

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**VENÄJÄN SOTILAALLINEN VARUSTELU ARKTISELLA ALUEELLA –
TARKOITUSPERÄT JA KEHITYSTRENDIT**

Pro gradu -tutkielma

Yliluutnantti

Sampo Martikainen

Sotatieteiden maisterikurssi 7

Johtamisjärjestelmäopintosuunta

Huhtikuu 2018

Kurssi Sotatieteiden maisterikurssi 7	Linja Ilmasotalinja
Tekijä Yliluutnantti Sampo Martikainen	
Tutkielman nimi Venäjän sotilaallinen varustelu arktisella alueella – Tarkoitusperät ja kehitystrendit	
Oppiaine, johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto
Aika Huhtikuu 2018	Tekstisivuja 94 Liitesivuja 0
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tutkimuksessa selvitettiin Venäjän sotilaallisen varustelun tarkoitusperiä arktisella alueella. Tavoitteena oli kyetä selittämään: Miksi Venäjä on panostanut ja panostaa arktisen alueen sotilaalliseen varusteluun? Tutkimuksen analyysi koostuu kolmesta osasta, jossa ensimmäisessä kartoitetaan Venäjän intressejä sekä turvallisuusintressejä arktisella alueella. Toisessa osassa tarkastellaan havaittujen intressien todellisuutta talouden näkökulmasta sekä selvittää Venäjän talouden nykytila ja sotilasmaiden kehitystrendi 2000-luvun alusta 2020-luvun loppuun. Viimeisessä osassa kuvataan Venäjän sotilaallisen varustelun kehitystrendi.</p> <p>Tutkimus toteutettiin laadullisen tutkimuksen periaattein. Tutkimuksessa toteutettiin teorialähtöinen sisällönanalyysi, jossa tutkimusasetelma perustellaan uusklassisen realismin lähtökohdista. Aineistona toimii kirjallinen aineisto, joka jakautui tutkimuksen analyysin mukaisesti kolmeen osaan. Ensimmäisen osan primäärilähteet koostuvat arktista aluetta koskevista julkisasiakirjoista, kuten Venäjän arktiset strategiat, Venäjän kansalliset turvallisuusstrategiat, Venäjän sotilasdoktriini ja meridoktriini. Toisen osan primäärilähteitä ovat rahoitusalan suurten toimijoiden, kuten International Monetary Fund ja The World Bank Group, sekä arvostettujen tutkimuslaitosten, kuten Stockholm International Peace Research Institute, julkaisut. Viimeisessä osassa primäärilähteitä ovat ruotsalaisen kokonaisuusmaanpuolustuksen tutkimuskeskuksen ja Yhdysvaltain asevoimien tiedusteluorganisaation tutkimukset sekä turvallisuusalan tunnustettujen toimijoiden, kuten IHS Markitin, julkaisut. Primäärilähteiden kautta muodostettiin lähtötilanne tutkimustavoitteiden täyttämiseksi, jonka jälkeen sekundäärilähteiden avulla pohdittiin lähtötilanteen paikkansapitävyyttä. Sekundäärilähteet muodostuivat tieteellisestä kirjallisuudesta sekä artikkeleista.</p> <p>Tutkimuksen perusteella Venäjän sotilaallinen varustelu arktisella alueella liittyy neljään kokonaisuuteen: 1) Arktisen alueen sotilasstrateginen merkitys, jonka tärkein osa-alue on ydinasepelotteiden ylläpito ja kehittäminen. 2) Inhimillisen turvallisuuden kasvattamiseksi Venäjä on panostanut huomattavasti alueen hallinnan- ja valvonnan sekä etsintä- ja pelastuspalvelun suorituskykyjen kehittämiseen. Näillä suorituskyvyillä kasvatetaan inhimillistä turvallisuutta manner-Venäjällä sekä rannikko- ja merialueilla sekä varmistetaan sotilaalliseen turvallisuuteen liittyvä tarvittava tilannetietoisuus sekä tukeutumisedellytykset. 3). Venäjä pyrkii mahdollistamaan ja varmistamaan alueelta saatavat taloudelliset hyödyt. Sotilaallisella varustelulla haetaan synergioita sekä tukevia suorituskykyjä Koillisväylän käyttöönottoon ja alueen luonnonvarojen hyödyntämiseen. 4) Asevoimat sekä muut turvallisuusviranomaiset osallistuvat Neuvostoliiton aiheuttamien ympäristövahinkojen siivoamiseen sekä luonnonvarojen hyödyntämisestä ja vilkastuneesta kauppamerenkulusta aiheutuviin ympäristöuhkiin varautumiseen. Tutkimuksen johtopäätöksiä voidaan pitää luotettavina. Tutkimusasetelma ohjasi tutkimusta käsittelemään vain osaa arktisen alueen sotilaalliseen varusteluun liittyvästä kokonaisuudesta, joten oletusarvoisesti kaikkia tarkoitusperiä ei kyetty löytämään. Toisenlaisen tutkimusasetelma tuottaa tutkimustehtävään toisenlaisen vastauksen.</p>	
<p>AVAINSANAT</p> <p>Venäjä, sotilaallinen varustelu, arktinen alue, sisällönanalyysi</p>	

VENÄJÄN SOTILAALLINEN VARUSTELU ARKTISELLA ALUEELLA – TARKOITUSPERÄT JA KEHITYSTRENDIT

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen aihe, tausta ja aiempi tutkimus	1
1.2 Tutkimustehtävä ja tutkimustavoitteet	6
1.3 Tutkimuksen rajaus ja rakentuminen.....	8
2 TYÖN TEOREETTISET JA METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	10
2.1 Poliittisen realismin ja uusklassisen realismin asema arktisen alueen tutkimuksessa ...	10
2.2 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä	15
2.3 Primääri- ja sekundäärilähteiden käytettävyydestä.....	17
2.4 Analyysityökalun muodostamisen lähtökohdat	19
2.5 Poliittisen, taloudellisen ja sotilaallisen ulottuvuuden analyysin operationalisointi.....	20
3 JULKILAUSUMIEN KAUTTA KOHTI VENÄJÄN TODELLISIA INTRESSEJÄ ARKTISELLA ALUEELLA	22
3.1 Venäjän yleiset intressit arktisella alueella	23
3.2 Venäjän turvallisuusintressit arktisella alueella	33
4 TALOUDELLISET SATSAUKSET TAHTOTILAN ILMENTYMÄNÄ	42
4.1 Venäjän talouden nykytilanne ja sen tulkinnan monimuotoisuus.....	43
4.2 Venäjän sotilasmenojen kehitys 2000-luvulla ja kehitystrendi 2020-luvulle.	48
5 SOTILAALLINEN VOIMA VALLAN VÄLINEENÄ	57
5.1 Venäjän sotilaalliset organisaatiot arktisella alueella	57
5.2 Venäjän sotilaalliset suorituskyvyt arktisella alueella	60
6 YHDISTELMÄ JA JOHTOPÄÄTÖKSET	72
6.1 Pohdinta	82
6.2 Tutkimustehtävän täyttäminen	86
6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimuskohde	87
LÄHTEET	95

VENÄJÄN SOTILAALLINEN VARUSTELU ARKTISELLA ALUEELLA – TARKOITUSPERÄT JA KEHITYSTRENDIT

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen aihe, tausta ja aiempi tutkimus

Tutkimus käsittelee Venäjän sotilaallista varustelua *arktisella alueella*¹ uusklassisen realismin lähtökohdista. Tutkimusprosessi alkoi keväällä 2016, jolloin arktisen alueen tutkimuksessa sotilaallisen varustelun tarkastelu ei ollut tieteellisen keskustelun keskiössä, vaan arktisen alueen tutkimuksen painopiste oli taloudellisen potentiaalin sekä ympäristöasioiden käsittelyssä. Tämä on osoitus alueen pitkäaikaisesta vakaudesta. Tutkimushypoteesina Venäjä on 2010-luvulla panostanut huomattavasti arktisen alueen kehitykseen. Alueen sotilaallisten organisaatioiden kehittämisen on yksi huomattavan suuri osa-alue näissä panostuksissa.

Arktisen alueen sotilaallista varustautumista ja turvallisuutta on tutkittu paljon, mutta kattavaa koonnosta tämän hetken tilanteesta ei ole tehty. Tuoreimmat laajemmat koonnokset aiheesta on julkaistu vuonna 2014. Aikaisempien tutkimusten arviot Venäjästä on tehty ennen Ukrainan kriisiä sekä Venäjän osallistumista Syyrian sotaan. Etenkin Venäjän toimet Ukrainassa ovat

¹ Euroopan komissio: *Arktista aluetta koskeva yhdenmety EU:n politiikka – Usein kysyttyä*. 2016. [http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-1540_fi.htm], luettu 8.8.2017. Euroopan komission mukaan yhteisessä tiedonannossa käsite ”arktinen alue” kattaa pohjoisnavan ympärillä napapiirin (66 astetta 32 minuuttia pohjoista leveyttä) pohjoispuolella sijaitsevan alueen. Siihen sisältyy Pohjoinen jäämeri ja alueita kahdeksasta valtiosta, jotka ovat Amerikan yhdysvallat, Islanti, Kanada, Norja, Ruotsi, Suomi, Tanskan kuningaskunta (Grönlanti ja Färsaaret mukaan luettuina) ja Venäjän federaatio.

vaikuttaneet tiedeyhteisön ajatteluun Venäjästä. Tästä syystä on perusteltua toteuttaa uusi katsanto Venäjän sotilaalliseen varusteluun arktisella alueella poliittisen realismin lähtökohdista. *Realismin*² korostaa sotilaallisen voiman tärkeyttä teoreettisia kilpakumppaneitaan enemmän.

Aiheen tutkimista puolustaa myös kasvava muutosvauhti. Viisi vuotta sitten tehdyt oletukset tulevaisuudesta eivät välttämättä pidä enää paikkansa, joten tässä tutkimuksessa voidaan argumentoida aikaisempien arvioiden toteutumista ja pyrkiä tätä kautta löytämään parempia suuntaviivoja tulevaisuuden päätöksenteon tueksi. Tulevaisuuden arviointi on jatkuva prosessi, jossa tehtyjä arvioita tarkennetaan sitä mukaa kuin uutta tietoa on saatavilla. Venäjän toimet Ukrainassa yllättivät osan tiedeyhteisöstä, minkä johdosta ennen vuotta 2014 tehdyt arviot Venäjän halusta ja valmiudesta käyttää sotilaallista voimaa ovat osoittautuneet vääriksi. Tämän työn tarkoitus ei ole olla jälkiviisas, vaan tuoda arktisen alueen tutkimukseen uusin näkökulma uusklassisen realismin lähtökohdista.

Ennakoinnin vaikeutta kuvaa hyvin ruotsalaisen kokonaismaanpuolustuksen tutkimuslaitoksen (FOI) tutkimukset Venäjästä vuosilta 2013 ja 2016. Vuoden 2013 tutkimuksen lähtökohtana oli käsitellä Venäjän asevoimien suorituskykyä tilanteessa, jossa Venäjä toimii reaktiivisesti lähestyvää uhkaa vastaan ja aikaresurssi operaation suunnitteluun on lyhyt. Vuoden 2016 tutkimuksessa tutkimuksen lähtökohta on käännetty toisinpäin, jolloin Venäjällä on asevoimien käyttöön liittyvä aloite.³ Tämä on oleellinen muutos, ja se kuvastaa hyvin sitä todellisuutta, jossa suuri osa tutkijayhteisöstä ei ole kyennyt ennakoivasti tekemään Venäjästä oikeita johtopäätöksiä. Kärjistetyksi voidaan todeta, että länsimainen tutkijayhteisö on ollut jokseenkin sinisilmäinen. Vuosien 2013 ja 2016 tutkimukset ovat vastaavasti osoitus jatkuvasta prosessista, jossa tiede pyrkii korjaamaan itseään.

Christian Le Mièrre ja Jeffrey Mazo toteavat vuonna 2013 julkaistussa teoksessaan *Arctic opening – Insecurity and opportunity*, että arktisen alueen haasteista ja vaaroista huolimatta on selvää, että alueen taloudellinen potentiaali on huomattava. Koska alue on strategisesti merkit-

² Realismilla viitataan tässä työssä poliittiseen realismiin tai yleisemmin realismin lähtökohdista toteutettuun tieteelliseen tutkimukseen.

³ Hedenskog, Jakob & Carolina Vendil Pallin (eds.): *Russian Military Capability in a Ten-Year perspective – 2013*. FOI 2013.

Persson, Gudrum (ed.): *Russian Military Capability in a Ten-Year perspective - 2016, Introduction*. FOI 2016, s. 18.

tävä, siihen liittyy aina kilpailua, joka johtaa valtioiden pyrkimyksiin turvata omat tavoitteensa.⁴ Le Mièren ja Mazon mukaan sotilaallinen varustelu ja harjoittelu eivät välttämättä tarkoita varautumista konfliktiin, vaan ne luovat myös mahdollisuuden, jossa arktisesta alueesta tulee poikkeuksellisen sotilaallisen yhteistyön alue sotilaallisen kilpailun sijaan⁵. Realismin näkökulmasta sotilaallisella varustautumisella varaudutaan nimenomaan konfliktiin.

Paal Sigurd Hilde summaa arktisen alueen sotilaallisesta varustelusta vuonna 2014 seuraavasti: Kuolan niemimaan alue on sotilaallisessa varustelussa arktisen alueen painopiste. Venäjän kasvanut sotilaallinen läsnäolo ja Norjan painopisteen suuntaaminen pohjoiseen ovat toistaiseksi ainoat merkittävät esimerkit asevarustelun kiihtymisestä arktisella alueella. Näiden voidaan kuitenkin olettaa tapahtuneen myös ilman ilmastonmuutosta ja sen tuomia uusia haasteita ja mahdollisuuksia.⁶ Hilden kirjoituksista jää mielikuva, jossa arktisen alueen sotilaallinen varustelu olisi ollut toistaiseksi pienehköä ”luonnollista” modernisointia. Varustelun määrää myös vähätellään verraten kylmän sodan aikaisiin kalustomääriin. Tämä näkökulma on harhaanjohdava, koska teknologinen kehitys ja sotamateriaalin hinnan kasvu ovat aiheuttaneet kaluston määrällistä pienentymistä kylmän sodan päättymisestä asti. Menneisyyteen vertaamisen sijasta asiaa tulisi tarkastella tämän päivän arvoilla. Mikä on nykyään paljon ja etenkin suhteessa muihin valtioihin? On selvää, että nykyiset kalustomäärät eivät ole kylmän sodan kaltaisia ja suurta määrällistä kasvua ei valtioiden nykyisillä resursseilla ole myöskään nähtävissä. Olemassa olevan kaluston modernisointi viittaa sotilaallisten organisaatioiden tehtävien pysyneen samoina. Vastaavasti jos alueelle luodaan uusia suorituskykyjä, silloin myös tehtäväkentän voidaan olettaa laajentuneen.

Hilde olettaa Yhdysvaltojen ja Venäjän olevan jatkossakin suurimmat sotilaalliset toimijat arktisella alueella. Yhdysvaltojen ohjuspuolustusjärjestelmät ja muut strategisten ydinaseiden käyttöön liittyvät kyvykkyudet ovat pysyneet alueella samoin kuin Venäjän pohjoinen laivasto. Näiden joukkojen modernisoinnit olisivat tapahtuneet luultavasti ilman ympäristön muutoksen tuomia paineita. Suurvaltojen tai Naton ja Venäjän sotilaallisesta vastakkainasettelusta huolimatta muun muassa Norja ja Venäjä ovat sitoutuneet yhteistyöhön ja yhteisiin investointeihin alueella.⁷ Hilden pohdinnoista on pääteltävissä kaksi näkökulmaa, jotka ovat ristiriidassa kes-

⁴ Le Miere, Christian & Jeffrey Mazo: *Arctic Opening – Insecurity and Opportunity*. Routledge 2013, s. 77.

⁵ Le Miere & Mazo (2013), s. 78.

⁶ Hilde, Paal Sigurd: Geopolitics and Security in the Arctic, *Armed forces and security challenges in the Arctic*. Tammes, Rolf & Kristinen Offerdal (eds.), Routledge Global Security Studies, Routledge 2014, s. 155–158.

⁷ Hilde (2014), s. 155–158.

kenään. Yhtäältä hän toteaa suurvaltojen välisen loogisen vastavarustelun tapahtuvan ”luonnostaan”, mikä viittaa realistiseen näkökulmaan. Toisaalta hän viittaa Norjan ja Venäjän alueelliseen yhteistyöhön vastakkainasettelusta huolimatta. Hilde tuo samalla esiin niin realistisen näkökulman sotilaallisesta varustelusta sekä toisaalta liberalistisen näkökulman eri osapuolia hyödyttävästä yhteistyöstä.

Vuonna 2011 julkaistu James Kraskan toimittama teos *Arctic Security in an Age of Climate Change* tarjoaa lukijalle erilaisia vaihtoehtoisia tulevaisuudennäkymiä. Kraska nostaa esille kirjan esipuheessa asioiden viitekehyksen valinnan tärkeyden. Tapa, jolla asia nostetaan pöydälle ja, jolla sen käsittely aloitetaan määrittää, mitä poliittisia keinoja eri osapuolilla on käytettävänä asian ratkaisuksi⁸. Turhaa provosointia tulee välttää ja keskusteluyhteys on pidettävä auki. Jotta poliittista keskustelua voidaan käydä, tulee asia ensin todeta. Tämän johdosta myös hie- man vaikeampien asioiden esiin nostaminen on tarpeen.

Franklyn Griffithsin mukaan arktisen alueen rauhallinen kehitys edellyttää yhteistyötä. Laaja-alainen yhteistyö sitouttaa eri toimijat ja luo näin ollen vakautta. Toistaiseksi arktisen alueen rantavaltiot ovat sitoutuneet noudattamaan Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kansainvälistä merioikeussopimusta⁹. Sotilaallisen varustelun perustelu inhimillisen turvallisuuden kasvattajana antaa itsessään valtioille oikeutuksen rakentaa sotilaallisia suorituskykyjä. Niiden yhdistäminen toimintaan siviiliorganisaatioiden kanssa onkin tärkeä alueen vakauden lisääjä.¹⁰ Sotilaallisen varustelun ensisijainen perustelu inhimillisen turvallisuuden lisääjänä on ongelmallista. Niin ilma-alus, laiva kuin pelastustoimeen käytettävä ajoneuvo on yleensä kustannustehokkaampaa hankkia ilman aseistusta, etenkin modernia aseistusta. Nimenomaan asevoimien varustelun perustelu inhimillisen turvallisuuden lisäämisessä särähtää korviin. Joukkoja ja niiden varustelua voidaan hyödyntää myös inhimillisen turvallisuuden lisäämiseen esimerkiksi meripelastustehtävissä. Vastaavasti asejärjestelmät on aina luotu jotain toista asejärjestelmää vastaan. Näin ollen sotilaallisessa varustelussa on aina kyse vastavarustelusta. Toisin sanoen

⁸ Kraska, James (ed.): *Arctic Security in an Age of Climate Change*. U.S Naval War College and Foreign Policy Research Institute, Cambridge University Press 2011. s. 27.

⁹ United Nations: *United Nations Convention on the Law of the Sea*. 1982. [http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf], luettu 16.2.2018. Tämä kansainvälisenä merioikeutenakin tunnettu säädös määrittelee valtioiden oikeuden merialueidensa hallintaan. Valtiot, kuten Venäjä ovat tehneet anomuksia merialueidensa ulottamisesta normaaleja talousvyöhykkeitä kauemmaksi, mutta YK ei ole tehnyt asiasta päätöstä.

¹⁰ Griffiths, Franklyn: *Arctic Security in an Age of Climate Change*, *Arctic Security – The Indirect Approach*. Kraska, James (ed.), U.S Naval War College and Foreign Policy Research Institute, Cambridge University Press 2011. s. 6.

sotilaalliset suorituskyvyt hankitaan useimmiten aina vastaamaan jonkun toisen suorituskyvyn aiheuttamaan uhkaan tai luomaan vastapuolelle jokin uusi uhka.

Tähän oletukseen pohjaten sotilaallisen varustelun tutkiminen on tärkeää, ja sitä tulee tehdä säännöllisesti. Tämän kautta on mahdollista ennakoida, miten eri toimijat tulevat vastaamaan toistensa varusteluun. Vastaavasti sotilaallisen varustelun proaktiivinen tarkkailu antaa myös edellytykset aloittaa asian käsittely oikeassa viitekehyksessä, jotta käyttöön saadaan mahdollisimman laaja repertuaari poliittisia toimintamahdollisuuksia. Griffiths toteaa, että alueellisten keskinäisriippuvuuksien rakentaminen ja kaikkia osapuolia hyödyttävä yhteistyö on avainasemassa alueellisen vakauden ylläpidossa ja vahvistamisessa¹¹. Samalla alueellinen yhtenäisyys estää ulkopuolisten kriisien leviämistä alueelle¹².

Griffiths ja Hilde tulevat molemmat samaan johtopäätökseen. Aseellisen konfliktin riski tulee pysymään arktisella alueella alhaisena, ellei konflikti leviä arktiselle alueelle muualta.¹³ Keskustelu arktisen alueen tulevaisuudesta kääntää katseet Venäjän suuntaan. Venäjä on arktisen alueen rantavaltioista ainoa, joka ei ole puolustusliitto Naton jäsen. Venäjä on ollut alueellisena veturina kehittäessään sotilaallisia suorituskykyjä alueella. Yhden valtion sotilaallinen varustelu aiheuttaa vastatoimia muissa valtioissa. Joko ne tunnustavat tämän valtion hegemonian tai pyrkivät kiistämään sen vastavarustelulla, jolla pyritään *voimatasapainon*¹⁴ saavuttamiseen. Johdannon alun hypoteesissa viitattiin Venäjän panostavan huomattavasti sotilaalliseen varusteluun arktisella alueella. Sotilaallinen hegemonia on ollut kylmän sodan päättymisen jälkeen Yhdysvalloilla, ja Venäjä pyrkii toimillaan saavuttamaan *voimatasapainon* Yhdysvaltojen kanssa. Hypoteesin loogisuus realismin näkökulmasta kannustaa tutkimaan asiaa tarkemmin.

¹¹ Griffiths (2011), s. 20.

¹² Ibid. s. 20. Griffiths, Franklyn: *The Arctic as an international political region*. Science for Peace/Samuel Stevens, The University of Virginia 2007, s. 1–10.

¹³ Griffiths (2011), s. 6. Hilde (2014), s. 160.

¹⁴ Waltz, Kenneth: *Theory of International Politics*. McGraw Hill, New York 1979, s. 118. *Voimatasapainolla* viitataan rakenteellisen realismin näkökulmaan, jossa yhden valtion saavuttaessa suhteessa suuremman sotilaallisen voiman se pyrkii alistamaan heikompia toimijoita tahtoonsa. Tämän ehkäistäkseen valtiot pyrkivät tasapainottamaan valtioiden välisiä voimasuhteita, joka tarkoittaa kärjistetysti vastavarustelua. Vastaavasti valtio voi pyrkiä vastaamaan uhkaan myös liittoutumalla. Ks. Walt, Stephen: *Origins of Alliances*. Cornell University Press 1987, luvut: 1,2 ja 5 *Balancing ja bandwagoning*.

Hilden mukaan Venäjän rooli on jatkossakin ratkaiseva arktisen alueen kehityksessä. Arktisella alueella olisi vahva rooli Venäjän ja Yhdysvaltojen välille kärjistyvässä konfliktissa sen strategisen merkittävyyden takia molemmille osapuolille¹⁵. Kuolan niemimaan alue tulee jatkossakin pysymään arktisen alueen vilkkaimpana ja näin ollen myös potentiaalisimpana alueena myös erilaisille konflikteille. Pohdittaessa arktisen alueen kehitystä sotilaallisesta näkökulmasta ei tule katsoa niinkään itse arktiselle alueelle, vaan ennemminkin seurata Venäjän sisäpoliittista tilannetta. Venäjän kehitys heijastelee myös arktisen alueen kehitystä, ja arktisen alueen voidaan todeta olevan myös riippuvainen Venäjän kehityksestä.¹⁶ Kuolan niemimaan ollessa sotilaallisen varustelun painopisteessä on loogista tutkia Venäjän sotilaallista varustelua.

Aikaisempi tutkimus nostaa esiin niin realismin, liberalisminkin kuin konstruktivisminkin näkökulmia. Tämä on osoitus siitä, että alueellista kokonais kuvaa ei voi rakentaa vain yhden näkökulman kautta. Esille nostettu aikaisempi tutkimus on johtopäätöksineen katsonut arktisen alueen sotilaallista varustelua paljolti liberalistisesta näkökulmasta. Tämän johdosta on oleellista ottaa tähän ilmiöön myös realistinen näkökulma. Tämän työn teoreettisia ja metodologisia lähtökohtia pohditaan laajemmin luvussa kaksi.

1.2 Tutkimustehtävä ja tutkimustavoitteet

Lähtökohdat tutkimustehtävän muovaamiselle nykymuotoonsa pohjautuvat tutkijan omiin taustoihin. Upseerin ammatti ja koulutustausta ilmavoimissa ovat luoneet maailmankuvan jolle on ominaista liberalistisen, konstruktivistisen ja realistisen maailmankuvan rinnakkaiselo. Jokaiselle näkökulmalle on paikkansa, työtehtävien pohjautuen yleensä hyvin realistisiin lähtökohtiin. Perehtyessäni kirjallisuuteen minua suuresti kiinnostavan arktisen alueen turvallisuustilanteesta huomasin nopeasti, että saatavilla oleva tieteellinen kirjallisuus edusti pitkälti erilaista näkökulmaa kuin mikä oli minulle tuttua. Huomasin, että oma turvallisuuspoliittinen maailmankuvani on poliittisen realismin kaltainen ja lukemani kirjallisuudessa kohdatut väitteet edustivat muita tieteenfilosofisia suuntauksia. Näin syntyi idea tehdä arktisen alueen tutkimusta nimenomaan realismin lähtökohdista.

¹⁵ Hilde (2014), s. 160–161. Tässä viitataan arktisen alueen merkitykseen strategisten ydinaseiden käytössä, jossa molempien osapuolien laukaisevat ballistiset ohjukset ylittävät pohjoisnavan edetessään kohteeseensa. Tämän johdosta molemmille osapuolille on ennakkovaroituksen kannalta sotilasstrategisesti tärkeää valvoa arktisen alueen sotilaallista toimintaa.

¹⁶ Ibid. s. 160–161.

Tutkimustehtävänä on osoittaa Venäjän sotilaallisen varustelun tarkoitusperät arktisella alueella. Tämä toteutetaan tarkastelemalla Venäjän intressejä ja turvallisuusintressejä arktisella alueella. Näiden kautta luodaan lähtökohdat sille, miksi Venäjä panostaa sotilaalliseen varusteluun, mitä se pyrkii tämän kautta saavuttamaan? Tämän jälkeen havaittujen intressien toteuttamista tarkastellaan talouden näkökulmasta, jolla selvitetään intressien painoarvoa rahan ollessa yksi valtioiden toimintaa ohjaava tekijä. Talous luo myös reunaehdoja intressien toteuttamiselle. Lopuksi luodaan kokonaiskuva Venäjän sotilaallisen läsnäolon nykytilasta arktisella alueella ja pohditaan sitä suhteessa esiin nousseisiin intresseihin. Näin on tarkoitus osoittaa, että vastaako nykytilanne esiin nousseita intressejä, millä on tarkoitus todentaa intressien todellisuus. Tutkimustehtävä täytetään vastaamalla tutkimustavoitteisiin. Tässä työssä käytetään termiä tutkimustavoite tutkimuskysymysten sijaan. Tutkimustavoitteet ovat samassa järjestyksessä kuin tutkimuksen pääluvut. Tutkimustavoitteiden täyttäminen on tutkimuksen teon kanssa kronologisesti etenevä prosessi, jossa edellisen luvun analyysi vaikuttaa seuraavaan lukuun. Lopuksi yhdistän analyysilukujen keskeiset tulokset, jonka jälkeen tutkimustehtävä täytetään perusteluista lähtökohdista.

Tutkimustavoitteet:

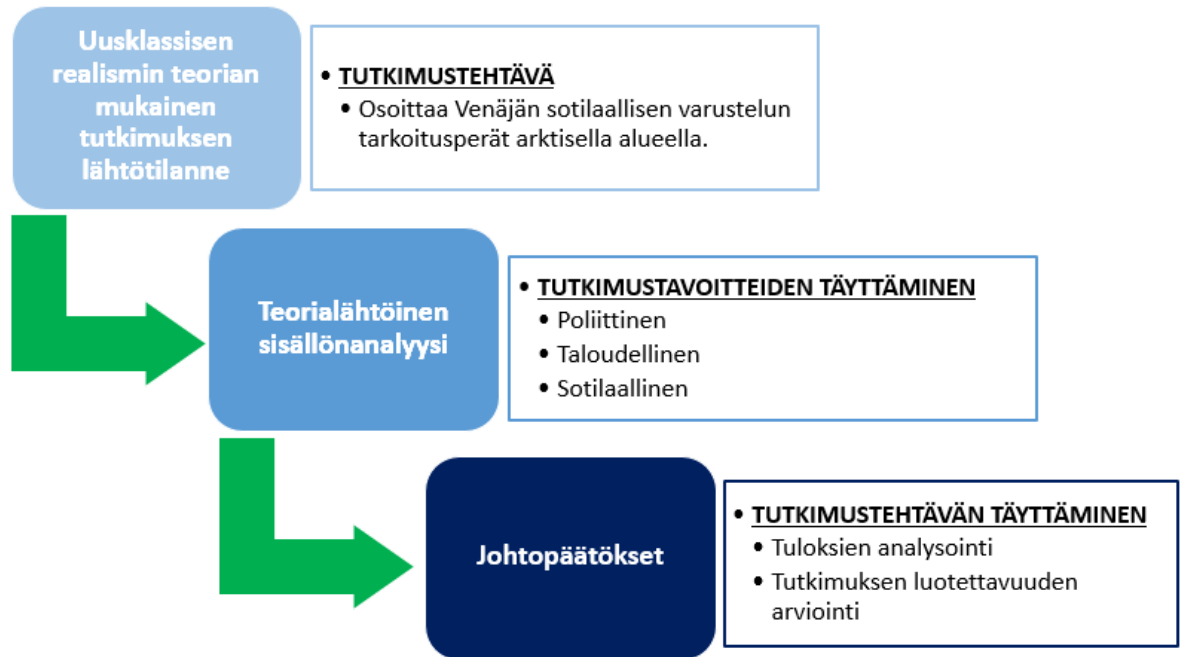
- **Julkilausumien kautta kohti Venäjän todellisia intressejä arktisella alueella (luku 3)**
 - Mitkä ovat Venäjän yleiset intressit arktisella alueella? (luku 3.1)
 - Mitkä ovat Venäjän turvallisuusintressit arktisella alueella? (luku 3.2)
- **Taloudelliset satsaukset tahtotilan ilmentymänä (luku 4.)**
 - Mikä on Venäjän talouden nykytilanne? Miten sitä tulisi tarkastella suhteessa sotilaalliseen varusteluun? (luku 4.1)
 - Mikä on Venäjän sotilasmenojen kehitystrendi 2000-luvun alusta 2020-luvun loppuun? (luku 4.2)
- **Sotilaallinen voima vallan välineenä (luku 5.)**
 - Mitkä ovat Venäjän sotilaalliset organisaatiot arktisella alueella? (luku 5.1)
 - Minkälaisia sotilaallisia suorituskykyjä Venäjällä on arktisella alueella? (luku 5.2)

1.3 Tutkimuksen rajausta ja rakentuminen

Tutkimuksen rajausta toteutetaan kahdella tavalla: alueellisesti ja ajallisesti. Tutkimus ei käsittele Venäjää kokonaisuudessaan, vaan keskittyy arktisella alueella. Sotilaallisen voiman analysoinnissa voiman projisointi on merkittävä tekijä suurvaltojen sotilaallisissa suorituskyvyissä. Käsittelemme näitä joukkoja, mutta niiden käsittely on rajattu pois muilta osin kuin joukkojen kotitukikohdat sijaitsevat arktisella alueella. Tämä rajausta ei estä nostamasta voiman projisointia esiin, mikäli sen käyttö on aineiston mukaan todennäköistä arktiselle alueelle. Sotilaallisen voiman analysointi tapahtuu strategisella tasolla, jossa yksittäisten sotilaallisten elementtien käsittelyyn asti ei mennä, ellei kyseessä ole erityisen merkittävä suorituskyky.

Tutkimus rajataan ajallisesti 2000 – luvulta eteenpäin. Tulevaisuuden suunnitelmia koskeva analyysi rajoittuu myös 2020 – luvun loppuun. Uhka = $\text{kyky} \times \text{tahtotila}$. Sotilaallisten suorituskykyjen rakentaminen on pitkäjänteistä toimintaa. Vastaavasti tahtotila voi muuttua nopeastikin. On oleellista kartoittaa sotilaallisten suorituskykyjen nykytila ja kehitystrendi, jotta voidaan tahtotilan kautta pohtia uhkaa, joka heijastuu muiden toimijoiden vastatoimenpiteinä. Esimerkiksi Venäjän vuonna 2016 tekemä imaginäärinen päätös viiden uuden sukupolven taistelulaivan hankkimisesta arktiselle alueelle ei valmistu vuonna 2017, vaan tämän kaltaiset suuret hankinnat vievät aikaa. Hankinnan voidaan arvioida otettavan operatiiviseen käyttöön 2020-luvun loppupuolella. Sotilaallisen varustelun tarkastelu rajataan *asevoimien varusteluohjelmiin (GPV)*¹⁷ 2011–2020 ja 2018–2027. Tutkimuksen rakenne ja viitekehys on esitetty kuvassa 1. Viitekehys pyrkii yksinkertaistetussa muodossa kuvaamaan tutkimuksen läpiviennin.

¹⁷ Asevoimien varusteluohjelmilla viitataan Venäjän presidentin hyväksymiin valtion varusteluohjelmiin, State Armament Programme (Gosudarstvennaia programma vooruzhenia, GPV). Asevoimien varusteluohjelma 2011–2020 vahvistettiin 2010, ja tuorein päivitetty varusteluohjelma vuosille 2018–2027 julkaistiin vuonna 2018.

Kuva 1. Tutkimuksen viitekehys

2 TYÖN TEOREETTISET JA METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Poliittisen realismin ja uusklassisen realismin asema arktisen alueen tutkimuksessa

Realismi tuottaa teoreettisiin kilpailijoihinsa nähden erilaisen kuvan kansainvälisen politiikan luonteesta. Realismin teoreettiset suuntaukset ovat muodostuneet kuvaamaan suurvaltapoliitikkaa. Realismin teorian mukaan muut kuin suurvallat eivät pysty toimimaan realismin teorian mukaisella tavalla, jolloin näiden toimintaa ei tule ei ole perusteltua käsitellä realismin kautta.¹⁸ Venäjä on suurvalta, joten realismin ottaminen työn lähtökohdaksi on perusteltua.

Pohjimmiltaan on kyse ontologisista eroista. Fred Blombergsin mukaan ontologinen näkemys kansainvälisestä politiikasta ohjaa tutkimuskohteen valintaa, toisin sanoen sitä, mitä tutkitaan ja mitä pyritään selittämään.¹⁹ Tässä tutkimuksessa perehdytään Venäjän sotilaalliseen varusteluun arktisella alueella. Kyse on ontologisesti hyvin materialistisesta näkökulmasta. Miksi valtiot panostavat sotilaalliseen varusteluun? Mitkä ovat valtion päämäärät, jotka se pyrkii saavuttamaan sotilaallisella varustelulla?

Arktinen alue käsitetään laajasti alueena, jossa yhteistyötä korostetaan. Tämä heijastaa poliittisten haasteiden luonnetta. Ilmaston muutos on globaali ongelma ja sen ratkaiseminen vaatii kansainvälistä yhteistoimintaa ja koordinaatiota. Tällaisia ilmiöitä on vaikeaa selittää realismin kautta. Samaan aikaan arktisen alueen rantavaltiot kehittävät sotilaallisia suorituskykyjä alueella. Miksi? Tätä on puolestaan hyvin vaikeaa perustella realismin kanssa kilpailevien teoreettisten suuntausten avulla. Alue on pysynyt historiallisesti tarkasteltuna vakaana, vaikka sotilaallinen läsnäolo onkin ollut vahvaa. Blombergsin mukaan: ”*Realismin ajattelussa vakaudella viitataan suurvaltojen väliseen rauhaan, ei sotien puuttumiseen yleisesti.*”²⁰

¹⁸ Mm. Mearsheimer, John: *The Tragedy of Great Power Politics*. W.W. Norton & Company, New York & London 2001, s. 17. Waltz (1979), s.72–73.

¹⁹ Blomberg, Fred: Maanpuolustuskorkeakoulun Strategianlaitoksen väitöskirjajulkaisussa: *Euroopan voimatasapainojärjestelmä 1992–2012 – Euroopan vakaus rakenteellisen, uusklassisen ja hegemonisen realismin näkökulmasta*. Juvenes Print, Helsinki 2012, s. 9.

²⁰ Ibid. s. 9.

Blombergs käsittelee väitöstutkimuksessaan Eurooppaa, jossa suurvaltojen välillä vallitsee voimatasapainojärjestelmä. Euroopassa on 1. ja 2. luokan suurvaltoja, jotka kilpailevat keskenään osana Euroopan turvallisuusjärjestelmää. Näkökulmaa voi mielestäni soveltaa hyvin myös Pohjoisen ulottuvuuden käsittelyssä. Valtiot tekevät kasvavassa määrin yhteistyötä arktisella alueella, mutta samanaikaisesti valtiot ovat osallisia suurvaltojen välisessä turvallisuuskilpailussa. Olen Blombergsin kanssa samoilla linjoilla myös siitä, että realismin avulla ei voi selittää kansainvälistä politiikkaa koko laajuudessaan, mutta sen avulla voidaan selittää erityisesti suurvaltojen valtopolitiikkaa, niiden toistuvaa turvautumista nimenomaan sotilaallisen voiman käyttöön sekä niiden välistä rauhaa.²¹

*”Realismissa vallalla viitataan käytännössä suurvallan kykyyn voittaa sota. Sotilaallinen voima on näin ollen vallan perusmuoto ja tärkein mittari. Muita vallan osatekijöitä ovat muun muassa taloudellinen kyky, väestö ja luonnonvarat.”*²² Realismin sisällä käydään edelleen keskustelua siitä, mistä valta kostuu. Nykyrealismin käsitys vallasta on siirtynyt yhä materialistisempaan suuntaan²³. Tämä johtuu siitä, että materialistinen lähestyminen vallan käsitteeseen on mitattavissa²⁴.

Arktisella alueella merkittävät ilmiöt sopivat hyvin realismin tutkimuskohteeksi. Luonnonvarojen tarjoama taloudellinen potentiaali tekee alueesta strategisesti tärkeän usealle valtiolle, joka puolestaan luo kilpailua. Siellä missä on kilpailua, voidaan todeta olevan potentiaalia myös konfliktille.²⁵

Realismille tyypillisessä vastakkainasettelussa suurvallat pyrkivät kasvattamaan suhteellista voimaansa toisiinsa nähden. Mikäli kahden suurvallan, kuten Venäjän ja Yhdysvaltojen katsotaan olevan yhtä vahvoja, ne välttävät konfliktia tiedostaen molempien kärsivän suuret tappiot.²⁶

Valitsin tämän työn teoreettiseksi lähtökohdaksi uusklassisen realismin. Uusklassisen realismin käyttö kumpuaa tutkijan omista mielikuvista arktisen alueen sotilaalliseen varusteeluun vaikut-

²¹ Blombergs (2012), s. 9

²² Ibid. s. 26. Viitattu mm. Morgenthau, Hans: *The Struggle for Power and Peace*. 1948. Waltz (1979).

²³ Ibid. s. 23. Blombergs viittaa nykyrealismilla hegemonisen, rakenteellisen ja uusklassisen realismin suuntaukseen.

²⁴ Ibid. s. 23.

²⁵ Le Miere & Mazo (2013), s. 77.

²⁶ Esim. Morgenthau (1948). Waltz (1979).

tavista dynamiikoista. Alueella tehdään paljon yhteistyötä, etenkin tutkimuksen piirissä. Ilmas-
tonmuutosta ja sen vaikutuksia tutkitaan monikansallisesti. Kauppamerenkulun mahdollisuudet
sekä luonnonvarat ja niiden hyödyntäminen kiinnostavat globaalisti. Arktisen neuvoston varsi-
naisten jäsenien lisäksi tälle foorumille pyrkii koko ajan lisää valtioita sekä muita kansainvälisiä
toimijoita. Pyritään tekemään yhteistyötä ja kaikkia hyödyttäviä sopimuksia yhteisten haastei-
den ja mahdollisuuksien edessä. Arktisen alueen kansainvälinen järjestelmä on muutoksessa.
Venäjä on suurvalta, jolla on alueellisesti paljon pelissä. Näin ollen, se pyrkii, tai tutkimushy-
poteesin mukaisesti on jo pyrkinyt, nousevan suurvallan tavoin käyttäytymään revisionistisesti,
jolla se varmistaa omien intressiensä toteutumisen alueella. Venäjän toiminta sopii esimerkiksi
uusklassisen realistin Jeffrey Taliaferron *Balance of Risk*-teoriaan.²⁷

Alueellisen yhteistyön mallintamiseen sopii myös vaikkapa Jeffrey Moravsin liberaaleista
lähtökohdista kumpuava *Liberal Intergovernmentalism*-teoria (LI).²⁸ Eri osapuolet pyrkivät te-
kemään sopimuksia ja muodostamaan hallinnollisia rakenteita sovittujen asioiden toteutta-
miseksi ja valvomiseksi. Sotilaallisesta vastakkainasettelusta huolimatta Norja ja Venäjä ovat
molemmat sitoutuneet esimerkiksi raja-alueiden tiestön kehitykseen²⁹. Meneillään olevan yh-
teistyön lisäksi valtiot, kuten Norja, varustavat liittolaisineen asevoimiaan vastaamaan Venäjän
muodostamaan sotilaalliseen uhkaan.³⁰

Edellä alustetun arktiseen alueeseen liittyvän tieteenfilosofisen vastakkainasettelun takia työn
tutkimustehtävän täyttämiseksi yksi luonnollinen valinta on uusklassinen realismi. Se edustaa
tutkimukselle tärkeää materialistista näkökulmaa. Vastaavasti uusklassinen realismi sopii nou-
sevien suurvaltojen tarkasteluun. Venäjän toimet niin Ukrainassa, Syyriassa kuin arktisellakin
alueella sopivat lähtökohtaisesti hyvin Taliaferron teoriaan³¹. Venäjä koettelee teorian mukai-
sesti rajojaan toimimalla kansainvälisen normiston vastaisesti. Tällä se muistuttaa kansainvä-
listä yhteisöä ja muita suurvaltoja olemassaolostaan.

²⁷ Taliaferro, Jeffrey: *Political Psychology, Power Politics and the Balance of Risk: Hypotheses on Great Power Intervention in the Periphery*. International Society of Political Psychology, Blackwell Publishing, Malden & Oxford 2014, s. 177–211.

²⁸ Legro, Jeffrey & Andrew Moravsin: *International Security* vol 24, No. 2, *Is anybody still a realist?* President and Fellows of Harvard College and the Massachusetts Institute of Technology, 1999, s. 55.

²⁹ Staalesen, Atle: *Billions For Russias New Road to Norway*. The Independent Barents Observer 2015. [<http://barentsobserver.com/en/borders/2015/01/billions-russias-new-road-norway-14-01>], luettu 1.2.2017.

³⁰ Thomassen, Daniel: *Norway Faces a New Era of Russian Realpolitik in the Arctic*. Center for International Maritime Security 2016. [<http://cimsec.org/norway-faces-new-era-russian-realpolitik-arctic/25984>], luettu 1.2.2017. Artikkelin käsittelee Venäjän Arktista politiikkaa realismin näkökulmasta ja sen seurauksia ja vaatimuksia Norjalle.

³¹ Taliaferro (2014), s. 177–211.

Uusklassinen realismi noudattaa muiden realismin suuntausten mukaisesti realismin perusolettamuksia. Kansainvälisen politiikan tärkeimmät toimijat ovat suvereenit kansallisvaltiot, jotka ovat vuorovaikutussuhteessa toistensa kanssa osana anarkista kansainvälistä järjestelmää. Kansainvälisessä politiikassa on viimekädessä kyse vallasta. Valtiot toimivat osana kansainvälistä järjestelmää ajaen omaa valtiollista etuaan. Sotilaallisella voimalla ja sen käyttöön liittyvällä voimapolitiikalla on keskeinen rooli kansainvälisessä politiikassa.³² *Blombergsin mukaan: ”Realismiin perustuvan strategian tutkimuksen ensisijainen empiirinen tehtävä on määrittää suurvallan valta-asema ja suurvaltojen voimasuhteessa tapahtuvat vaihtelut ja selittää tämän avulla suurvaltojen valtapolitiikkaa ja siinä tapahtuneita muutoksia.”*³³

Arktisen alueen rantavaltioista vain Yhdysvallat ja Venäjä ovat suurvaltoja. Neuvostoliiton kaatumisen jälkeisessä maailmassa Yhdysvallat oli kiistaton hegemonia. Eurooppa ja Venäjä pyrkivät kehittämään kauppasuhteitaan ja rakentamaan keskinäisriippuvuuksia, joilla keskinäinen vakaus kyetään ylläpitämään. Viimeistään Itä- Ukrainan kriisi kuitenkin osoitti Euroopalle, kuten muullekin maailmalle, että Venäjä tuntee ja käyttäytyy edelleen kuin suurvalta³⁴.

Ripsman, Taliaferro ja Lobell mukaan uusklassinen realismi eroaa klassisen realismin lähtökohdista muutamalla oleellisella erolla. Tutkittavan ilmiöön vaikuttavat muuttujat ovat jatkuvasti vuorovaikutuksessa keskenään. Tämän lisäksi uusklassisen realismin todetaan liittyvän vahvemmin yhteiskuntatieteiden tutkimusperinteeseen.³⁵ Molemmat näkökulmat ovat ristiriitaisia. Realismi on perinteinen osa yhteiskuntatieteiden tutkimusperinnettä. Vastaavasti myös realismin aikaisemmat suuntaukset huomioivat erilaisten muuttujien vaikutuksen suhteessa toisiinsa. Ripsman, Taliaferro ja Lobell pyrkivät edellä mainituilla argumenteilla korostamaan uusklassisen realismin entistä loogisempaa liityntäpintaa muihin teoriasuuntauksiin. Teoria tunnustaa myös sisäpolitiikan vaikuttavan valtion ulkopoliittisiin valintoihin. Tämä laajentaa realismin tutkimuskenttää oleellisesti, mutta kykenee selittämään myös valtioiden toimintaa sisäisten muutosten kautta. Sitoutuminen yhteiskuntatieteiden metodologisiin lähtökohtiin antaa realismin tutkimukselle verrattavuutta ja läpinäkyvyyttä. Myös kognitiivisen ulottuvuuden huomiointi lisää teorian selityskykyä. Samalla tutkimuskentän laajentuminen helpottaa uusklassisen realismin tutkimuksen tulosten yhdistämisestä muihin tutkimuksiin.

³² Blombergs (2012), s. 22.

³³ Blombergs (2012), s. 22.

³⁴ Ks. Taliaferro (2014).

³⁵ Ripsman, Norrin; Jeffrey Taliaferro & Steven Lobell: *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. Oxford University Press, New York 2016, s. 170.

Yhteiskuntatieteille tyypillisesti uusklassinen realismi pyrkii epistemologisesti maltillisen positivistiseen näkökulmaan. Tutkimuksen kautta tehdyt hypoteesit vallitsevasta todellisuudesta voidaan ja tulee pyrkiä testaamaan. Tässä pitäydytään kuitenkin maltillisen positivismin näkökulmassa (soft positivism), jossa tunnustetaan ihmisen inhimillisyyden tiedettä tekevänä toimijana. Ihmisillä on taipumus subjektiiviseen ajatteluun, jolla on vaikutus tutkittavaan kohteeseen. Näin ollen tutkijoilla on taipumus epäonnistua täysin objektiivisessa tarkastelussa, jonka seurauksena tutkijan subjektiivinen näkemys heijastuu tuloksista.³⁶

Uusklassinen realismi on kohdannut kritiikkiä valtion sisäisten muuttujien huomioimisesta analyysissään. Legron ja Moravskin mukaan teoria on siirtynyt liian kauas realismin kausaalisista perusolettamuksista, joissa kansainvälisen järjestelmän anarkinen luonne ohjaa valtioiden käyttäytymistä.³⁷ Ripsman, Taliaferro ja Lobell vastaavat kritiikkiin toteamalla, että uusklassisen realismin lähtökohtana on nimenomaan kansainvälisen järjestelmän nostaminen etusijalle. Valtiot toteuttavat ulkopoliittikkaansa ennen kaikkea kansainvälisen järjestelmän anarkisen luonteen vuoksi, koska tässä epäonnistuminen voisi vaarantaa kansallisen turvallisuuden. Tämän vuoksi valtion tärkein tehtävä on pyrkiä hyödyntämään valtion sisäisiä muuttujia vuorovaikutuksessa kansallisen politiikan kanssa sekä osana kansainvälistä järjestelmää.³⁸

Ripsman, Taliaferro ja Lobell ovat luoneet uusklassisen realismin teorian mallin, jonka avulla voidaan tarkastella ilmiöiden kausaalisia suhteita toisiinsa.³⁹ Käytän tässä tutkimuksessa Ripsman, Taliaferro ja Lobell luomaa mallia tutkimuksen lähtötilanteen tarkastelussa suhteessa uusklassisen realismin teoriaan. Uusklassisen realismin lähtötilanne voi periaatteessa olla mitä vain, kunhan se täyttää kolme kriteeriä; 1) tutkimusaiheen totuusarvon määrittely ei edellytä aisteihin perustuvaa kokemusta (apriorinen lähtökohta), 2) se voidaan todentaa empiirisesti ja 3) siitä voidaan tehdä yleistyksiä.⁴⁰ Rakennettaessa tutkittavaan ilmiöön sopivaa analyysityökalua tutkimustehtävän täyttämiseksi tulee analyysityökalun käytettävyys todentaa edellä mainituilla kriteereillä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Venäjän sotilaallisen varustelun tarkoituksiperiä. Tutkimustehtävä täytetään tarkastelemalla aihetta poliittisesta, taloudellisesta ja sotilaallisesta näkökulmasta.

³⁶ Ripsman et al. (2016), s. 105.

³⁷ Legro & Moravsk (1999). Artikkelin käsittelee realismin uusien suuntausten suhdetta muihin kilpaileviin teorioihin.

³⁸ Ripsman et al. (2016), s. 179–180.

³⁹ Ibid. Tutkijat ovat luoneet teoreettisen mallin, jossa tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan ”vaikuttavien” (intervening) ja ”riippuvaisten” (depending) muuttujien avulla. Ks. s. 114–121 tutkimuksen lähtökohdan määrittelyn ja vaikuttavien muuttujien suhteesta sekä s. 108–113 riippuvaisten muuttujien suhteesta tutkittavaan aiheeseen.

⁴⁰ Ibid. s. 114–121 tutkimuksen lähtökohdan määrittelyn ja vaikuttavien muuttujien suhteesta.

Ripsman, Taliaferro ja Lobell mallin mukaisesti: 1) Muuttujien voidaan todeta olevan apriorisia: Sotalaivojen rakentamiseen tarvitaan rahaa. Valtion johto päättää yhteisten varojen käytöstä. 2) Muuttujat voidaan todentaa empiirisesti: Merivoimien tilaamat alukset maksoivat 2 miljardia euroa. Päätöksen alusten hankinnasta teki valtion hallinto tai valtion johto. Laiva on nähtävissä Severomorskissa. 3) Muuttujista voidaan tehdä yleistyksiä: Valtiot eivät voi toteuttaa laajamittaisia sotilaallisia hankintoja huomioimatta hankintaan liittyvää taloudellista ja poliittista ulottuvuutta. Näiden kriteerien täytyessä voidaan tutkimuksessa siirtyä eteenpäin määrittelemään tarkemmin analyysin läpivientiä. Lopputuloksena analyysin tulisi tuottaa vastaus tutkimusongelmaan uusklassisen realismin ontologisista lähtökohdista. Huomioitavaa on, että perusteltu tutkimusasetelma sopii uusklassisen realismin teoriaan, mutta ei huomioi teoriaa koko laajuudessaan. Lopuksi korostan, että tutkimustehtävä pohjautuu nimenomaan realismin lähtökohtiin, jonka johdosta tehdyt johtopäätökset eivät ole totuuksia ja ne eivät anna kokonaisvaltaista kuvaa arktisesta alueesta ja sen turvallisuustilanteesta. Tarkoitus on tuoda alueen tiedelliseen keskusteluun uusi näkökulma realismin lähtökohdista.

2.2 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Tuomen ja Sarajärven mukaan:

”Sisällönanalyysi on aineistojen analyysimenetelmä. Sitä voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysista puhutaan joskus myös nimellä sisällön erittely, jolloin kyseessä on määrällinen analyysi.”⁴¹

Rantapelkosen ja Koistinen laajentavat näkökulmaa toteamalla:

”Sisällönanalyysia voidaan pitää yksittäisenä metodina tai väljänä kehyksenä, jota voidaan hyödyntää erilaisissa analyysikokonaisuuksissa. Kun sisällönanalyysilla tarkoitetaan väljää teoreettista kehystä, periaatteessa kaikki laadullinen tutkimus perustuu sisällönanalyysiin. Yleisesti ottaen sisällönanalyysilla tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen

⁴¹ Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi 2002, s. 107–108.

*analyysia ja sisältöjen sanallista kuvaamista.*⁴²

Tässä työssä toteutan laadullista sisällönanalyysia. Aihe edellyttää laaja-alaista materiaalin läpikäyntiä, merkitysten etsimistä lähdeaineistosta laadittujen tulkintasääntöjen perusteella. Tämä sopii aihealueeseen hyvin, koska suuri osa lähdeaineistosta ei vastaa tämän työn tutkimustehtävään yksiselitteisesti ja suoraan. Aineisto ei myöskään lähtökohtaisesti tarkastele aihetta uusklassisen realismin ontologisista lähtökohdista. Tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä eri näkökulmista ja erilaisista tarkoituksista. Tämän tutkimuksen analyysin tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota.⁴³ Selkeän ja helposti ymmärrettävän kokonaisuuden muodostaminen voi edellyttää analyysissä tuotetun aineiston kvantifiointia, jolloin sanallisesti kuvatus aineistosta tuotetaan määrällisiä tuloksia⁴⁴. Sisällönanalyysissä aineiston kvantifionnista ei puhuta analyysimenetelmänä, vaan se on kärjistetysti vain analyysin tulosten esitysmenetelmä, jolla pyritään yksinkertaisuuteen ja havainnollisuuteen.

Tuomi ja Sarajärvi jakavat sisällönanalyysin toteuttamisen kolmeen analyysimuotoon: aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä päättely toteutetaan induktiivisesti. Arktisen alue on sotilaallisesti erityinen alue, jonka toimintaan ohjaavat sille erityiset piirteet. Näin ollen alueellisista huomioista yleistysten tekeminen globaalisti ei ole järkevää, vaan enemmänkin hakuammuntaa. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin analyysi toteutetaan deduktiivisesti yleisestä yksittäiseen. Edellisessä luvussa pohdin realismin ja tarkemmin uusklassisen realismin käytettävyyttä tutkimustehtävän täyttämässä. Teoria sopii aiheeseen perustellusti hyvin. Ongelmalliseksi muodostuu kuitenkin pro gradu -tutkielman rajallinen pituus, jonka takia uusklassisen realismin kautta muodostetun teoriaohjaavan analyysin toimeenpano on tutkittavassa aiheessa liian laaja.

Tässä työssä toteutetaan teorialähtöinen sisällönanalyysi. Pyrin edellisessä alaluvussa uusklassisen realismin kautta perustelemaan tutkimuksen aiheellisuuden sekä luomaan mahdollisimman loogisen liityntäpinnan aiheesta aikaisemmin tuotettuun tietoon kuin yhtäläillä jatkaa tut-

⁴² Rantapelkonen, Jari & Lotta Koistinen: *Pohdintoja sotatieteellisistä käsitteistä. Tutkimusselosteita nro 1*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitoksen julkaisusarja 2, 2016. s. 103.

⁴³ Tuomi & Sarajärvi (2009), s. 108.

⁴⁴ Tuomi & Sarajärvi (2009), s. 107.

kimusta laajemmin saman teorian tai muiden teorioiden lähtökohdista. **Tarkoitus on ollut perustella tutkimustehtävä teorialähtöisesti.** Tutkimustuloksia tarkastellaan tutkimuksen lopussa uusklassisen realismin lähtökohdista.

2.3 Primääri- ja sekundäärilähteiden käytettävyydestä

Valittu tutkimusasetelma ohjaa aineiston valintaa. Aineisto on pystyttävä perustelemaan tutkimusongelmaan nähden. Tämä on ensimmäinen askel. Aineiston kartoittamisen jälkeen on luotava tulkintasäännöt. Miten aineistoa käsitellään ja tiivistetään ja millä perusteella siitä muodostetaan uusia johtopäätöksiä. Näiden tulkintasääntöjen on luonnollisesti oltava vahvasti kytköksissä tutkimusongelmaan. Varsinaista analyysiä tehtäessä korostuu kurinalaisuus. Luoduissa säännöissä täytyy pysyä. Tällä on ratkaiseva merkitys tutkimuksen luotettavuuteen. Selkeät säännöt ja niiden kurinalainen noudattaminen mahdollistavat tutkimuksen toistamisen tarvittaessa, ainakin teoriassa. Mainittakoon, että ihmisen inhimillisyys, tausta ja arvomaailma näkyvät usein analyysissä.⁴⁵ Tämä on hyväksyttävä, mutta myös parhaansa mukaan pyrittävä tuomaan esiin, jotta lukija pystyy ymmärtämään, miksi tutkija tekee omanlaisiaan johtopäätöksiä.

Tässä tutkimuksessa aineisto jaetaan kärjistetysti kolmeen osaan: valtiollisiin asiakirjoihin, tieteelliseen kirjallisuuteen sekä tieteellisiin artikkeleihin. Pääluvuissa tarkasteltavien aiheiden eroavaisuuden takia tutkimuksen primaari- ja sekundaarilähteet vaihtelevat pääluvuittain. Ensimmäisen pääluvun primäärilähteinä toimivat valtiolliset asiakirjat ovat strategia- ja doktriini-asiakirjoja. Nämä asiakirjat antavat suunnan ja tavoitteen tai ainakin edustavat valtioiden virallisia julkilausumia tutkittavasta aiheesta. Sekundäärilähteinä toimivat tieteelliset tutkimukset ja artikkelit arvioivat primäärilähteiden julkilausumia. Näin primääri- ja sekundäärilähteiden välille syntyy keskustelu, jossa sekundäärilähteet tarkastelevat ja arvioivat primäärilähteiden julkilausumien oikeellisuutta, toteutumista sekä tarkoitusperiä. Kolmannen näkökulman aiheeseen luo tutkija, joka arvioi lähteitä etsien niistä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia.

Toisen pääluvun primäärilähteinä toimivat rahoitusalan suurten toimijoiden, kuten The World Bank Group ja International Monetary Fund sekä luotettavien tutkimuslaitosten, kuten SIPRI,

⁴⁵ Ks. Ripsman et al. (2016), s. 170.

julkaisut. Valitut primäärilähteet nousivat selkeästi esille aineiston kartoituksessa. Erilaiset analyttikot ja analyysiorganisaatiot pohjaavat analyysinsä pääosin näiden organisaatioiden tuottamiin pohjatietoihin⁴⁶. Edellä mainitut organisaatiot ovat tuottaneet omat analyysinsä informatiiviseen muotoon Venäjän valtiollisista alkuperäislähteistä, jonka johdosta näiden lähteiden suora käsittely virtaviivaistaa tutkimusta sekä poistaa tutkijan mahdollisuudet inhimillisille virheille talouden tunnuslukujen tarkastelussa.

Viimeisen pääluvun primäärilähteinä toimivat turvallisuusalan hyvin resursoitujen tutkimuslaitosten, kuten IHS Markit:n Jane's tietokannan ja Defence Intelligence Agency (DIA) ja ruotsalaisen kokonaismaanpuolustuksen tutkimuslaitoksen (FOI) julkaisut sekä vuosittainen The Military Balance julkaisu. Primäärilähteet ovat vertaisarvioituja tutkimuksia tai tutkimusraportteja, joiden avulla luodaan alustava kuva tutkittavasta ilmiöstä. Tieteellinen tutkimuskirjallisuus ja artikkelit haastavat ja täydentävät sekundäärilähteiden muodossa primäärilähteiden esiin nostamia perusteita.

Valtiollisille asiakirjoille on ominaista niiden poliittisuus. Asioita ei välttämättä sanota suoraan, vaan merkityksiä ja liityntäpintoja täytyy etsiä rivien välistä. Poliittiset asiakirjat edustavat tarkkaan harkittua julkilausumaa. Tieteellisen kirjallisuuden ominaisuutena on tutkimusten valmistamisen hitaus. Laadukkaasti ja laajasti tieteellisesti verifioitujen teosten tuottaminen ottaa aikaa. Tämän johdosta valtiollisten asiakirjojen ja tieteellisten tutkimusten tuottamaa tietoa täydennetään tieteellisillä artikkeleilla sekä muilla nopeammin tuotettavilla julkaisuilla. Artikkelit tuottavat tutkimukseen ajantasaisen ”viimeisen tiedon”. Tieteelliset artikkelit luovat laajoja tutkimuksia nopeammin verifioitua tietoa tarkasteltavasta ilmiöstä. Mediatalojen tuottamien artikkelien perusteella muodostetut argumentit pyritään vahvistamaan vähintään kahdesta lähteestä tarvittavan tieteellisyden varmistamiseksi.

⁴⁶ Esim. Trading Economics-sivusto on SIPRI:n tilastojen perusteella koostanut valtioiden talouden tunnusluvut helposti käsiteltävään muotoon. Useiden eri lähteiden käyttö mahdollistaa talouden tunnuslukujen vertailun ja erojen pohtimisen.

2.4 Analyysityökalun muodostamisen lähtökohdat

Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, joka vaatii tutkijalta jämäkkyyttä, kriittisyyttä ja itsekriittisyyttä sekä luovuutta. Tekstianalyysissa on tarkoitus saada ”tolkku” asiasta. Aineistosta pyritään nostamaan esiin uusia ulottuvuuksia tulkinnan ja analyysin avulla. Tulkinnallisen luonteensa johdosta tulkintasääntöjen selittäminen on oleellista. Luodut tulkintasäännöt toimeenpannaan aineiston analyysissa. Tutkittaessa valtioiden sotilaallisia suorituskykyjä nousee, esiin voiman käsite. Tätä käsitettä lähestytään usein useista eri näkökulmista, jolloin saatetaan puhua voimavara-analyysista. Sipilän ja Koivulan mukaan:

”Voimavara-analyysissa keskeinen on itse voiman käsite, joka sisältää ennakko-olettamia. Voiman luonteeseen kuuluu kapasiteetin merkityksen keskeisyys. Samalla kuitenkin joudutaan tekemään jakoa niin sanotun käyttövalmiin voiman ja voimapotentialin välillä.”⁴⁷

Tässä työssä ei käytetä voimavara-analyysin termiä, koska teoreettiset perusteet käsitteelle ovat hajanaiset. Analyysityökalu rakennetaan vastaamaan tutkimusongelmaan. Analyysityökalun rakentamiseen haetaan verrattavuutta erilaisten voimavara-analyysityökalujen kautta.

Jako käyttövalmiin voiman ja voimapotentialin välille luodaan ajallisella rajauksella. Historiallisen käsittelyn perusteella hahmotetaan käyttövalmiin voiman tila ja tulevaisuuteen suuntaava käsittely pyrkii hahmottamaan eri toimijoiden voimapotentialia. Tässä tutkimuksessa yhdistetään molemmat termit ja käytetään termiä *kehitystrendi*.

Ei ole olemassa valmista työkalua voimavara-analyysin toteutukseen, ainakaan yhtä tieteellisen yhteisön yleisesti hyväksymää. Voimavara-analyysin voidaan todeta olevan teoriasidonnainen. Teoria ohjaa analyysiä katsomaan tutkittavaa ilmiötä määritetystä näkökulmasta. Oleellista analyysityökalun rakentamisessa on selvittää: Mihin tarkkaan ottaen katsotaan? Tämän työn materialistinen ontologia ja uusklassisen realismin teorian kautta muodostettu tutkimuksen lähtötilanne ohjaavat analyysin rakentumista.

⁴⁷ Sipilä, Joonas & Tommi Koivula: *Kuinka strategiaa tutkitaan*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitoksen julkaisu, 2014, s. 54.

2.5 Poliittisen, taloudellisen ja sotilaallisen ulottuvuuden analyysin operationalisointi

Poliittinen ulottuvuus on haastava tutkimuskohde jo pelkästään poliittisen luonteensa vuoksi. Venäjän tapauksessa poliittisen johdon lausunnot ja valtion toteuttamat toimet eivät aina kulje käsi kädessä. Tuore esimerkki on Itä-Ukrainan kriisi, jossa Venäjän poliittinen johto hämäsi kansainvälistä yleisöä kiistämällä osallistumisensa jo meneillään oleviin tapahtumiin mahdollisimman pitkään pyrkien säilyttämään yllätyksen tuoman edun.⁴⁸ Poliittisen ulottuvuuden tarkastelussa on tärkeää muistaa lähdekritiikki. Kuka asiakirjan on tuottanut ja kenelle se on tarkoitettu? Poliittinen ulottuvuus tarjoaa tulkinnallisuudestaan huolimatta suuntaviivoja sotilaallisen voiman kehittämisen osalta. Näiden kautta voidaan analysoida, ovatko sanat muuttuneet teoiksi? Mikäli näin poikkeuksetta on, voidaan lähtökohtaisesti todeta tämän olevan lähtökohdana myös tulevaisuuden analysoinnissa ja päinvastoin.

Tutkimuksessa pyritään selvittämään Venäjän todellisia intressejä, jotka ohjaavat sotilaallista varustelua. Tämä laajentaa intressien käsittelyn tarvetta poliittista ulottuvuutta laajemmalle. Poliittiset intressit voivat olla samat tai osittain samat kuin valtion ”todelliset” intressit. Poliittisten intressien lisäksi aineistosta voi nousta esiin myös muita intressejä, joiden todellisuutta on tarkoitus pohtia. Todellisten intressien löytäminen tai ainakin todentaminen lienee mahdotonta, mutta tarkastelu antaa perusteltuja ehdotuksia ja olettamuksia. Intressien selvittäminen aloitetaan valtiollisista asiakirjoista, jotka edustavat poliittisten intressien julkilausumia. Ensin selvitetään yleisiä intressejä, kuten talous, jonka jälkeen etsitään selkeämmin asevoimien varusteluun liittyviä turvallisuusintressejä. Lopuksi pohditaan näiden intressien suhdetta ja liityntäpin-toja. Aineistoa tulkitaan kysymyksillä:

- Mitkä ovat Venäjän intressit arktisen alueen kehittämisessä?
- Mitkä ovat Venäjän turvallisuusintressit arktisella alueella?

Taloudellinen ulottuvuus on kehitystrendien hahmottamisen osalta yksinkertaisin kokonaisuus. Tässä ongelmalliseksi muodostuu taloudellisten tunnuslukujen valinta suhteessa tutkittavaan

⁴⁸ Pynnöniemi, Katri & András Rácz (eds.): *Fog of Falsehood Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*. Ulkopoliittisen instituutin raportti 45/2016, Helsinki 2016, s. 314. Teos käsittelee Venäjän hämäykseen tähtääviä toimia Ukrainan kriisissä. Hämäämisen todetaan olevan osa Venäjän laajaa strategista konseptia. Konseptin ehkä tehokkaimmaksi keinoksi Ukrainan kriisissä todettiin poliittisen johdon valheelliset julkilausunnot.

aiheeseen sekä taloudellisten satsausten yhdistäminen nimenomaan arktiselle alueelle. Joidenkin hankkeiden osalta tämä yhdistely onnistuu, mutta ei kaikilta. Tämän kokonaisuuden tulosten voidaan jo lähtökohtaisesti olettaa olevan suuntaa antavia, joka on tarvittava tarkkuus strategian tutkimukselle, jossa haetaan pitkän aikavälin kehityssuuntia. Taloudellisen ulottuvuuden osalta haetaan vastaus kysymyksiin:

- Mikä on Venäjän talouden nykytilanne?
- Miten Venäjän taloutta tulisi tarkastella suhteessa sotilaalliseen varusteluun?
- Mikä on Venäjän sotilasmenojen kehitystrendi 2000-luvun alusta 2020-luvun loppuun?

Sotilaallisen ulottuvuuden analysointi on laaja-alainen tehtävä, jota voi tehdä monella tasolla. Strategian tutkimukselle sopivan analyysitason johdosta tässäkin osa-alueessa pitäydytään kehitystrendien hahmottamisessa. Tarkoitus ei ole tehdä tarkkoja suorituskykyanalyyskejä tai operaatiotaidollisia havaintoja, vaan pohtia sotilaallisia suorituskykyjä yleisemmällä tasolla. Onko kalusto vanhentunutta, modernisoitua vai onko kyseessä täysin uusi suorituskyky? Onko kyseessä liikuteltavat vai staattiset joukot? Mitä tukea joukot tarvitsevat? Analyysissä on tarkoitus pyrkiä illustroimaan, mitkä suorituskyvyt ovat tehty nimenomaan arktiselle alueelle ja millaisiin tehtäviin? Tämän osion analyysissä on mahdollista nostaa esiin epäkohtia poliittisen puhunnan ja todellisuuden välillä. Esimerkiksi, jos valtio ilmoittaa panostavansa etsintä- ja pelastuspalvelun laadun parantamiseen arktisella alueella, mutta hankkiikin tänne pelkästään ydinsukellusveneitä, voidaan todeta, että ydinsukellusveneiden tehtävä ei liity etsintä- ja pelastuspalveluun, vaikka ne teoriassa siihen pystyvätkin. Sotilaallisen ulottuvuuden käsittelyssä aiheistosta etsitään vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Mitkä ovat Venäjän sotilaalliset organisaatiot arktisella alueella?
- Minkälaisia sotilaallisia suorituskykyjä Venäjällä on arktisella alueella?
- Mikä on Venäjän sotilaallisen varustelun kehitystrendi arktisella alueella?

3 JULKILAUSUMIEN KAUTTA KOHTI VENÄJÄN TODELLISIA INTRESSEJÄ ARKTISELLA ALUEELLA

Kylmän sodan päättymisen jälkeen arktinen alue näyttäytyi hyvin rauhallisena alueena. Alueelliseen kehitykseen ruvettiin kiinnittämään huomiota 2000-luvun lopulla. Ennen kaikkea arktisen alueen rantavaltiot rupesivat suuntaamaan huomiota ja resursseja alueelle. Arktisen alueen laajeneva yhteistyö esimerkiksi Arktisen neuvoston ja Barentsin Euro-Arktisen neuvoston piirissä pyrkii luomaan edellytyksiä yhteisten pelisääntöjen luomiseksi alueella. Tämän lisäksi valtiot tekevät bilateraalista yhteistyötä alueella. Kasvavan yhteistyön rinnalla on nähtävissä myös kiistoja, joista yksi merkittävimmistä on arktisen alueen rantavaltioiden erimielisyydet merialueiden talousvyöhykkeistä. Kärjistetysti jokaisella maalla on oma näkemyksensä siitä, mitkä alueet kuuluvat kenenkin hallintaan. Asiasta on kehkeytynyt aktiivinen valtioiden välinen kiista luonnonvarojen hallinnasta⁴⁹.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella arktisen alueen sotilaallista varustelua ohjaavat kaksi määräävää teemaa. Ensimmäinen on taistelu luonnonvaroista⁵⁰. Toinen on alueen sotilasstrateginen merkitys suurvaltojen Venäjän ja Yhdysvaltojen välillä ja laajemmin Venäjän ja Naton välillä⁵¹. Tässä luvussa nostan ensin esiin Venäjän intressejä arktisella alueella yleisesti ja sen jälkeen näkökulmaa tarkennetaan tarkastelemaan Venäjän turvallisuusintressejä alueella. Intressien avaaminen ja arviointi luo perustan taloudellisen ja sotilaallisen ulottuvuuden käsitteilylle. Tässä tutkimuksessa oletetaan, että valtion julkilausumat edustavat valtion julkista tahtotilaa. Käsiteltävät julkilausumat ovat strategia-asiakirjoja, jotka voidaan luonteeltaan tulkita myös toimialaohjaukseksi. Ne antavat tavoitteita, aikamääreitä ja osaan liittyä myös rahalliset resurssit. Näin ollen ainakin ne julkilausumat joihin Venäjä selkeästi panostaa voidaan todeta sen todellisiksi intresseiksi. Vastaavasti julkilausumat joiden perusteeksi ei löydy käytännön toimia on tulkittavissa toissijaisiksi intresseiksi tai jopa pelkästään poliittisiksi intresseiksi joihin ei todellisuudessa panosteta. Sekundäärilähteiden avulla pyritään löytämään myös muita intressejä, joita ei välttämättä ole julkilausuttu, mutta käytännön toimet osoittavat intressin todelliseksi.

⁴⁹ Rautala, Ari: *Arktinen alue Venäjän sotilaallisesta näkökulmasta*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitoksen julkaisusarja 4: työpapereita No 48, Juvenes Print Oy, Tampere 2013, s. 3.

⁵⁰ Ibid. s. 3. Ks. Le Mièrè & Mazo (2013), s. 78.

⁵¹ Ks. Hilde (2014), s. 155–158.

3.1 Venäjän yleiset intressit arktisella alueella

Venäjän toimintaa arktisella alueella ohjaavat kaksi yleisen tason asiakirjaa: 1) Vuonna 2009 julkaistu ja vuonna 2015 päivitetty *Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia*⁵² sekä 2) vuonna 2008 julkaistu ja vuonna 2013 päivitetty *Venäjän arktinen strategia*⁵³. Molemmat asiakirjat on valmisteltu Venäjän federaation turvallisuusneuvostossa ja ne ovat linjassa toistensa kanssa. Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia on poliittinen ohjausasiakirja, jossa kuvataan Venäjän intressejä ja Venäjän kansallisia strategisia prioriteetteja.⁵⁴ Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia lähestyy näiden tavoitteiden saavuttamista turvallisuuden kautta. Mitkä ovat uhkia Venäjän kansallisille intresseille? Miten näihin uhkiin tulee varautua? Puhunta on yleisellä tasolla. Venäjän arktinen strategia puolestaan ohjaa arktisen alueen kehitystä laaja-alaisesti eri näkökulmista.

Eri toimialojen kehitystä arktisella alueella ohjaavat lisäksi valtakunnalliset ohjausasiakirjat, kuten vuonna 2010 julkaistu *Venäjän energia strategia*⁵⁵ sekä 2014 päivitetty *Venäjän liikennestrategia*⁵⁶. Edellä mainittuihin ei perehdytä tarkemmin tässä tutkimuksessa. Muihin kuin edellä esitettyihin strategia-asiakirjoihin ei oteta kantaa tässä tutkimuksessa.

Venäjän kansallisen turvallisuusstrategian mukaan prosessi kohti moninapaista maailmanjärjestystä on aikaansaanut paikallista ja globaalia epävakautta. Kilpailu luonnonvarojen hallinnasta on lisännyt valtioiden välisiä eroja kansalaisten hyvinvoinnissa. Valtioiden sosioekonomista kehitystä ohjaa korostuvassa määrin valtioiden kyky valjastaa luonnonvaroja omien in-

⁵² Venäjän federaation turvallisuusneuvosto: *Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia 2020-luvulle (Russian Federation's National Security Strategy Through 2020)*. 2009.

Venäjän federaation turvallisuusneuvosto: *Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (The Russian Federation's National Security Strategy)*. 2015. [<http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>], luettu 19.12.2017. Tutkija on käyttänyt lähteinä asiakirjojen englanninkielisiä käännöksiä.

⁵³ Venäjän federaation turvallisuusneuvosto: *Venäjän arktisen politiikan perusteet 2020-luvulle (Foundation of the State Politics of the Russian Federation on the Arctic for 2020 and in the Longer Perspective)*. 2008. [http://www.research.kobe-u.ac.jp/gsics-pcrr/sympo/20160728/documents/Keynote/Russian_Arctic_Policy_2009.pdf], luettu 18.10.2017 sekä

Venäjän federaation turvallisuusneuvosto: *Venäjän arktinen strategia (The development strategy of the Russian Arctic zone for the period up to the 2020)*. 2013. [<http://www.research.kobe-u.ac.jp/gsics-pcrr/sympo/20160728/documents/Keynote/Russian%20Arctic%20strategy%202013.pdf>], luettu 18.10.2017.

⁵⁴ Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (2015), s. 1.

⁵⁵ Venäjän federaation Energiaministeriö: *Venäjän energiastrategia 2030-luvulle (The Energy Strategy of Russia for period up to 2030)*. 2010. [[http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_\(Eng\).pdf](http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_(Eng).pdf)], luettu 6.11.2017.

⁵⁶ Venäjän liikenneministeriö: *Venäjän liikennestrategia 2030-luvulle (Transport Strategy of the Russian Federation until 2030)*. 2014. [<http://static.government.ru/media/files/41d4e8c21a5c70008ae9.pdf>] luettu 20.2.2018.

tressiensä käyttöön. Kiihtyvä kilpailu sosioekonomisessa kehityksessä sekä tieteen ja tutkimuksen kehityksessä ohjaavat yhä vahvemmin valtioiden sisäistä kehitystä. Johtovastuun otto maailman merialueiden ja arktisen alueen tutkimuksessa on erityisen tärkeässä osassa tässä kehityksessä.⁵⁷ Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia nostaa luonnonvarojen merkityksen valtioiden taloudessa yhä merkittävämmäksi. Väittämä voi pitää paikkansa kehittyvien talouksien osalta, joilla on paljon luonnonvaroja, mutta esimerkiksi kehittyneissä eurooppalaisissa talouksissa, kuten Suomi, suunta on toinen⁵⁸.

Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia toteaa, että julkishallinnon ja yksityisen sektorin yhteistyö korostuu arktisen alueen satama- ja logistiikkaverkoston käyttöönotossa samoin kuin luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyvien tuotantolaitosten kehityksessä ja käyttöönotossa. Kokonaisuudessaan kaikkia osapuolia hyödyttävän kansainvälisen yhteistyön tekeminen korostuu, etenkin arktisella alueella.⁵⁹

Kansalliselle turvallisuusstrategian mukaan Naton sotilaallinen varustelu ja laajentuminen ovat Venäjälle uhka ja ovat aiheuttaneet voimistuvan vastavarustelun kierteen.⁶⁰ Kansallinen turvallisuusstrategia ottaa Venäjän intresseihin kantaa useista näkökulmista. Se listaa mahdollisuuksia, joiden avulla Venäjä voi parantaa asetelmiaan kansainvälisessä kilpailussa sekä kehittää maata sisäisesti. Mahdollisuuksien ja yhteistyön korostamisen lisäksi strategia puhuu suoraan myös sotilaallisista uhkista. Kokonaisuudessaan kansallinen turvallisuusstrategia luo laaja-alaisen katsauksen Venäjän intresseihin sekä listaa keinoja näiden intressien saavuttamiseksi.

Venäjän arktinen strategia tarkoittaa kansallisen turvallisuusstrategian linjauksia arktisesta alueesta. Se luettelee neljä alueellista tavoitetta tärkeysjärjestyksessä. Tärkein tavoite on pyrkiä hyödyntämään arktisen alueen luonnonvarat, jotka nähdään Venäjän sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen mahdollistavina voimina. Toinen tavoite on saada Koillisväylä (The Northern Sea Route) tunnustettua Venäjän kansalliseksi kauppareitiksi, jonka käyttöä se hallinnoi. Kolmantena tavoitteena on alueen ekosysteemin säilyttäminen ja neljäntenä alueen säilyttäminen rau-

⁵⁷ Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (2015), kohta 13.

⁵⁸ Elinkeinoelämän keskusliitto: *Tuotanto ja investoinnit*. 2018. [<https://ek.fi/mita-teemme/talous/perustietoja-suomen-taloudesta/3998-2/>], luettu 30.3.2018. Luonnonvarojen hyödyntämisen sijaan palvelujen osuus bruttokansantuotteesta kasvaa.

⁵⁹ Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (2015), kohdat 62 ja 99.

⁶⁰ Ibid. kohdat 14 ja 15.

hallisena myös jatkossa. Venäjä pyrkii näihin tavoitteisiin valtion sisäisin toimenpitein ja valtioiden kahdenvälisellä yhteistyöllä sekä yhteistyöllä kansainvälisten organisaatioiden, kuten Arktisen neuvoston kanssa.⁶¹

Primäärilähteistä on nousivat esiin seuraavat intressit:

- 1) Arktisen alueen luonnonvaroista saatavissa olevien taloudellisten hyötyjen mahdollistaminen ja turvaaminen.
- 2) Koillisväylän käyttöönotto ja sen tunnustaminen Venäjän kansalliseksi kauppareitiksi, jonka käyttöä se hallinnoi.
- 3) Arktisen alueen sosioekonomisen kehityksen tukeminen, jolla edesautetaan Venäjän sosioekonomista kehitystä myös valtiollisessa mittakaavassa.
- 4) Johtavan roolin tavoittelu merialueiden ja arktisen alueen tutkimuksessa.
- 5) Alueen ekosysteemin säilymisen turvaaminen.
- 6) Arktisen alueen sotilasstrateginen merkitys suurvaltojen Venäjän ja Yhdysvaltojen välillä sekä Naton ja Venäjän välillä.

Esille nousseet intressit ovat kytköksissä toisiinsa. Intressit 1) ja 2) liittyvät olennaisesti intresseihin 3) ja 4). Nämä talouteen, tutkimukseen ja laajemmin maan sosioekonomiseen kehitykseen liittyvät intressit pyritään saavuttamaan, niin että 5) intressiä ei vaaranneta. 6) intressin tarkempi analyysi tapahtuu alaluvussa 3.2. Seuraavaksi pyrin ensisijaisesti todentamaan intressien 1) ja 2) todellisuutta sekundäärilähteiden perusteella, koska nämä ovat vahvasti sidoksissa muihin intresseihin. Näin saadaan pienellä katsannolla alustavasti todennettua intressien todellisuus. Lopuksi luon lyhyen katsauksen intressiin 5), koska siihen tähtäävät toimet on ainakin Neuvostoliiton aikana laiminlyöty törkeästi.

Luonnonvarojen tärkeyttä Venäjän taloudelle on vaikea arvioida tarkkaan, mutta ainakin seuraavat arvot antavat kuvan suuruusluokasta. Öljyn ja kaasun tuotanto on 2000-luvulla kattanut noin 20–30 % BKT:stä, noin 30–50 % valtion budjetin tuloista ja yli puolet vientituloista.⁶² Arktisen alueen öljyntuotanto kattoi vuonna 2016 noin 19 % koko tuotannosta eikä sen uskota lähivuosina kasvavan merkittävästi kustannustehokkuudellisten syiden takia. Öljyntuotanto on

⁶¹ Venäjän arktinen strategia (2009). Tavoitteet sekä keinot niiden saavuttamiseen ovat samat myös Venäjän arktisessa strategiassa 2013.

⁶² Simola, Heli & Laura Solanko: *Overview of Russia's oil and gas sector*. Bank of Finland/ Institute for Economies in Transition, BOFIT Policy Brief 2017 No. 5, Helsinki 2017. Ks. Factosphere: *Budget of the Russian Federation*. 2017. [<https://www.factosphere.com/pubfinance/budget/budgetstruct>], luettu 9.2.2018. Venäjän intresseissä on nostaa kotimaisen tuotannon osuutta valtion tulonlähteenä. Tällä pyritään pienentämään riippuvuutta öljyn ja kaasu-
tuotannosta.

jo pitkään toiminut arktisen alueen mannerosissa, mutta merellä sijaitsevien esiintymien hyödyntäminen ei tapahtune ainakaan lähivuosina. Arktisen alueen ainut merellinen öljyntuotantolaitos toimii Prirazlomnoyessa. Sen tuotanto on ollut käynnissä vuodesta 2013 lähtien.⁶³

Arktisen alueen osuus kaasuntuotannosta oli vuonna 2016 n. 80 %, josta suurin osa tuotetaan Jamalin ja Gydanin niemimailla. Suurin osa kaasusta kuljetetaan kaasuputkia pitkin markkinoille.⁶⁴ Jamalin niemimaan kehittämisessä paljon huomiota on saanut Yamal LNG-projektin rakennuttama arktisen alueen ensimmäinen nestemäisen kaasun tuotantolaitos, joka on vastaamaan toinen nestemäisen kaasun tuotantolaitos ylittääään. Alueen seuraava projekti on Arctic LNG-2-projekti, jonka tuotantolaitos on tarkoitus sijoittaa Gydanin niemimaalle. Yamal LNG ja Arctic LNG-2-projektien myötä nestemäisen kaasun osuus Venäläisen kaasun tuotannossa kasvaa arktisella sekä valtakunnallisessa mittakaavassa merkittävästi.⁶⁵

Carlsson ja Granholm käsittelivät vuonna 2013 Venäjän arktisia strategioita, niiden painopiste-alueita sekä toteutumismahdollisuuksia. Carlsson ja Granholm perustelevat loogisesti kuinka Venäjä ei tule saavuttamaan strategioiden keskiössä olevia taloudellisia tavoitteita tavoiteaika-
taulussa. Syinä tähän nähtiin puuttuva teknologinen osaaminen sekä alueen haastavista oloista johtuvat kustannustehokkuudelliset haasteet.⁶⁶ Marlene Laruelle argumentoi myös kustannustehokkuudellisten haasteiden puolesta vetoamalla International Energy Agency:n (IEA:n) ennusteeseen, jonka mukaan suurta osaa arktisen alueen öljystä ei pystytä kannattavasti hyödyntämään ilman, että öljyn hinta tynnyriä kohden on n. 120 dollarin tasolla⁶⁷. Muutaman viimeisen vuoden aikana öljyn hinta tynnyriä kohden on pyörinyt 50 dollarin tasolla⁶⁸. Carlssonin, Granholmin ja Laruelen argumentit öljyn porauksen kannattavuudesta liittyvät nimenomaan merellisen öljyn poraukseen. Ainoan merellisen tuotantolaitoksen ollessa Prirazlomnoyessa, voidaan

⁶³ Ibid. s. 29.

⁶⁴ Ibid. s. 28.

⁶⁵ Simola & Solanko (2017), s. 13. Ks. Staalesen, Atle: *Arctic gas will make us world's biggest exporter of LNG, says Novatek*. The Independent Barents Observer 2017. [<https://thebarentsobserver.com/en/2017/06/arctic-gas-will-make-us-worlds-biggest-exporter-lng-says-novatek>], luettu 6.11.2017.

Total: *Yamal LNG: The gas that came in from the cold*. 2017. [<https://www.total.com/en/energy-expertise/projects/oil-gas/lng/yamal-lng-cold-environment-gas>], luettu 6.11.2017. Yamal LNG-projektin valmistuttua arviolta vuoteen 2019 mennessä sen vuosittaisen tuotannon pitäisi nousta noin 15 miljoonaan tonniin, joka vastaa n. 6 % globaalista nestemäisen kaasun viennistä ja n. 5 % globaalista tuotannosta.

⁶⁶ Carlsson, Märta & Niklas Granholm: *Russia and the Arctic: Analysis and Discussion of Russian Strategies*.

FOI, Tukholma 2013, s. 15–19.

⁶⁷ Laruelle, Marlene: *Resource, State Reassertion and International Recognition*. The Polar Journal 4: no.2 2014, s. 257.

⁶⁸ International Energy Agency: *Oil Market Report*. 2017. [<https://www.iea.org/oilmarketreport/omrpublic/>], luettu 19.10.2017.

väitteiden katsoa pitävän alustavasti edelleen paikkansa⁶⁹. Öljyn hinnan on ennustettu pysyvän nykyisellä tasollaan ainakin vuoteen 2020 asti.⁷⁰

Kaasun hinnat ovat pysyneet alhaisena, vaikka kysyntä on kovassa kasvussa.⁷¹ Lisäksi Venäjä on kärsinyt tuotannon käynnistämisen ongelmista samoin kuin jakelun ongelmista. Venäjän yrityksiä hyödyntää luonnonvarojaan hidastaa Yhdysvaltojen ja EU:n antamat pakotteet vastineena sen toimille Itä-Ukrainassa⁷². Tämän johdosta vuoden 2014 jälkeinen kehitys on ollut odotettua hitaampaa. Venäjä pyrkii suuntaamaan vientiään voimakkaammin Kiinaan, mutta tuotannon ja jakelun ongelmat ovat esteenä myös täällä. Kiina kehittää kovaa vauhtia myös omaa kaasun vienti-tuonti-ketjuaan, joten Venäjän kaasuteollisuuden selätettyä ongelmansa, ei niille ole enää välttämättä nykyisen kokoisia vetäviä markkinoita.⁷³ Carlssonin, Granholmin ja Laruella argumenttien perusteella yhdeksi Venäjän intresseistä voidaan nostaa myös pakotteiden purkamisen tai kiertäminen. Pakotteiden purkamisen voidaan katsoa olevan myös kaupallisten yritysten intresseissä, sillä esimerkiksi Yhdysvaltalainen Exxon Mobil on useampaan kertaan anonut Yhdysvaltojen hallinnolta vapautusta Venäjän vastaisista pakotteista tässä onnistumatta⁷⁴. Yamal LNG-projekti ei ole suoraan pakotteiden kohteena, mutta esimerkiksi projektin suurimman omistajan kaasuyhtiö Novatekin toiseksi suurin omistaja on, jonka johdosta projekti on pakotteiden seurauksena joutunut järjestelemään rahoitustaan osittain uudelleen⁷⁵. Osa tärkeimmistä yhteistyökumppaneista on pysynyt koko projektin ajan samoina. Ranskalainen Total on toiminut omistajana sekä aktiivisena kumppanina Jamalín kaasukenttien (Yamal LNG-projekti) kehittämisprojektissa vuodesta 2013 alkaen⁷⁶.

Venäjän ja Euraasian tutkimukseen erikoistuneet Sergey Sevastyanov ja Alexey Kravchuk argumentoivat Venäjän arktisten tavoitteiden saavuttamisen puolesta. Sevastyanov ja Kravchuk

⁶⁹ Simola & Solanko (2017), s. 29.

⁷⁰ Inozemtsev, Vladislav & Yulia Zhuchkova: *Russia Futures: Horizon 2025, The future of the economy and the energy sector*. Haukkala, Hiski & Nicu Popescu (eds), European Institute of Security Studies Report No. 26, Paris 2016, s. 27.

⁷¹ International Energy Agency: *GAS 2017 - Analysis and Forecast 2022*. 2017. [<https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/GlobalGasSecurityReview2017.pdf>], luettu 19.10.2017.

⁷² Reed & Smith: *Overview of the U.S. and EU Sanctions on Russia*. 2014.

⁷³ Inozemtsev & Zhuchkova (2016), s. 28.

⁷⁴ Clifford, Krauss: *U.S Rejects Exxon Mobil Bid for Waiver on Russia Sanctions*. NY Times 2017. [<https://www.nytimes.com/2017/04/21/business/energy-environment/treasury-exxon-mobil-sanctions-waiver.html>], luettu 6.11.2017.

⁷⁵ Foy, Henry: *Russia's Yamal gas project navigates ice and sanctions*. Financial Times 2017. [<https://www.ft.com/content/8412ba8c-6ace-11e7-b9c7-15af748b60d0>], luettu 30.3.2018.

Ks. Shagina, Maria: *Sanctions aren't stopping Russia's LNG ambitions*. Global Risk Insights 2017. [<https://globalriskinsights.com/2017/10/russia-lng-growth-sanctions/>], luettu 30.3.2018.

⁷⁶ Total: *Yamal LNG: The gas that came in from the cold*. 2017. [<https://www.total.com/en/energy-expertise/projects/oil-gas/lng/yamal-lng-cold-environment-gas>], luettu 6.11.2017.

lähtevät kiistämään etenkin läntisen tiedeyhteisön argumentit tavoitteiden saavuttamisen mahdollisuudesta. He ovat samaa mieltä aikamääreiden laiminlyömisestä, mutta esittävät, että Venäjä tulee ajan kanssa etenemään, niin Koillisväylän käyttöönotossa, kuin öljyn, kaasun ja kaateollisuudenkin kehittämisessä alueella. Vuoden 2014 jälkeiset taloudelliset pakotteet ovat pakottaneet Venäjän etsimään uusia kumppaneita tarvittavan teknologian kehittämiseksi sekä rahoituksen saamiseksi. Lännen pakotteiden johdosta Venäjän katseet ovat kääntyneet yhä vahvemmin Aasiaan.⁷⁷

Vaikka kaasun hinnan on ennustettu pysyvän alhaisena, on kaasulla tällä hetkellä vetävät markkinat ja suuri taloudellinen potentiaali. Merellä sijaitsevat hankkeet eivät ole edenneet lähivuosina, mutta rannikolla sijaitsevat hankkeet ovat. Yamal LNG-projekti on esimerkki siitä kuinka alueellisia projekteja on kyetty viemään eteenpäin pakotteista huolimatta. Pakotteiden jälkeen projektin rahoitus jouduttiin järjestelemään uudelleen ja lopputuloksena Yamal LNG-projektin enemmistön (50,1 %) omistaa Venäläinen yksityinen kaasuyritys Novatek. Muut omistajat ovat Ranskalainen Total (20 %), Kiinalainen CNPC (20 %) sekä Kiinan ”Silkkiteiden kehittämisen rahasto” (9,9 %). Pakotteiden jälkeen projekti on omistusmuutosten jälkeen joutunut uusimaan suuren osan rahoituksestaan sekä etsimään uusia kumppaneita tarvittavan teknologian haallimiseksi. Vuosien 2015–2016 aikana rahoitus sekä teknologinen yhteistyö on uudelleen järjestelty, niin että rahoitus toteutetaan Venäjältä, Kiinasta ja Japanista ja tämän lisäksi uusia kumppaneita teknologiseen kehitykseen on saatu mm. Etelä-Koreasta.⁷⁸ Kiinan, Japanin ja Etelä-Korean panostukset ovat luonnollinen jatkumo niiden harjoittamalle politiikalle arktista aluetta koskevissa kysymyksissä. Maat hyväksyttiin vuonna 2013 Arktisen neuvoston pysyviksi seuraajajäseniksi ja ne ovat kaikki ilmaisseet siellä kiinnostuksensa alueen luonnonvaroja sekä kuluyhteyksiä kohtaan.⁷⁹ Sevastyanov ja Kravchuk perustavatkin argumenttinsa projektien eteenpäin viemisestä nimenomaan uusien taloudellisten sopimusten varaan⁸⁰.

⁷⁷ Sevastyanov, Sergei & Alexey Kravshuk: *The Russian Approach to national Security in the Arctic*. The Korean Journal of Defense Analyst Vol. 29, No. 1, 2017, s. 131–149.

⁷⁸ Sevastyanov & Kravshuk (2017), s. 144. Suurin uusi rahoittaja on Export-Import Bank of China” and the “China Development Bank Corp yhteensä 12 miljardin dollarin rahoituksella. Kiinan lähdettyä mukaan myös Japanista saatiin uutta rahoitusta 400 miljoonalla eurolla. Yhteensä uutta rahoitusta on pakotteiden jälkeen hankittu kurssista riippuen arviolta 18–19 miljardia dollaria. Projektin on arvioitu maksavan yhteensä noin 27 miljardia dollaria. Tämä pitää sisällään tuotantolaitokset, logistiikkaverkoston (satama, lentokenttä, rautatieyhteydet) sekä kaasun kuljetukseen tilatut arktiselle alueelle suunnitellut rahtialukset.

⁷⁹ Pulkkinen, Kaisa: *The Arctic Council and the NorthEast Asian Observers*. Swedish Institute of Foreign Affairs 2013, s. 3.

⁸⁰ Sevastyanov & Kravshuk (2017), s. 144.

On selvää, että arktisen alueen kehitys on ollut Venäjän näkökulmasta huomattavan hidasta suhteessa alkuperäiseen aikatauluun, mutta ensimmäisiä merkkejä onnistuneista projekteista on nähtävissä. Jamalin alueen kaasukenttien käyttöönotto on osoitus, että Venäjä kykenee kumppaniensa kanssa läpiviemään suuria projekteja haastavissa olosuhteissa. Myös merkkejä Koillisväylän hyödyntämisestä ympärivuotisesti on nähtävissä.⁸¹ Ensimmäinen Etelä-Korealaisen Daewoon tuottama Arc-7 luokan tankkeri luovutettiin Yamal LNG-projektin käyttöön. Tankkeri on ensimmäinen 15:sta vastaavasta. Tankkeri on toteuttanut ensimmäisen nestemäisen kaasun kuljetuksen hyödyntäen Koillisväylää ilman erillisten jäänmurtajien apua Norjasta Etelä-Koreaan. Tankkereiden on tarkoitus operoida Koillisväylää ympärivuotisesti ilman tankkereita saattavien jäänmurtajien apua. Ensimmäiset kaksi kuljetusta Yamal LNG:n tuotantolaitoksien tuottamasta nestemäisestä kaasusta on tarkoitus toteuttaa marraskuussa 2017.⁸² Yamal LNG:n on määrä saavuttaa täysi tuotantotavoitteensa vuonna 2019.⁸³

Myös Gydanin niemilaalle suunniteltu Arctic LNG-2-projekti on käynnistynyt. Tuotantolaitoksen vuosittaisen tuotannon on suunniteltu olevan tuplasti Yamal LNG:n suuruinen. Projekti on alueen ensimmäinen merellä sijaitsevia luonnonvaroja hyödyntävä projekti. Tuotannon on määrä alkaa vuonna 2023. Tällä hetkellä näyttää, että projekti on saanut kerättyä tärkeitä teknologisia yhteistyökumppaneita myös Euroopasta, joka parantaa sen mahdollisuuksia pysyä aikataulussa. Arctic LNG-2 projektin myötä Jamalin ja Gydanin niemimaan tuotantolaitosten vuotuinen tuotantokapasiteetti kasvaa n. 45 miljoonaan tonniin vuodessa.⁸⁴ Jamalin ja Gydanin alueen päämäärätietoista kehitystä selittää alueen taloudellinen merkitys valtiollisessa mittakaavassa. Alueella tuotetaan suurin osa Venäjän kaasusta ja alueella on myös huomattavat öljyesiintymät. Talouden ollessa toistaiseksi hyvin riippuvainen edellä mainituista luonnonvaroista, on selvää, että alueelliset panostukset ovat oikeutettuja.

⁸¹ Staalesen (2017).

⁸² Staalesen, Atle: *Ready for first shipments of Yamal LNG to market*. The Independent Barents Observer 2017b. [<https://thebarentsobserver.com/en/2017/10/ready-first-shipments-yamal-lng-market>], luettu 6.11.2017.

⁸³ Yamal LNG: *Yamal LNG Granted State Permission to Commission First LNG Train*. 2017. [<http://yamallng.ru/en/press/news/36026/>], luettu 5.2.2018. Ensimmäiset 4 kuljetusta on toteutettu, joiden perusteella voidaan todeta, että projekti kykenee todennäköisesti myymään ja kuljettamaan ainakin ensimmäisen tuotantolinjan 5,5 miljoonan kuution vuotuisen tuotantokapasiteetin, joka on merkittävä ensiaskel kohti Venäjän vientitavoitteita. Projektin kahden seuraavan tuotantolinjan on ennakoitu valmistuvan jopa etuajassa.

⁸⁴ Staalesen, Atle: *Foreigners take lead in planning of Russia's second Arctic LNG project*. The Independent Barents Observer 2018. [<https://thebarentsobserver.com/en/industry-and-energy/2018/01/foreigners-take-lead-planning-russias-second-arctic-lng-project>], luettu 5.2.2018.

Venäjä on panostanut arktisen alueen ekosysteemin suojeluun 2010-luvun alusta lähtien. Venäjä käynnistänyt useita projekteja, joiden on tarkoitus siistiä rannikko- ja saaristoalueita Neuvostoliiton jäljiltä. Etenkin Neuvostoliiton aikaisien sotilastukikohtien alueilla on arvioitu olevan yhteensä useita miljoonia tonneja metallijätettä sekä muita ympäristölle myrkyllisiä aineita. Alueellisten puhdistusprojektien on arvioitu kestävän 2020-luvun puoleen väliin.⁸⁵ Lisäksi Venäjä panostaa inhimillisen- ja ympäristöturvallisuuden parantamiseen osana arktisen alueen rannikkovartioviranomaisten kansainvälistä yhteistyötä, jonka piirissä kehitetään alueen etsintä- ja pelastuspalvelua sekä varautumista erilaisien onnettomuuksien aiheuttamiin tehtäviin, kuten öljyntorjuntaan⁸⁶.

Arktisen alueen kehittämisen koordinointi koki muutoksen helmikuussa 2015, kun presidentti Putin määräsi perustettavaksi Arktisen komission. Huomattavaa on arktisen alueen asioiden koordinoiminen Arktisesta komissiosta käsin alueellisten hallintorakenteiden sijaan. Arktisessa komissiossa on edustus tärkeimmistä ministeriöistä, energiayhtiöistä sekä paikallishallinnosta ja sen toimintaa johtaa Venäjän varapääministeri Dimitri Rogozin, joka on tietävästi yksi Putinin lähipiirin luotetuista henkilöistä.⁸⁷ Tämä korostaa alueellisen koordinoinnin merkityksen tärkeyttä myös valtiollisessa mittakaavassa.

Lyhyen katsauksen perusteella primäärilähteistä nousseet intressit ovat sekundäärilähteiden perusteella todellisia. Arktisen alueen taloudellinen kehittyminen on tärkeässä roolissa Venäjän valtiollisessa kehityksessä. Suuret alueelliset kehityshankkeet indikoivat arktisen alueen merkityksellisyyskasvua valtiollisessa mittakaavassa. Alueen luonnonvarojen hyödyntämisen nähdään luovan perustan Venäjän sosioekonomiselle kehittymiselle, myös valtakunnallisesti⁸⁸. Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia liittää Venäjän arktisen strategian sisällöt kansallisen

⁸⁵ Nilsen, Thomas: *Putin to visit Arctic clean-up site*. The Independent Barents Observer 2017a. [<https://thebarentsobserver.com/en/arctic/2017/03/putin-visit-arctic-clean-site>], luettu 10.4.2018. Putin on käynyt itse tarkastamassa puhdistustyön jälkiä Franz Josefin saariston Aleksandrian saarella, jossa puhdistustyöt on saatu päätökseen. The Moscow Times: *\$620M Earmarked for Environmental Cleanup Program*. 2011. [<https://themoscowtimes.com/news/620m-earmarked-for-environmental-cleanup-program-10008>], luettu 10.4.2018. Arktisen alueen siivoustyöt aloitettiin vuonna 2011 Wrangelin saarella.

The Arctic: *Naval eco-platoon collects over 50 tons of scrap metal on Kotelný Island*. 2015. [<https://arctic.ru/environmental/20150730/114342.html>], luettu 10.4.2018. Asevoimista ainakin Pohjoisen laivaston joukot ovat osallistuneet arktisen alueen puhdistustöihin.

⁸⁶ Ks. The Arctic Coast Guard Forum. 2018. [<https://www.arcticcoastguardforum.com/about-acgf>], luettu 20.3.2018. Forumin johtovastuu vaihtuu yhdessä Arktisen neuvoston puheenjohtajuuden kanssa. Tällä hetkellä toimintaa koordinoi Arktisen neuvoston puheenjohtajamaa Suomi.

⁸⁷ Conley, Heather & Caroline Rohloff: *The New Ice Curtain: Russia's Strategic Reach to the Arctic*. Center for Strategic & International Studies, Rowman & Littlefield, Lanham 2015, s. 7–8.

⁸⁸ Staalesen, Atle: *The Russian Arctic growth region*. The Independent Barents Observer 2016. [<https://thebarentsobserver.com/en/life-and-public/2016/10/russian-arctic-growth-region>], luettu 8.3.2018. Jamalin Nenetsian alueella tuotetaan suurin osa Venäjän kaasusta. Alueen BKT asukasta kohden on tuplasti isompi kuin Moskovassa.

turvallisuuden viitekehykseen taloudellisen ulottuvuutensa takia. Molemmista strategioista on ymmärrettävissä, että Venäjä näkee talouden ja turvallisuuden kulkevan käsi kädessä toinen toista tukien. Kokonaisvaltaista linjakasta lähestymistä korostaa Arktisen komission perustaminen.

Päätelmä

Venäjän intressit arktisella alueella ovat käsitellyn aineiston perusteella primäärilähteiden mukaiset. Lähteiden tarkastelu toteutettiin tässä luvussa suppealla otannalla, jonka johdosta intressien todellisuuteen tulee suhtautua vielä kriittisesti. Venäjän tärkein tavoite on pyrkiä hyödyntämään alueen luonnonvarojen tarjoama taloudellinen potentiaali, joka luo perustan myös Venäjän sosioekonomiselle kehitykselle laajemmin. Yksi alueen luonnonvarojen hyväksikäytön mahdollistava tekijä on Koillisväylän ympärivuotinen käyttöönnotto. Arc-7-luokan tankkerit ovat osoitus siitä, että kehitystä tapahtuu. Venäjän arktisen strategian päivitys vuonna 2013 sekä tuore päivitys loppuvuodesta 2017 antoi realistisemmat aikamääreet valtiollisten intressien toteuttamiseksi arktisella alueella⁸⁹. Vasta päivitetyn strategian muuttuneesta aikataulusta huolimatta Venäjän tavoitteet pysyvät samoina eikä niistä haluta tinkiä⁹⁰. Voimassa olevien korkeiden tavoitteiden saavuttamisen tärkeyttä korostaa Arktisen komission perustaminen. Komissio koordinoi alueellista kehitystä yli ministeriöiden sekä yhdessä kaupallisten yritysten, paikallis- ja hallinnon kuin turvallisuusviranomaistenkin kanssa. Kehitystä on saatava aikaiseksi ja paineet tälle kovenevat.

Arktisen alueen alueellinen tuottavuus on jo nyt valtakunnallisesti merkittävässä asemassa ja tulee kasvamaan lähivuosina. Yamal LNG ja Arctic LNG-2 projektit tulevat nostamaan Venäjän osuutta nestemäisen kaasun tuottajana. Se vie projektejaan eteenpäin yhdessä Kiinan, Japanin, Ranskan ja Etelä-Korean kanssa. Yhteistyöstä on neuvoteltu myös muiden eurooppalaisten

⁸⁹ Venäjän arktinen strategia (2013). Vuoteen 2020 mennessä alueella tulisi olla läpivietyä laaja-alaisia kehitysprojekteja mm. teleinfrastruktuurin, tiestön, koulutuksen ja viranomaispalveluiden saralla. Vuonna 2020 alueen toivotaan olevan kokonaisvaltaisesti sosioekonomisesti kehittynyt, jolloin se kykenee innovatiivisesti kehittymään. Yhtenä tavoitteena on siirtyminen uusiutuvien luonnonvarojen käyttöön, joka näyttää tällä hetkellä kaukaiselta ajatukselta.

⁹⁰ Ministry of Economic Development of the Russian Federation: *New version of the state programme Socioeconomic Development of the Arctic Zone of the Russian Federation*. 2017. [<http://government.ru/en/docs/29164/>], luettu 26.2.2018. Ministeriön tiedotteen mukaan arktisen strategian tavoitteet pysyvät samoina. Päivitys antaa strategian implementoinnille uudet realistisemmat aikamääreet sekä ottaa kantaa myös rahallisiin resursseihin. Vuosille 2018–2020 on tiedotteen mukaan budjetoitu 12 miljardia ruplaa.

yrittäjien sekä Saudi-Arabian kanssa⁹¹. Kasvava yhteistyöverkosto on osoitus halusta houkuttaa ja sitouttaa ulkomaisia toimijoita alueelle. Vastaavasti se kertoo alueen kiinnostavuudesta kansainvälisesti. Arctic LNG-2 projekti näyttää saavan uusia yhteistyökumppaneita myös mm. Saksasta, Ranskasta ja Italiasta⁹². Näin ollen voidaan todeta, että Venäjä on yhteistyökumppaneineen kyennyt viemään eteenpäin arktisen alueen energiateollisuuden projekteja Euroopan ja Yhdysvaltojen pakotteista huolimatta, ainakin arktisen alueen energiateollisuudessa. Samalla osa Eurooppalaisista ja Yhdysvaltalaisista yrityksistä ovat joutuneet pakotteiden takia luopumaan energia-alan yhteistyöstä Venäläisten yritysten kanssa ja yhteistyön painopiste on siirtynyt Aasiaan, Lähi-itään sekä uusille eurooppalaisille toimijoille. Pakotteista luopuminen tai niiden kiertäminen tulee jatkossakin olemaan Venäjän intresseistä sekä luultavasta myös alueen taloudellisesta yhteistyöstä kiinnostuneiden eurooppalaisten⁹³ ja Yhdysvaltalaisien yritysten intresseistä.

Eurooppa on edelleen Venäjän suurin vientikohde, etenkin öljyn ja kaasun osalta, joten se tulee tavoittelemaan tämän markkinan pitämistä myös jatkossa. Euroopan ollessa hyvin riippuvainen tuontienergiasta, sen on täytynyt hyödyntää Venäjän tuontienergiaa myös pakotteiden aikana. Vuonna 2014 julkistetussa EU:n energiavarmuusstrategiassa pyritään suuntaamaan kehitystä EU:n ulkoisista toimijoista riippumattomaan suuntaan. Strategian keskeinen sisältö olikin tarkastella nimenomaan Venäjän kautta tulevan energian katkoksia, pyrkiä vahvistamaan EU:n sisämarkkinoita sekä kaasun tuonti-yhteyksiä Etelä-Euroopan kautta.⁹⁴ Näiden toimien voidaan tulkita olevan selkeä vastareaktio Venäjän aggressiivisille toimille Ukrainassa. Reagointi vasta kriisiin jälkeen antaa huonon kuvan EU:n kyvystä ennakoida ja proaktiivisesti reagoida mahdollisiin konflikteihin. Toisaalta se on indikaatio EU:n huonosta tilanteesta energiaomavaraisuuden suhteen, jolloin tärkeän toimijan provosointi ei ole ollut järkevää, ennen kuin siihen on konfliktin takia jouduttu. Venäjä tuntuu etenevän arktisella päättäväisesti intressiensä suuntaan. Jo tämän hetkisten panostusten seurauksena voi todeta, että Venäjä on vahvistanut läsnäoloaan arktisella intressiensä mukaisesti.

⁹¹ LNG World News: *Novatek ties with Technip, Linde and NIPIGas on future LNG projects development*. 2017. [<https://www.lngworldnews.com/novatek-ties-with-technip-linde-and-nipigas-on-future-lng-projects-development/>], luettu 2.4.2018.

Staalesen, Atle: *Saudi investors look at Russian Arctic LNG*. The Independent Barents Observer 2017c. [<https://thebarentsobserver.com/en/industry-and-energy/2017/06/saudi-investors-look-russian-arctic-lng>], luettu 6.11.2017.

⁹² Katona, Viktor: *Russia's comeback in the LNG race*. Oilprice.com 2017. [<https://oilprice.com/Energy/Natural-Gas/Russias-Comeback-In-The-LNG-Race.html>], luettu 5.2.2018. LNG World News (2017).

⁹³ Yle: *Helsingin telakka saamassa uuden omistajan – Ylen tietojen mukaan ostajaehdokas on eurooppalainen monialakonserni Kermas*. 2018. [<https://yle.fi/uutiset/3-10033594>], luettu 2.2.2018. Venäläisomisteinen Helsingin telakka hakee omistajaa, joka ei ole millään pakotelistalla.

⁹⁴ Euroopan komissio: *Euroopan energiavarmuusstrategia*. Brysseli 2014.

Primäärilähteistä esiin nostetut ja sekundäärilähteillä todennetut intressit ovat loogisia myös uusklassisen realismin näkökulmasta. Sotilaallisen voiman lisäksi valtion vallan tärkeitä osatekijöitä ovat mm. luonnonvarat, taloudellinen kyky ja väestö⁹⁵. Nämä osatekijät näkyvät Venäjän intresseissä ja se pyrkii kehittämään niitä kokonaisvaltaisesti.

3.2 Venäjän turvallisuusintressit arktisella alueella

Venäjän talouden kasvavat paineet sekä kansainvälisen tilanteen kiristyminen yhdistävät turvallisuusintressit yhä lähemmäksi Venäjän muita intressejä myös arktisella alueella. Suurvaltojen vastakkainasettelu Syyriassa ja Libyassa sekä Naton ja Venäjän vastakkainasettelu Itämerellä ja Baltiassa kasvattavat riskejä myös arktisella alueella. Venäjän realistinen suurvaltapolitiikka on estänyt tai vähintään hidastanut maan kaupallisen yhteistyön kehittymistä Euroopan ja Yhdysvaltojen kanssa, jonka johdosta sen taloudelliset intressit eivät ole toteutuneet aikataulussa.

Venäjän turvallisuusintressejä arktisella alueella käsitellään jo esiteltyjen *Venäjän arktisen strategian*⁹⁶ ja *Venäjän kansallisen turvallisuusstrategian*⁹⁷ kautta. Edellisten lisäksi arktisen alueen turvallisuusintressejä tarkastellaan vuonna 2014 uudistetun *Venäjän sotilasdoktriinin*⁹⁸ sekä vuonna 2015 uudistetun *Venäjän meridoktriinin*⁹⁹ näkökulmista.

Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia on selkeä kuvatessaan Venäjän intressien suhdetta kansalliseen turvallisuuteen sekä kansalliseen puolustukseen. Strategian mukaan ensimmäinen ja tärkein keino Venäjän pitkän aikavälin strategisten intressien saavuttamiseksi on kansallisen puolustuksen kehittäminen. Puolustuksen kehittämisellä varmistetaan Venäjän suvereniteetti ja koskemattomuus, niin ihmisten osalta kuin alueellisesta näkökulmasta. Venäjän kansallisen turvallisuusstrategian mukaan Venäjä varmistaa pitkän aikavälin tavoitteiden toteutumisen ensisijaisesti kansallisella puolustuksella ja kansallisen turvallisuuden ylläpidolla (myös inhimillinen

⁹⁵ Blombergs (2012), s. 26. Viitattu mm. Morgenthau (1948) sekä Waltz (1979).

⁹⁶ Venäjän federaation turvallisuusneuvosto (2013).

⁹⁷ Venäjän federaation turvallisuusneuvosto (2015).

⁹⁸ Putin, Vladimir: *Venäjän sotilasdoktriini*. 2014. [<http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>], luettu 6.11.2017.

⁹⁹ Putin, Vladimir: *Venäjän meridoktriini*. Venäjän Federaation turvallisuusneuvosto 2015. [<http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/uAFi5nvux2twajftS5yrIZUVTJan77L.pdf>], luettu 6.11.2017.

turvallisuus). Näiden lisäksi tavoitteisiin pyritään talouden ja sosioekonomisten asioiden, ja kulttuurillisen arvopohjan sekä kansainvälisten suhteiden edistämällä.¹⁰⁰

Strategiassa ei käsitellä arktisen alueen turvallisuusintressejä erikseen, mutta siinä korostetaan arktisen alueen tärkeyttä kolmesta eri näkökulmasta. Ensimmäinen on arktisen alueen korostaminen osana kasvavaa kilpailua kehittyvässä moninapaisessa maailmassa. Tässä prosessissa arktisella alueella nähdään korostuva rooli osana kilpailua maailman merien ja luonnonvarojen hallinnasta. Tämän haasteen ratkaisemiseksi strategia korostaa Venäjän toimeenpanevan laajan kokonaisvaltaisen keinovalikoiman taloudellisia ja diplomaattisia keinoja vaikuttaakseen kansainväliseen tilanteeseen. Toisen kerran arktisen alueen roolia korostetaan taloudellisen kehityksen tarkastelussa. Sotilaallisen infrastruktuurin kehitys nähdään yhtenä osa-alueena kokonaisvaltaisen logistiikkaketjun kehittämistä taloudellisten hyötyjen saavuttamiseksi. Strategian lopussa korostetaan, että kaikkia osapuolia hyödyttävän kansainvälisen yhteistoiminnan kehittäminen korostuu erityisesti arktisella alueella.¹⁰¹ Sotilaallisen turvallisuuden kehittäminen voidaan nähdä strategiassa edellytyksenä muiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Venäjän arktisen strategian päivitetty versio luo tittelinsä mukaisesti (*Development of the Arctic zone of the Russian Federation and the national security*) kokonaisvaltaisen lähestymisen arktisen alueen kehittämiseen. Strategian painopisteen voidaan sanoa olevan arktisen alueen kehittämisessä taloudellisena alueena, mutta se katsoo aluetta laajana kokonaisuutena, jossa sotilaallisen turvallisuuden huomiointi on yksi alueellisen kehityksen mahdollistavista tekijöistä.¹⁰²

Sotilaallisen turvallisuuden osalta Venäjän arktisen strategian puhunta on valtiollisille asiakirjoille tyypillistä. Sanotaan paljon, mutta yleisellä tasolla. Strategian mukaan sotilaallisia kykyjä kehitetään vastaamaan kaikkiin olemassa oleviin ja ennustettaviin sotilaallisiin ja ei-sotilaallisiin uhkiin. Tämän lisäksi korostetaan kokonaisvaltaista näkökulmaa turvallisuuden kasvattamiseen ja ylläpitoon. Venäjä pyrkii lähtökohtaisesti neutraloimaan kaikki sotilaalliset uhat alueella luomalla strategisen ennaltaehkäisevän pelotteen, jolla se varmistaa kaikkien sille tärkei-

¹⁰⁰ Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (2015) luvut 3 ja 4.

¹⁰¹ Ibid. kohdat 13, 62 ja 99.

¹⁰² Venäjän arktinen strategia (2013).

den toimenpiteiden läpiviennin omilla rannikkoalueilla, aluevesillä sekä sen ulkopuolella kansainvälisillä vesillä sijaitsevalla mannerjalustalla, jonka hallintaan sillä on mielestään yksityisoikeus (*Yksinomainen talousvyöhyke, Exclusive Economic Zone*¹⁰³).¹⁰⁴

Sotilaallisen turvallisuuden keinoin omien intressien turvaaminen aina pohjoisnavalle asti on selkeä osoitus Venäjän aikeista varmistaa alueelta saatavissa olevat taloudelliset hyödyt. Tällainen puhunta ei toki ole suurvalloille mitenkään poikkeuksellista, mutta se särähtää, koska Venäjä korostaa kunnioittavansa aina kansainvälistä lainsäädäntöä ja kansainvälisiä sopimuksia. YK ei toistaiseksi ole vahvistanut Venäjän yksinomaisen talousvyöhykkeen ulottamista pohjoisnavalle asti.

Toinen osoitus Venäjän omia alueita laajemmista alueellisista intresseistä on Venäjän arktisessa strategiassa kohta, jossa kuvataan kansainvälisen yhteistyön kehittämisen painopisteitä. Strategia toteaa Venäjän varmistavan molempia hyödyttävän läsnäolonsa kautta taloudellisten ja tieteellisen hankkeidensa onnistumisen Norjan Huippuvuorten saaristossa.¹⁰⁵ Sotilaallisen turvallisuuden varmistamiseksi strategia listaa, että turvallisuuden takaamiseksi arktisen alueen on saatava oma osansa valtion moderneista asejärjestelmistä.¹⁰⁶ Arktisen strategian puhunta on kokonaisuudessaan linjassa kansallisen turvallisuusstrategian kanssa. Venäjän intresseissä on turvata omat etunsa omilla alueillaan ja tarvittaessa myös laajemmin. Arktisen strategian puhunta on sotilaallisesta näkökulmasta hyvin pehmeää. Siinä ei mainita yhtään valtiollista uhkaa eikä muutenkaan luoda vastakkainasettelua valtioiden tai kansainvälisten organisaatioiden välille. Kokonaisuutena arktisen strategian voi todeta olevan varsin liberaali julkilausuma, jossa kuitenkin muistutetaan Venäjän ajattelevan realistisen suurvallan tavoin, mutta sen ei tarvitse välttämättä olla lähtökohta.

Venäjän vuonna 2014 päivittämä sotilasdoktriini jatkaa doktriiniasiakirjalle tyypillisesti yleisellä strategisella tasolla. Doktriini listaa periaatteet, mihin asevoimien tulee varautua, miten sen tulee varautua ja millaisissa tilanteissa asevoimien käyttö tulee kysymykseen. Suurvallan tapauksessa tämä listaus on pitkä ja antaa perusteet sotilaalliseen interventioon globaalisti, jos uhka kohdistuu Venäjään, sen liittolaisiin tai sen kansalaisiin ulkomailla. Tämän lisäksi Venäjä

¹⁰³ United Nations (1982) artikla 55 – 75. Venäjä on muiden arktisen alueen rantavaltioiden tapaan anonut Exclusive Economic Zone:n (EEZ) ulottamista aina pohjoisnavalle asti, mutta YK ei ole tehnyt asiassa päätöstä Venäjän tai muiden maiden osalta.

¹⁰⁴ Venäjän arktinen strategia (2013) kohta 18.

¹⁰⁵ Ibid. kohta 17e.

¹⁰⁶ Ibid. kohta 34n.

voi käyttää sotilaallista voimaa konfliktin ratkaisussa, kun sitä vastaan suoritetaan poliittisia, taloudellisia tai diplomaattisia keinoja, jotka uhkaavat Venäjän intressejä tai Venäjälle tärkeitä toimintoja, kuten talous. Doktriini korostaa asevoimien käyttöä vasta, kun poliittisilla, diplomaattisilla, taloudellisilla, lainopillisilla tai muilla käytössä olevilla keinoilla ei päästä haluttuun lopputulokseen.¹⁰⁷

Doktriinista on kaikin puolin luettavissa, että Venäjä näkee tärkeäksi turvallisuusintressiensä suojelemisen tarvittaviksi katsomillaan keinoilla. Doktriini ei juurikaan luettele arktiselle alueelle spesifioituja toimenpiteitä tai sen erityisroolia turvallisuuden näkökulmasta. Asevoimien ja muiden viranomaisten rauhanajan tehtävistä on kuitenkin poimittavissa muutama kohta, jotka korostuvat arktisella alueella. Venäjän taloudellisten toimintojen turvaaminen merialueilla sekä Venäjän kansallisten intressien tarkkailu tietojärjestelmien avulla arktisella alueella ovat linjassa Venäjän arktisen strategian kanssa¹⁰⁸. Tämän lisäksi yhtenä tehtävänä on tarvittavan ennakkovaroituksen tuottaminen ilmateitse lähestyvistä uhasta asevoimien ja valtion johdolle¹⁰⁹. Arktinen alue on ainoa erikseen mainittu alue koko strategiassa.

Doktriini korostaa realismin näkemystä suhteellisen voiman käsitteestä. Se korostaa sotilaallisen voiman ennaltaehkäisevää luonnetta, jatkuvaa yrittämistä ehkäistä vastapuolta saavuttamasta sotilaallista ylivoimaa. Osa tätä pyrkimystä on vastatoimet naapurimaiden tai liittoumien järjestämille sotaharjoituksille tai pyrkimyksille sijoittaa asejärjestelmiä Venäjän rajojen läheisyyteen. Doktriini ohjaa vastavarusteluun tai muihin voimannäyttöihin, mikäli Venäjä kohtaa vastaavia pyrkimyksiä lähialueillaan. Tällä se pyrkii voiman tasapainoon tai mieluusti paikalliseen ylivoimaan.¹¹⁰ Doktriini ei anna erityistä lisäarvoa nimenomaan arktisen alueen tarkasteluun, mutta se laajentaa yleisesti käsitystä siitä, mitä varten Venäjä asevoimiaan kehittää.

Arktisen alueen turvallisuusintressejä kuvaa tarkemmin Venäjän sotilasdoktriinin julkaisun jälkeen vuonna 2015 päivitetty Venäjän meridoktriini.¹¹¹ ”*Meridoktriini on strateginen ohjausasiakirja, jossa määritellään Venäjän meripolitiikan suuntauksat, päämäärät ja tehtävät sekä eritellään merivoimien keskeiset tehtävät niihin liittyen.*”¹¹²

¹⁰⁷ Venäjän sotilasdoktriini (2014).

¹⁰⁸ Ibid. kohta 32m ja s.

¹⁰⁹ Ibid. kohta 32d.

¹¹⁰ Venäjän sotilasdoktriini (2014) kohta 21. ”*The main tasks of the Russian Federation to contain and the prevention of armed conflicts*”.

¹¹¹ Venäjän meridoktriini (2015)

¹¹² Mashiri, James: *Uusi meridoktriini*. 2015. [<https://fmashiri.wordpress.com/2015/08/04/uusi-meridoktriini/>], luettu 30.1.2018.

Meridoktriini noudattaa sotilasdoktriinin linjauksia sekä luo toimintalinjat siitä, miten merivoimat aikoo päästä sotilasdoktriinin mukaisiin päämääriin. Meridoktriinin voidaan katsoa olevan strategisen tason implementaatio suunnitelma merivoimille annetuista tehtävistä ja niiden liityntäpinnoista valtion turvallisuuspoliittisiin intresseihin.

”Merivoimien päätehtäviä ovat Venäjän kansallisten intressien, taloudellisen toiminnan ja meriyhteyksien turvaaminen, strategisen ydinasevoiman ylläpito ja Venäjän sotilaallinen puolustaminen. Muita tehtäviä ovat muun muassa vastustajan meri- ja maakohteiden tuhoaminen, merenhallinta ja vastustajan eristäminen sekä meriyhteyksien katkaiseminen, maihinnoususotoimet ja muiden puolustushaarojen tukeminen.”¹¹³

Arktisella alueella näistä tehtävistä korostuvat ensisijaisesti strategisen ydinasevoiman ylläpito sekä taloudellisen toiminnan ja meriyhteyksien turvaaminen. Muut tehtävät ovat luonteeltaan valmistautumistehtäviä, jotka näkyvät osana merivoimien kalustohankkeita sekä harjoitustoimintaa.

Koillisväylän avautuminen on Venäjän turvallisuusintressien näkökulmasta haaste sekä mahdollisuus. Koillisväylän avautuminen kauppamerenkulkuun lisää merivoimien toiminta-aluetta valvonnan ja kauppamerenkulun turvaamiseksi, mutta samalla avaa myös uusia mahdollisuuksia Venäjän voiman projisointikyvyille. Koillisväylän kehittyvä satamaverkosto ja logistiikka-järjestelmä luovat Venäjälle etulyöntiaseman voiman projisoimiseksi tätä kautta Pohjois-Atlantille ja Tyynelle valtamerelle¹¹⁴. Kokonaisuudessaan Venäjän sotilasdoktriini ja meridoktriini perustelevat panostuksia asevoimiin vastauksena kiristyneeseen kansainväliseen turvallisuustilanteeseen sekä vastauksena Naton laajentumispyrkimyksiin Venäjän lähialueilla. Meridoktriinin mukaan Naton laajentuminen ei ole hyväksyttävää¹¹⁵.

¹¹³ Roponen, Hannu; Konsta Teittinen, Miikka Kaarnakoski, Jouko Korkala, Lari Pietikäinen, Jaakko Plathan, Olli Rusanen & Heikki Heilala: Venäjän asevoimat muutoksessa – Kohti 2030-lukua, *Venäjän merivoimien kehitysnäkymiä*. Kesseli, Pasi (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2016. s. 246.

¹¹⁴ Roponen et al. (2016), s. 253–254. Ks. Käpylä, Juha; Harri Mikkola & Toivo Martikainen: *Moscow's Arctic dreams turned sour – Analysing Russia's policies in the Arctic*. Ulkopoliittinen Instituutti 2016. s. 6.

¹¹⁵ Venäjän meridoktriini (2015). Kts. Foreign Policy News: *Russia updates maritime doctrine, criticizing NATO expansion*. 2015. [<http://foreignpolicynews.org/2015/07/26/russia-updates-maritime-doctrine-criticizing-nato-expansion/>], luettu 30.1.2018. sekä

The Telegraph: *Putin eyes Russian strength in Atlantic and Arctic in new naval doctrine*. 2015. [<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11765101/Putin-eyes-Russian-strength-in-Atlantic-and-Arctic-in-new-naval-doctrine.html>], luettu, 30.1.2018.

Yhdysvaltalaisen Defence Intelligence Agency:n vuoden 2017 tutkimus: *Russia's Military Power – Building a military to support great power aspirations* titteli kuvaa teoksen sisältöä hyvin. Venäjä pyrkii saamaan takaisin suurvalta-asemansa. Tutkimus nostaa esiin Venäjän kansallisen turvallisuusstrategian pääteemat: Moninapaisen maailmankuvan tavoittelu, Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten vastaiset toimet sekä Naton laajenemisen luoman uhan Venäjälle. Tämän lisäksi terrorismin vastainen taistelu sekä Venäjän kansallismielisyyteen negatiivisesti vaikuttavat tekijät saavat erityismaininnan Venäjään kohdistuvina turvallisuusuhrina. Tämän lisäksi tutkimus korostaa Venäjän tiivistyvää yhteistyötä Kiinan kanssa. Sen mukaan Venäjä korostaa jatkuvasti strategisen yhteistyön tärkeyttä Kiinan kanssa. Vastaavasti tiivistyvä yhteistyö nähdään pidemmällä aikavälillä myös uhaksi Venäjälle.¹¹⁶

Heather Conley ja Caroline Rohloff ovat samoilla linjoilla Venäjän turvallisuusintresseistä arktisella alueella Venäjän meridoktriinin kanssa. Ydinasepelote sekä alueen hallintaan ja valvontaan liittyvien suorituskykyjen kehitys on korostunut Venäläisten puheissa sekä teoissa.¹¹⁷ Arktisen alueen merkitys osana Venäjän ydinasepelotetta on korostunut entisestään. Arvioiden mukaan tällä hetkellä suurin osa Venäjän strategisista ydinaseista sijaitsee Kuolan niemimaan alueella. Arvion mukaan jopa 81,5 % mereltä laukaistavista ydinaseista on sijoitettu Kuolan niemimaan alueelle.¹¹⁸

Perinteisten turvallisuusintressien lisäksi alueella on nyt entistä enemmän valtiollisia turvallisuusintressejä. Alueen hallinta ja valvonta, kauppamerenkulun turvaaminen sekä etsintä- ja pelastuspalveluiden kehitys ovat yhtälailla Venäjän turvallisuusintresseissä. Venäjän taloudellisten ongelmien takia arktisen alueen merkitys koko valtion sosioekonomiselle kehitykselle korostuu. Tämä liittyy Venäjän turvallisuusintressit yhä lähemmäs valtion muita intressejä. Venäjän panostukset arktiselle alueelle kasvattavat luonnollisesti myös alueen väestöä. Rekrytoinnin ja pysyvyyden kannalta inhimillisen turvallisuuden kasvattaminen haastavissa oloissa voidaan nähdä yhdeksi Venäjän turvallisuusintresseistä.

¹¹⁶ Defense Intelligence Agency: *Russia's Military Power - Building a military to support great power aspirations*. 2017.

¹¹⁷ Conley & Rohloff (2015), s. 9–12.

¹¹⁸ Ibid. s. 12. Ks. Nilsen, Thomas: *Russia rearms strategic forces: Satellite images show expansion of nuclear weapons sites on Kola*. The Independent Barents Observer 2017b. [<https://thebarentsobserver.com/en/content/satellite-images-show-expansion-nuclear-weapons-sites-kola>], luettu 3.2.2018.

Päätelmä

Aineiston perusteella Venäjän turvallisuusintressejä arktisella alueella ovat:

- 1) Venäjän sotilaallinen puolustaminen,
- 2) Strategisen ydinasevoiman ylläpito,
- 3) Rannikko – ja merialueiden hallinta, vastustajan meri- ja maakohteiden tuhoaminen ja vastustajan eristäminen sekä meriyhteyksien katkaiseminen, maihinnoususotatoimet ja muiden puolustushaarojen tukeminen ¹¹⁹,
- 4) Venäjän kansallisten intressien, taloudellisen toiminnan ja meriyhteyksien turvaaminen,
- 5) Terrorismin torjunta,
- 6) Inhimillisen turvallisuuden kasvattaminen ja
- 7) Kansallisen kulttuurillisen identiteetin turvaaminen. ¹²⁰

Venäjän kansallisen turvallisuusstrategian mukaan tärkein keino Venäjän strategisten intressien saavuttamiseksi on kansallisen puolustuksen kehittäminen. ¹²¹ Venäjän toiminta ja panostukset asevoimien kehittämiseen korreloivat tämän intressin kanssa. Venäjä turvaa asemansa sekä sen intressejä palvelevat toimet asevoimiensa avulla. Moninapaisen maailmankuvan tavoittelussa sotilaalliset suorituskyvyt ovat tärkeässä roolissa. Asevoimien kehitys on tällä hetkellä Venäjän suurvaltapyrkimyksien kantava voima, jonka kautta se pyrkii saavuttamaan myös poliittista, diplomaattista ja taloudellista valtaa.

Puolustuksen kehittämisellä varmistetaan kansallisen turvallisuusstrategian mukaan Venäjän suvereniteetti ja koskemattomuus, niin ihmisten osalta kuin alueellisesta näkökulmasta. ¹²²

Edellä mainitut perusteet ovat varmasti osa totuutta, mutta ainakin realismin näkökulmasta asevoimien voimakas kehittäminen voidaan tulkita haluksi saavuttaa sotilaallinen pariteetti Yhdysvaltojen kanssa. Ydinaseiden keskittäminen arktiselle alueelle korostaa alueen tärkeyttä entisestään ¹²³.

¹¹⁹ Roponen et al. (2016), s. 246.

¹²⁰ Conley & Rohloff (2015), s. 9–12. Defense Intelligence Agency: *Russia's Military Power - Building a military to support great power aspirations*. 2017. Venäjän arktinen strategia (2013). Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (2015). Venäjän meridoktriini (2015).

¹²¹ Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (2015), luvut 3–4.

¹²² Ibid.

¹²³ Ks. Conley & Rohloff (2015), s. 9-12 ja Nilsen (2017b).

Arktisella alueella on Venäjälle korostuva rooli kansainvälisessä kilpailussa merien ja luonnonvarojen hallinnasta. Venäjän intressien turvaaminen tässä kilpailussa on yksi Venäjän tärkeimmistä turvallisuusintresseistä.¹²⁴

Kasvava yhteistyö Kiinan kanssa vahvistaa Venäjän ja Kiinan yhteistä pyrkimystä heikentää Yhdysvaltojen suhteellista valtaa. Venäjä hyöttyy tällä hetkellä yhteistyöstä paljon ja tämän yhteistyön jatkaminen on varmasti sen todellisissa intresseissä ainakin lyhyellä aikavälillä. Pidemmällä aikavälillä yhteistyön syventäminen voidaan nähdä myös riskiksi Venäjälle. Venäjä ei halua joutua Kiinan varjoon tai rengiksi, vaan pyrkii pysymään tasavertaisena toimijana. Kiina saattaa tulevaisuudessa olla Venäjälle myös sotilaallinen uhka.¹²⁵

Venäjä lähestyy alueellisia turvallisuusintressejä kokonaisvaltaisesti. Venäjän pyrkii ylläpitämään ja kehittämään luonteeltaan ennaltaehkäiseviä sotilaallisia suorituskykyjä. Tärkeimmät näistä ovat ydinasepelote sekä muut kaukovaikuttamisen suorituskyvyt. Alueenhallintaan ja valvontaan kykenevien suorituskykyjen kehittäminen sekä etsintä- ja pelastustoiminnan kehittäminen pyrkivät ratkaisemaan alueellisia ja paikallisia konflikteja sekä kasvattavat inhimillistä turvallisuutta, niin maalla kuin merelläkin. Tähän viitekehykseen on liitetty myös terrorismin torjunta¹²⁶. Turvallisuuden näkökulmasta Venäjän painopiste on ollut sotilaallisen turvallisuuden kehittämisessä, mutta näiden suorituskykyjen kehittämisen katsotaan palvelevan myös inhimillistä turvallisuutta. Alueellisen kehityksen osalta inhimillisen turvallisuuden kasvu on, etenkin sisäpoliittisesti ratkaisevassa asemassa. Inhimillisen turvallisuuden kasvattaminen myös merialueilla edesauttaa Koillisväylän käytettävyyttä, joka on vahvasti kytköksissä Venäjän taloudellisiin intresseihin. Venäjä näkee turvallisuusintressiksi myös kulttuurillisen identiteetin vaalimisen¹²⁷.

Kokonaisuudessaan Venäjän toimet sopivat hyvin uusklassisen realismin teoriaan. Sen painopiste on ollut hyvin laaja-alaisessa materialistisessa kehityksessä, jolla se pyrkii takaamaan valtiollisten intressien toteutumisen. Vallan tärkeimmän muodon eli sotilaallisen suorituskyvyn kehittäminen on ollut kehityksen kärkenä. Näiden ponnistelujen lisäksi Venäjä tuntuu ymmärtävän laaja-alaisen kehityksen edellyttämät realiteetit. Laaja-alainen sosioekonominen kehitys on välttämättömyys, joka vaatii paljon sisäpoliittisia toimenpiteitä.

¹²⁴ Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (2015) kohta 13

¹²⁵ Defense Intelligence Agency (2017), s. 16.

¹²⁶ Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (2015), kohta 90.

¹²⁷ Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (2015), kohta 76.

Arktisen alueen alueellinen kehitys on riippuvaista Venäjästä, mutta myös Venäjä on riippuvainen kansainvälisestä yhteistyöstä.¹²⁸ Venäjän intresseissä on lisätä kaikkia hyödyttävää yhteistyötä alueella. Etenkin Koillisväylän käyttöönotto ja hallinnointi edellyttää yhteistyötä naapurimaiden sekä kansainvälisen yhteisön kanssa. Tämä yhteistyö voidaan nähdä osapuolia sitouttavaksi ja alueellista vakautta edesauttavaksi tekijäksi. Venäjään kohdistuvat pakotteet ovat hankaloittaneet alueellista yhteistyötä useiden kansainvälisten toimijoiden sekä valtioiden kanssa. Kuten aikaisemmin on todettu, niin Venäjä on osittain onnistunut kiertämään pakotteet¹²⁹, joten niiden vaikutus saattaa osoittautua turvallisuuden kannalta käänteiseksi. Arktisella alueella länsimaiden ajaminen erilleen Venäjästä ei palvele kenenkään turvallisuusintressejä. Pakotteiden jälkeiset valtionjohdon rajut ulostulot ovat saaneet läntiset maailman suhtautumaan Venäjän toimiin suuremmalla varauksella¹³⁰. Muiden maiden kasvava epäluottamus Venäjää kohtaan voi laukaista negatiivisen kierteen myös arktisella alueella.

¹²⁸ Käpylä et al. (2016), s.1.

¹²⁹ Sevastyanov & Kravshuk (2017), s. 144.

¹³⁰ Käpylä et al. (2016), s. 6–7.

4 TALOUDELLISET SATSAUKSET TAHTOTILAN ILMENTYMÄNÄ

Taloudellisen ulottuvuuden tarkastelu liittyy sotilaallisen ulottuvuuden tarkasteluun oleellisesti. Sotilaallisen ulottuvuuden kehittäminen on valtiolähtöistä toimintaa, jolla on hintalappu. Satsaukset sotilaallisiin suorituskyyhiin täytyy perustella, koska niihin käytetyt resurssit ovat pois muualta. Valtion taloudellinen tilanne antaa reunaehdot sotilaallisen varustelun toteuttamiseksi. Käytettyjen varojen osuus valtion budjetista antaa painoarvon sotilaallisen varustelun tärkeydelle.

Arktisen alueen taloudellinen merkitys on Venäjälle huomattava. Alueella sijaitsee suurin osa kaasuvarannoista sekä erilaisista arvokkaista mineraaleista, kuten kromi, kupari, platina ja timantit. Tämän lisäksi alueelta tuotetaan merkittävä osa Venäjän raakaöljystä ja siellä sijaitsee paljon esiintymiä joita ei ole vielä kyetty hyödyntämään.¹³¹ Arktisen alueen kalatalous on kasvussa. Arktisen alueen tuotantomäärät saavuttivat vuonna 2010 vuoden 1991 tuotantotason, jonka jälkeen tuotantomäärät ovat pysyneet kasvussa¹³². Venäjä oli vuonna 2015 kuudenneksi suurin kalan tuottaja¹³³. Alueellinen tuottavuus on korkea väkilukuun suhteutettuna. Vuosikymmenen alussa arktisen alueen osuus Venäjän bruttokansantuotteesta (BKT) oli noin viidennes väkiluvun ollessa noin kaksi miljoonaa. Voidaan sanoa, että arktiselta alueelta saatavilla taloudellisilla hyödyillä rahoitetaan valtion toimintaa laajemmin. Tämän taloudellisen potentiaalin hyödyntämisen varmistaminen liittyy sotilaallisen ulottuvuuden tiukasti taloudellisten intressien ympärille. Alueen kasvava väestö ja talous edellyttävät turvaamista. Tämä edellyttää keinoja joilla edesautetaan inhimillisen turvallisuuden kehitystä. Rajavalvonta, etsintä- ja pelastuspalvelut, sisäisen turvallisuuden kasvattaminen ovat välttämättömyyksiä, joilla Venäjä mahdollistaa alueen laaja-alaisen kehityksen haastavissa oloissa.

¹³¹ Conley & Rohloff (2015), s. 53. Simola & Solanko (2017), s. 28.

¹³² Conley & Rohloff (2015), s. 59.

¹³³ Ibid. s. 59.

4.1 Venäjän talouden nykytilanne ja sen tulkinnan monimuotoisuus

Edellisessä luvussa tarkasteltiin Venäjän intressejä ja nyt luodaan katsaus siihen, että satsaako Venäjä oikeasti näiden intressien saavuttamiseen? Ovatko intressit oikeasti yhtä tärkeitä kuin niiden annetaan ymmärtää olevan?

Ennen sotilasmenojen analysointia on perusteltua luoda lyhyt katsaus Venäjän talouden tilaan yleisesti sekä arktisen alueen luonnonvarojen potentiaalin mittasuhteisiin valtiollisesti. Luonnonvaroja tarkastellaan toteuttamalla lyhyt katsaus edellisessä luvussa esiin nostettujen Jamalin ja Gydanin niemimaan projekteihin ja niiden vaikuttavuuteen Venäjän taloudelle. Tämän alustuksen on tarkoitus selvittää, niin tutkijalle kuin lukijallekin lähtökohdat, joista teen johtopäätöksiä sotilasmenojen analysoinnissa.

Venäjän talous on yleisesti seurannut maailmantalouden linjoja 2000-luvulla. Suurin taloudellinen käänne oli 2000-luvun lopun finanssikriisi. Lisäksi vuonna 2014 aloitetut Venäjän vastaiset pakotteet ovat jarruttaneet taloudellista kehitystä. International Monetary Fundin (IMF) mukaan finanssikriisi näkyi vuonna 2009 7,8 prosentin laskuna BKT:ssa. Vuonna 2014 aloitetut pakotteet puolestaan näkyivät kunnolla vuonna 2015 2,8 prosentin laskuna ja vielä 2016 0,2 prosentin laskuna. Vuonna 2017 BKT kasvoi 1,8 prosenttia.¹³⁴ Vuoden 2018 kasvun odotetaan IMF:n päivitetyn arvion mukaan olevan 1,7 prosenttia.¹³⁵ Edelliset luvut edustavat maan *todellista bruttokansantuotetta*¹³⁶, joissa on huomioitu inflaatio. BKT:n kasvu kertoo Venäjän asemasta kansainvälisillä mittareilla, koska BKT:n kasvu on sidottu dollarin kurssiin. Tämä luku on riippuvainen ruplan ja dollarin välisestä kurssista. Mikäli Venäjän BKT kasvaisi 5 prosenttia, mutta dollari vahvistuisi saman verran suhteessa ruplaan, niin Venäjän BKT ei tällä mittarilla kasvaisi yhtään.

Yhdellä dollarilla sai vuonna 2013 noin 30 ruplaa. Vuoden 2014 lopulla rupla lähti syöksyyn saavuttaen pohjanoteerauksensa alkuvuodesta 2016, jolloin dollarilla sai jopa 83 ruplaa. Tällä

¹³⁴ International Monetary Fund: *World Economic Outlook, October 2017, Seeking Sustainable Growth: Short-Term Recovery, Long-Term Challenges*. 2017. [<http://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2017/09/19/world-economic-outlook-october-2017#Chapter%201>], luettu 6.2.2018. taulukko B2.

¹³⁵ International Monetary Fund: *World Economic Outlook, January 2018, Brighter Prospects, Optimistic Markets, Challenges Ahead*. 2018. [<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/01/11/world-economic-outlook-update-january-2018>], luettu 6.2.2018.

¹³⁶ Inflaation huomioivasta BKT:stä käytetään nimitystä ”*todellinen BKT*” (*Real GDP*).

hetkellä kurssi on vakiintunut noin. 55–57 ruplan tasolle dollaria kohden.¹³⁷ Sekä ruplan kurssi, että Venäjän pörssi noudattavat jokseenkin öljyn hinnan kehitystä.¹³⁸ Dollariin sidottu BKT ei anna kokonaisvaltaista kuvaa siitä, miten Venäjän talous kehittyy ja tehdäänkö maassa suuria satsauksia talouden elvyttämiseksi.

Dollariin sidottuna Venäjän BKT:n 2010-luvun huippuvuosi oli vuonna 2013 sen BKT:n noustessa 2,23 biljoonaan dollariin. Dollariin sidottu BKT laski seuraavana vuonna noin 2,06 biljoonaan dollariin, jolloin tiputusta tuli n. 7,5 %. Tarkasteltaessa samaa aikajaksoa ruplissa, niin Venäjän BKT nousi vuoden 2013 63,60 biljoonasta ruplasta vuonna 2014 64,07 biljoonaan ruplaan. Mikäli dollarin ja ruplan kurssi olisi säilynyt esimerkiksi vuoden 2010 tasolla, niin vuoden 2013–2014 kasvu olisi ollut noin 0,7 %. Näiden kahden mittaustavan ero on yli 8 %, jos inflaatiota ei oteta huomioon.¹³⁹ Ruplan huono kurssi edistää vientiä ja vastaavasti houkuttelee ulkomaisia investointeja¹⁴⁰. Vastaavasti kurssin suuri heilahtelu aiheuttaa pääoman siirtymistä pois maasta, jolloin pääomaa viennin aikaansaamiseksi ei ole. Tämänkaltaiset radikaalit muutokset aiheuttavat yleensä muutoksia omistajuussuhteissa tai, mikäli markkinat eivät salli uusia ulkopuolisia investointeja, ollaan tilanteessa, jossa talous ja tuotanto voivat romahtaa kokonaan. Tämän voidaan katsoa olevan yksi Venäjän vastaisten pakotteiden tavoitteista, joilla maata on yritetty painostaa.

Yksi tärkeä mittari talouden tarkastelussa on ostovoima. Pakotteet ja ruplan huono kurssi vaikuttivat oleellisesti kuluttajahintoihin, jotka nousivat vuonna 2015 15,5 prosenttia ja 2016 vielä 7 prosenttia. Kuluttajahintojen nousu yhdistettynä talouden laskuun ja ruplan heikkoon kurssiin rokotti ostovoimaa merkittävästi. Tämä yhdistelmä vaikutti myös tavaroiden saatavuuteen, koska etenkin tuontitavarat kallistuivat kestävämmiin mittasuhteisiin. Kuluttajahintojen nousun odotetaan olevan vuoden 2017 ja 2018 aikana noin 4 % tasolla. Inflaatio on saatu arvioiden mukaan vakiinnutettua n. 4 prosentin tasolle, joka houkuttelee sijoittajia¹⁴¹. Inflaation vakautu-

¹³⁷ MobileSoftJungle: *Online currency converter*. 2018. [<https://freecurrencyrates.com/en/exchange-rate-history/USD-RUB/2018/cbr/>], luettu 7.2.2018.

¹³⁸ Simola & Solanko (2017), s. 4.

¹³⁹ The World Bank Group: *Russian Federation*. 2018. [<https://data.worldbank.org/country/russian-federation?view=chart>], luettu 13.2.2018. Sivustolla pystyy vertailemaan eri maiden talouden tunnuslukuja erilaisilla mittareilla. Esitetyt arvot ovat ”constant/real terms- lukuja”, jotka huomioivat myös inflaation.

¹⁴⁰ Parviala, Antti: *Venäjän talous rullaa odottamattoman hyvin – Talouspakotteet toimivat väärinpäin?* Yle 2017. [<https://yle.fi/uutiset/3-9432228>], luettu 6.2.2018.

¹⁴¹ Analytic Credit Rating Agency: *Stabilization of inflation processes in Russia attracts foreign investors — ACRA chief*. 2018. [<https://acra-ratings.com/about/articles/297>], luettu 7.2.2018.

minen mahdollistaa Venäjän keskuspankin mukaan korkojen laskemisen, joka kiihdyttää taloutta¹⁴². Samaan aikaan todellinen BKT kasvaa vajaa 2 prosenttia vuodessa, jolloin voidaan todeta ostovoiman lähteneen selkeään kasvuun vuoden 2016 jälkeen.¹⁴³

Kasvu ei ole tullut ilmaiseksi, vaan valtio on joutunut tukemaan kasvua huomattavilla panostuksilla talouteen. Vuoden 2016 aikana valtion kassan arvo tippui vajaa 13 miljardista vajaa 400 miljoonaan dollariin, joka kertoo mittavista elvytystoimista. Vuoden 2018 alussa valtion kassan arvo oli saatu kasvatettua lähes 18 miljardiin¹⁴⁴. Tämän lisäksi Venäjä on vakauttanut ruplan arvoa sekä kiihdyttänyt talouttaan useilla erilaisilla valtio-omisteisilla rahoitusinstrumenteilla¹⁴⁵. Ostovoiman kasvu on oleellista maan sisäiselle kehitykselle. Se on tärkeä mittari mitattaessa valtion sisäisen talouden kehitystä. Sotilaallisen varustelun näkökulmasta ostovoima kertoo, mitä valtio kykenee sisäisesti tekemään.

Jon Hellevig argumentoi, että arvioitaessa Venäjän taloutta tulisi tarkastella ostovoimapariteetillista bruttokansantuotetta dollariin sidotun nominaalisen BKT:n sijaan¹⁴⁶. Venäjän BKT oli vuonna 2017 maailman 11:sta suurin sen arvon ollessa n. 1,5 biljoonaa dollaria. Ostovoimapariteetillisellä BKT:llä tarkasteltuna Venäjän BKT oli maailman kuudenneksi suurin sen arvon ollessa lähes 4 biljoonaa. Ostovoimapariteetillisellä BKT:llä maailman talous oli vuonna 2017 n. 1,66 kertainen dollariin sidottuun BKT:hen verrattuna.¹⁴⁷ Ostovoimapariteetillisen BKT:n ja dollariin sidotun BKT:n suhde auttaa hahmottamaan maiden viennin ja tuonnin kannattavuutta sekä antaa yleiskuvan maan hintatasosta.

Edellisessä luvussa luotiin lyhyt katsaus Yamal LNG ja Arctic LNG-2 hankkeisiin. Näissä hankkeissa Venäjä hyödyntää kotimaista teollisuutta sekä ostaa materiaalia ja palveluita myös ulkomailta. Venäjälle edullisin vaihtoehto olisi kyetä viemään hankkeet läpi omin voimin, jolloin sen ostovoima olisi korkeampi esimerkiksi euroalueelta ostettuihin palveluihin verrattuna.

¹⁴² Reuters: *Russian central bank says inflation slowdown will enable it to cut rates*. 2017. [<https://www.reuters.com/article/us-russia-cenbank-rate/russian-central-bank-says-inflation-slowdown-will-enable-it-to-cut-rates-idUSKBN1A612M>], luettu 7.2.2018.

¹⁴³ International Monetary Fund (2017), taulukko A7.

¹⁴⁴ Trading Economics: *Russia Current account*. 2018. [<https://tradingeconomics.com/russia/current-account>], luettu 7.2.2018.

¹⁴⁵ BOFIT: *Strict 2018 spending rules approved for Russia's federal budget and pension fund*. 2017. [https://www.bofit.fi/en/monitoring/weekly/2017/vw201750_1/], luettu 7.2.2018. Venäjä on käyttänyt mm. National Welfare Fund -ja National Oil Fund-rahastoja talouden elvyttämiseen sekä myös ruplan arvon vakauttamiseen. Suuri osa näistä rahastoista sisältää muita valuuttoja kuin ruplia.

¹⁴⁶ Hellevig, Jon: *Despite Sanctions Russia's GDP Shoots over \$4 Trillion – The Difference between Nominal GDP and PPP GDP Explained*. Awaragroup 2017. [<https://www.awaragroup.com/blog/despite-sanctions-russias-gdp-shoots-over-4-trillion/>], luettu 6.2.2018.

¹⁴⁷ International Monetary Fund (2017).

Samalla pääoman valuminen ulkomaille voitaisiin estää. Taloudellisen ahdingon ja tarvittavan teknologisen osaamisen puuttumisen takia esimerkiksi Yamal LNG-projektin omistuksesta 49,9 prosenttia on ulkomaista¹⁴⁸. Myös tuotannosta saatavat tuotot menevät samassa suhteessa muille omistajille. Ruplan alhainen kurssi houkuttelee investointeja Venäjälle. Tällä hetkellä tämä palvelee myös Venäläisiä intressejä sen ollessa riippuvainen ulkomaisista sijoituksista.

Venäjän talous on riippuvainen öljyn ja kaasun hinnan kehityksestä. Venäjän intressit nostivat esiin arktisen alueen kehityksen luovan pohjan alueen sosioekonomiselle kehitykselle, jonka lisäksi arktinen todettiin merkittäväksi myös valtiollisessa mittakaavassa. Venäjän intressien todellisuutta pohdittaessa on tärkeää hahmottaa alueelta saatavissa olevien taloudellisten hyötyjen suhteellinen potentiaali valtiollisessa mittakaavassa. Edellisessä luvussa todettiin arktisen alueen Jamalin ja Gydantin niemimaan projektien nostavan Venäjän nestemäisen kaasun tuotantoa merkittävästi. Onko tämä muutos merkittävä Venäjän taloudelle? Miksi se on saanut suuren huomion mediassa sekä poliittisessa puhunnassa¹⁴⁹?

Nestemäisen kaasun osuus Venäjän kaasuntuotannossa ja viennissä on edelleen marginaalinen. Venäjän panostuksen nestemäisen kaasun tuotannon kehitykseen voidaankin katsoa palvelevan laajempaa kokonaisuutta. Tuotannon laajentamisella nestemäiseen kaasuun Venäjä monipuolistaa kaasunvientimuotojaan ja energianvientimuotojaan laajemmin. Alueen laaja-alaisella kehittämishallinnalla haetaan synergiaetuja sekä pyritään nostamaan alueen sosioekonomista houkuttelevuutta. Alueelle on rakennettu mm. satama, voimalaitos, lentokenttä sekä myös junayhteyksiä parannetaan. Uudet tuotantolaitokset yhdistetään luultavasti myös Venäjän kaasuputkiverkoston. Jamalin niemimaan alueesta on muodostumassa alueellinen keskittymä, joka toimii kaupankäynnin jakelupisteenä. Alueella toimii myös yksi Venäjän kolmesta arktisen alueen öljysatamasta, jonka vientimäärät ovat lähteneet jyrkkään nousuun vuonna 2017¹⁵⁰. Venäjä on tullut alueelle jäädäkseen. Arktisen alueen luonnonvaroista kyetään toistaiseksi hyödyntämään vain

¹⁴⁸ Sevastyanov & Kravshuk (2017), s. 144.

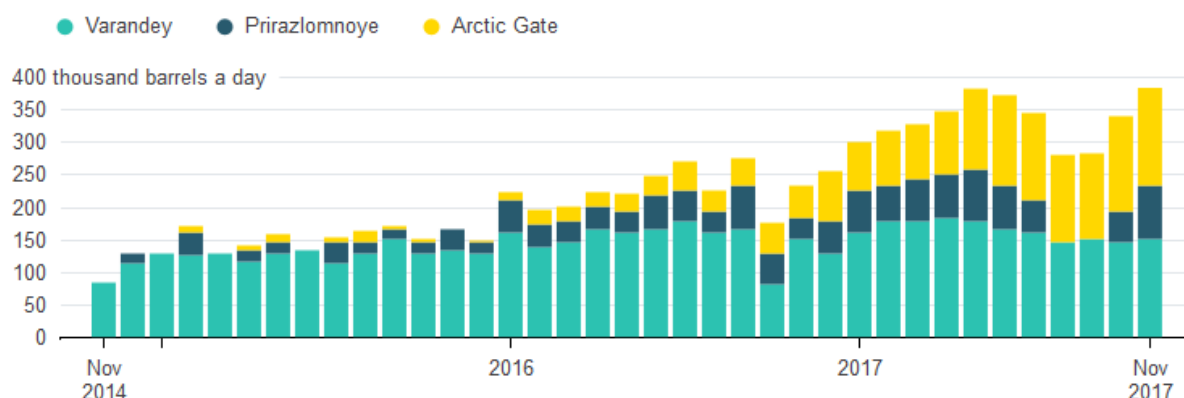
¹⁴⁹ Soldatrik, Vladimir & Denis Pinchuk: *Putin Okays loading start at Yamal LNG*. Jones, Gareth (ed.), Maritime Activity Reports Inc. 2017. [<https://www.marinelink.com/news/loading-okays-putin431938>], luettu 21.2.2018. Venäjän valtio rahoitti arviolta 27 miljardin hanketta noin 2,5 miljardilla suurimman osan rahoituksesta tullessa Aasiasta. Putin piti puheen avajaisissa, jossa ensimmäinen tankkeri täytettiin tuotantolaitoksen nestemäisellä kaasulla: *"Russia can and should get a decent stake in the market"*. Avajaisissa oli läsnä omistajayhtiöiden lisäksi mm. Saudi Arabian energiaministeri Khalid Al-Falih.

¹⁵⁰ Lee, Julian: *The Arctic Threat to the Price of Oil*. Bloomberg 2017. [<https://www.bloomberg.com/gadfly/articles/2017-12-10/the-arctic-threat-to-oil-s-grand-bargain>], luettu 21.2.2018. Arktisella alueella sijaitsee kolme satamaterminaalia, joiden kautta se vie öljyä markkinoille meriyhteyksiä pitkin. Öljyä on viety aikaisemmin lähinnä Murmanskinkin kautta Euroopan markkinoille, mutta Koillisväylän käytettävyyden parantua raakaöljyn vienti on mahdollista myös Aasiaan.

murto-osa, mutta Jamalin ja Gydanin niemimaan alueiden jättihankkeet ovat osoitus painopisteen suuntaamisesta alueelle. Yamal LNG-projektin pääomistaja Novatek on uskaltanut puhumaan hallinnon tuesta projektille avoimesti, joka heijastelee, että tämä tuki on todellista¹⁵¹. Tukea on heijastanut myös valtion myöntämät huomattavat verohelpotukset¹⁵². Kuvassa 2. on esitetty Venäjän arktisen alueen satamaterminaalien raakaöljyn vientiluvut.

Arctic Blast

Crude exports from Russia's Arctic terminals hit almost 400,000 barrels a day in November

Source: Bloomberg tanker tracking

Kuva 2. Raakaöljyn vienti arktisen alueen satamista 2014–2017.¹⁵³

Venäjä on maailman suurin raakaöljyn tuottaja noin 11 miljoonan tynnyrin päivätuotannolla. Vastaavasti se on vienyt öljyä noin 5,2 miljoonan tynnyrin päivävauhdilla. Tästä viennistä arktisen alueen osuus on kasvanut lähes kolminkertaiseksi viimeisen 4 vuoden aikana.¹⁵⁴ Prirazlomnoyen tuotantolaitoksen on tarkoitus tuplata tuotantonsa vuoteen 2020 mennessä, joka nostaa arktisen osuutta myös öljyn viennissä¹⁵⁵. Yhdistettäessä arktisen alueen entisestään merkit-

¹⁵¹ Reuters: *Arctic gas project backs political strategy as Russia turns east*. 2014. [<https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-russia-yamal/arctic-gas-project-backs-political-strategy-as-russia-turns-east-idUSL6N0N24ZV20140411>], luettu 9.2.2018. Yamal LNG-projektin varatoimitusjohtaja Vladimir Voronkin: *“We are confident. The port and the plant are under the protection of the president and government.”*

¹⁵² Henderson, James: *Russian LNG: The progress and delay in 2017*. The Oxford Institute of Energy Studies, 2017. [<https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2017/03/Russian-LNG-%E2%80%93-Progress-and-delay-in-2017-OIES-Energy-Insight.pdf>], luettu 9.2.2018. s. 4. Projektille on myönnetty 12 vuoden vapautus Mineral Extraction Tax:sta (MET), jonka lisäksi Venäjän nestemäisen kaasun viennistä ei tarvitse maksaa vientiveroa. Näillä helpotuksilla on merkittävä rooli hankkeiden kannattavuuden arvioinnissa.

¹⁵³ Bloomberg: *The Arctic Threat to the Price of Oil*. 2017. [<https://www.bloomberg.com/gadfly/articles/2017-12-10/the-arctic-threat-to-oil-s-grand-bargain>], luettu 21.2.2018.

¹⁵⁴ Lee, Julian: *OPEC's Oil Price Nightmare Is Coming True*. Bloomberg 2018. [<https://www.bloomberg.com/gadfly/articles/2018-02-11/opec-s-oil-price-nightmare-is-coming-true>], luettu 21.2.2018.

¹⁵⁵ Staalesen, Atle: *Offshore Arctic platform Prirazlomnaya prepares for doubling of production*. The Independent Barents Observer 2018b. [<https://thebarentsobserver.com/en/industry-and-energy/2018/03/offshore-arctic-platform-prirazlomnaya-prepares-doubling-production>], luettu 20.3.2018.

tävä rooli kaasun tuotannossa, panostukset nestemäisen kaasuntuotantoon, infrastruktuurin kokonaisvaltaiseen kehitykseen sekä kasvavaan osuuteen myös raakaöljyn viennistä voidaan kääntäen todeta, että arktinen alue on entistä merkittävämpi Venäjän taloudelle. Koillisväylän käytettävyyden parantuminen antaa Venäjälle entistä enemmän mahdollisuuksia luonnonvarojen vientiin eri markkina-alueille, etenkin Aasian ja Tyynenmeren suunnalle. Vastaavasti Venäjä pystyy myös hyötymään muiden toimijoiden kasvavasta liikennöinnistä alueella. Investointien tukeminen myös poliittisesti on osoitus siitä, että Venäjä pyrkii kasvattamaan alueen sosioekonomista houkuttelevuutta laaja-alaisesti. Laaja-alainen kehitys vähentää Venäjän talouden riippuvaisuutta omasta luonnonvarojen viennistä, kun yhä suurempi osa verotuloista saadaan palveluista.

Vuoden 2017 lopulla Venäjä päivitti arktisen strategiansa. Päivitetyssä strategiassa Venäjä budjetoitui vuosille 2018–2020 12 miljardia ruplaa, jolla luodaan pilottiohjelmien kautta edellytyksiä laaja-alaiselle sosioekonomiselle kehitykselle alueella¹⁵⁶. Tällä on vaikutusta myös sotilaallisen ulottuvuuden tarkastelussa. Turvattavaa on entistä enemmän, joka heijastui Venäjän intresseistä vahvasti.

4.2 Venäjän sotilasmenojen kehitys 2000-luvulla ja kehitystrendi 2020-luvulle.

Käsittelen tässä luvussa ensin Venäjän sotilasmenojen kehityksen 2000-luvun alusta vuoteen 2016. Arviot vuosien 2017–2019 sotilasmenoista sekä ennuste 2020-luvulle käsitellään tämän jälkeen. Sotilasmenojen arviointi on todella hankalaa. Tämä johtuu valtioiden menojen erilaisista raportointikäytännöistä sekä siitä, että suuri osa turvallisuuteen liittyvistä hankkeista on usein salaisia. Näin on myös Venäjän tapauksessa. Venäjän sotilasmenot ovat lähes kokonaan federaation budjetissa. Tämän lisäksi menoja on alueellisissa budjeteissa sekä erillisbudjeteissa. Federaation budjetin sisällä olevien menojen raportointikäytännöt ovat muuttuneet 2000-luvulla useaan kertaan. Venäjän sotilasmenoihin erikoistunut Julian Cooper argumentoi ja toden-

¹⁵⁶ Ministry of Economic Development of the Russian Federation (2017).

taa, että Venäjän sotilasmenot ovat huomattavasti suuremmat kuin federaation budjetissa *kansalliseen puolustukseen*¹⁵⁷ kohdennetut varat. Suurin osa kansalliseen puolustukseen kohdennetuista varoista kohdentuu asevoimien toimintamenoihin sekä vuosittaiseen valtion puolustustilaukseen. Sotilasmenojen kokonaisuus muodostuu sirpaleisesti kaikista asevoimiin ja puolustukseen liittyvistä toimista. Julian Cooperin ja SIPRI:n arviot Venäjän sotilasmenojen kokonaisuudesta edustavat laajinta määritelmää.¹⁵⁸ SIPRI:n arviot eivät ota sotilasmenoihin mukaan esimerkiksi käytöstä poistettavan kaluston tuhoamisesta koituvia kuluja sekä muiden turvallisuusviranomaisten joukkojen kuluja ainakin niiltä osin kuin ne varautuvat poikkeusolojen tehtäviin. Cooperin arviot ovat muutaman desimaalin sisällä SIPRI:n arvioista, joten näiden lähteiden ristiin käsittely pitää tarkastelun tarvittavan linjakkaana.

Vuonna 2005 Venäjän sotilasmenot olivat maailman yhdeksänneksi suurimmat, vuonna 2010 viidenneksi suurimmat ja vuonna 2012 jo kolmanneksi suurimmat. Sijoitus on edelleen sama.¹⁵⁹ Venäjän sotilasmenot suuntautuvat suureksi osaksi kotimaan hankintoihin, joten sotilasmenojen kehittymistä on järkevintä tarkastella ruplissa, jotta merkittävästi heitellyt ruplan kurssi dollarin suhteen ei vääristä katsantoa. Sotilasmenoihin liittyviin hankintoihin ulkomailta palaan hieman myöhemmin. Ruplissa tarkasteltuna Venäjän sotilasmenot ovat kehittyneet vuosituhannen alun 260 miljardista ruplasta vuonna 2016 saavutettuun huippuunsa, jolloin ne olivat noin 4,645 biljoonaa ruplaa. Jyrkintä kasvu on ollut vuosien 2014–2016 aikana.¹⁶⁰ Sotilasmenojen osuus BKT:stä oli 2000-luvulla keskimäärin 3–4 %. Selkeä nousu tästä linjasta alkoi vuonna

¹⁵⁷ Cooper, Julian: *Russian Military Expenditure: Data, Analysis & Issues*. FOI, 2013. Federaation budjetissa on kohta *kansallinen puolustus*. Tämän lisäksi budjetissa on oma kohta yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Näiden sisältämien kulujen kohdistuminen saattaa mennä ajoittain hieman päällekkäin. Kansallisen puolustuksen budjettiin sisältyy valtion vuosittainen *puolustustilaus* (*State Defense Order, gosudarsvennyi oboronnyi zakon, GOZ*).

¹⁵⁸ Cooper (2013). Tutkimus käy laajasti läpi sotilasmenoihin liittyvän analyysin hankaluutta ja sekä perustelee erilaisten analyysikäsitteiden käytettävyyttä. Tutkimuksessa on avattu Venäjän sotilasmenojen toteutumista ja niiden raportoinnin kokonaisuutta 2000-luvun alusta vuoteen 2013 sekä ennusteita vuodesta 2014. Ks. Taulukko 4 kuvaa kansallisen puolustuksen osuutta valtion budjetista sekä esittää myös laajempaa kokonaisuutena sotilasmenot. SIPRI:n tilastot käyttävät lukuina sotilasmenojen kokonaisuutta.

¹⁵⁹ SIPRI: *Military expenditure by country, in constant (2015) US\$ m., 2007-2016*. 2017a. [<https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-constant-2015-USD.pdf>], luettu 9.2.2018.

¹⁶⁰ SIPRI: *Military expenditure by country, in local currency*. 2017b. [<https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-local-currency.pdf>], luettu 9.2.2018.

2014, jolloin puolustusmenojen osuus oli 4,1–4,5 prosenttia, jonka jälkeen se saavutti huipunsa 2016 ollen 5,3–5,5 % BKT:stä.¹⁶¹ Edellä esitetyt luvut ovat suuntaa antavia, koska kaikkia tietoa sotilasmenoihin kohdennettavista varoista ei ole julkisesti saatavilla¹⁶². Venäjän sotilasmenojen osuus federaation budjetissa on ollut lähivuosina kasvussa. Vuonna 2014 sotilasmenojen osuus oli reilu 21 % federaation budjetista ja vuonna 2015 tämä luku nousi yli 25 prosenttiin¹⁶³.

Sotilasmenot ovat laaja käsite, joka kattaa asevoimien toimintamenojen lisäksi paljon muutaakin. Yksi sotilasmenoihin oleellisesti sidoksissa oleva käsite on asevoimien varusteluohjelma (GPV), joka voi vaatia erillisbudjetin tai muita rahoitusjärjestelyjä. Asevoimien varusteluohjelmaa 2011–2020 on rahoitettu suurelta osin kansallisen puolustuksen budjettiin sisältyvällä valtion puolustustilauksella (GOZ) sekä valtion takaamalla luotoilla. Sama trendi jatkunee varusteluohjelman 2018–2027 osalta. Varusteluohjelman 2011–2020 budjetti on arvioiden mukaan 20,7 biljoonaa ruplaa. Budjetista suurin osa (noin 19,4 biljoonaa ruplaa) on kohdennettu Puolustusministeriön ohjauksessa asevoimien varusteluun ja loput (1,3 biljoonaa ruplaa) muiden turvallisuusviranomaisten varusteluun. Arviolta 31 % (5,9 biljoonaa ruplaa) Puolustusministeriön hallinnoimasta rahoituksesta kohdennettiin vuosille 2011–2015, jonka jälkeen loput kohdennetaan vuosille 2016–2020.¹⁶⁴

Kustannusten kohdistamisaikataulu heijastelee venäläisen puolustusteollisuuden perimmäisiä ongelmia. Varusteluohjelman julkistamisen jälkeen ilmeni nopeasti, että teollisuus ei kykene tuotannollisesti vastaamaan varusteluohjelman kunnianhimoiseen aikatauluun tai laadullisiin tavoitteisiin.¹⁶⁵ Nämä ongelmat olivat toki tiedossa, mutta niiden ratkaiseminen osoittautui suunniteltua haastavammaksi. Puolustusteollisuuden heikko tuottavuus ja Puolustusministeriön

¹⁶¹ Cooper, Julian: *Russia's state armament programme to 2020: a quantitative assessment of implementation 2011–2015*. FOI, 2016, liitteet A5.3–5.4.

SIPRI: *Military expenditure by country as percentage of gross domestic product, 2003–2016*. 2017c. [<https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-share-of-GDP.pdf>], luettu 9.2.2018.

¹⁶² Cooper, Julian: *The Post-Communist Economies Vol 29, The Russian budgetary process and defence: finding the 'golden mean'*. Routledge 2017, s. 484–485. Salaisien menojen osuus kansallisen puolustuksen budjetista on ollut kasvussa vuosien 2010–2016 aikana. Vuonna 2016 salaisten menojen osuus oli jo yli 65 %. Näiden menojen suuruus näkyy toteutuneesta budjetista, mutta tarkempaa sisältöä ei ole eritelty.

¹⁶³ Cooper (2016), liitteet A5.3–5.4. Sotilasmenot nousivat vuonna 2016 yli puoli biljoonaa ruplaa Cooperin arvioissa niiden marginaalista pienentymistä. Näin ollen vuoden 2016 sotilasmenojen osuus federaation budjetissa on ollut vielä vuotta 2015 suurempi.

¹⁶⁴ Cooper (2016). Suurin osa varusteluohjelmien (GPV) vuosittaisista kuluista löytyy federaation budjettiin sisältyvästä vuosittaisesta valtion puolustustilauksesta (GOZ).

¹⁶⁵ Pynnöniemi, Katri: *Russian Defense Reform – Assessing the real 'Serdyukov heritage'*. FIIA Briefing paper No. 126, Ulkopoliittinen instituutti 2013, s. 1.

huonot välit ja pitkittyvät sopimusriidat teollisuuden kanssa aiheuttivat viivästyksiä¹⁶⁶. Jälkikäteen tarkasteltuna varusteluohjelma lähti käyntiin yskähdellen. Ensimmäisen kahden vuoden aikana puolustusteollisuus kykeni tuottamaan vain murto-osan sille annetuista tavoitteista. Tuotannollinen kasvu alkoi kiihtymään vuonna 2014.¹⁶⁷ Samana vuotena aloitetut pakotteet toivat haasteita myös varusteluohjelman läpivientiin.

Yksi varusteluohjelman tavoitteista oli vähentää Venäjän aseteollisuuden riippuvuutta ulkomaisista komponenteista. Vuonna 2014 tämä kehitys ei ollut vielä kovin pitkällä, jolloin pakotteet vaikuttivat oleellisesti varusteluohjelman tuotantoon. Pakotteiden seurauksena Venäjän oli korvattava Yhdysvalloista sekä Euroopasta tuodut komponentit omalla tuotannolla tai hankittava ne muualta. Tämä vauhditti kotimaisen teollisuuden kirittämistä erilaisilla kehitysohjelmilla.¹⁶⁸

Venäjän 2011–2020 varusteluohjelman toteutumista tukevat toimet indikoivat Venäjän puolustusteollisuuden vaikeuksia, mutta samalla ilmaisevat kuinka tärkeitä varusteluohjelmien tavoitteiden vaatiminen Venäjälle on¹⁶⁹. Varusteluohjelma 2018–2027 voidaan nähdä korjausliikkeenä, jossa annetaan uusia aikamääreitä sekä allokoidaan tarvittavia resursseja varusteluohjelmien läpiviemiseksi. Puolustusteollisuuden kehitystä tukevat ohjelmat ovat myös osoitus siitä, että Venäjä panostaa ennemmin lisää, kuin epäonnistuu näissä hankkeissa. Ensimmäisen viiden vuoden vaikeuksista huolimatta varusteluohjelman voidaan katsoa saavuttaneen sille annetut tavoitteet kohtalaisesti, asevoimien modernisoinnin saavuttaessa noin 30 % tason suhteellisen pienellä budjetin ylityksellä¹⁷⁰.

Kykeneekö Venäjä jatkamaan satsauksia asevoimiin? Sotilasmenot saavuttivat huippunsa 4,65 biljoonaa ruplaa vuonna 2016¹⁷¹. Vuoden 2016 todellisten sotilasmenojen on arvioitu olevan

¹⁶⁶ Pynnöniemi (2013). Serdyakovin ollessa puolustusministeri puolustusteollisuuden ja ministeriön väliset toimintamallit eivät olleet kovin läpinäkyviä. 2000-luvun tuotannolliset vaatimukset olivat myös olleet varsin vaatimattomia. Varusteluohjelman 2020 alkaessa puolustusteollisuuden täytyi samalla kasvattaa tuotannon tehokkuutta sekä parantaa laatua. Näin jyrkkä muutos vaatimuksissa kohtasi luonnollisesti muutosvastarintaa.

¹⁶⁷ Cooper (2016), s. 26–27. Etenkin siviiliyritysten tuotannon kasvattaminen varusteluohjelman vaatimuksiin oli vaikeaa ja ajoittain kehitys oli jopa negatiivista. Vuonna 2014 kasvu lähti kiihtymään kaikilla osa-alueilla.

¹⁶⁸ Cooper (2016), s. 35–42. Venäjä käynnisti useita valtiollisia ohjelmia, joiden tarkoitus on tukea varusteluohjelman läpivientiä. Nämä federaation kohdennusohjelmat (Federal Target Programme, federalnye tselevye programmy, FTsP) tukevat erilaisia hankkeita tai valtiollisia tavoitteita. Kohdennusohjelmien säätö antaa valtiolle pelivaraa budjetin suunnittelussa. Vuonna 2013 tavoiteohjelmia oli 49, joista 43 sisältö oli julkinen ja 6 salaisia.

¹⁶⁹ Oxenstierna, Susanne: Russian Military Capability in a Ten-Year perspective – 2016, *Russian Military Expenditure*. Persson, Gudrum (ed.), FOI 2016, s. 140.

¹⁷⁰ Cooper (2016), s. 52. Varusteluohjelman 2011–2020 tavoite on modernisoida asevoimat 70 prosenttisesti vuoteen 2020 mennessä. Tarkemmat määrät vuosien 2010–2015 aikana toimitetuista järjestelmistä on lueteltu taulukoissa 17–22.

¹⁷¹ SIPRI (2017b).

noin 80 prosenttia suuremmat kuin vuonna 2010¹⁷². Vuonna 2017 kansallisen puolustuksen budjetin on arvioitu laskeneen noin 6-7 % ja vuonna 2018 laskun arvioidaan olevan noin 5 %. Vuonna 2019 kansallisen puolustuksen budjetin odotetaan kasvavan muutaman prosentin sekä pysyvän suurin piirtein samalla tasolla vuonna 2020¹⁷³.

Kansallisen puolustuksen budjetti ei kerro koko totuutta. Kansallisen puolustuksen osuus sotilasmenoista oli vuonna 2014–2015 76,9–79%. Kansallisen puolustuksen menoihin ei lasketa puolustusteollisuutta tukevia valtion kehitysohjelmia (FTsP). Dmitry Gorenburgin mukaan varusteluohjelman 2011–2020 on arvioitu toteutuvan noin 19 biljoonan ruplan kustannuksilla, joka on hyvin lähellä siihen alun perin budjetoitua 19,4 biljoonaa ruplaa¹⁷⁴. Tämä arvio on noin 6 biljoonaa suurempi kuin valtion yhteenlasketut valtion puolustustilaukset¹⁷⁵. Venäjän asevarustelun budjetoinnit ovat myös noudattaneet kaavaa, jossa ensimmäiselle viidelle vuodelle budjetoidaan kolmasosa budjetista. Uusi asevarusteluohjelma julkistetaan yleensä viiden vuoden välein, jolloin saman logiikan toistuessa, budjetoidaan toiselle puolikkaalle taas kolmasosa, jolloin koko varusteluohjelman ajalle tulee budjetoitua vain kaksi kolmasosaa alkuperäisestä budjetista. Tällöin 2/3 budjetointi viimeiselle viidelle vuodelle ei koskaan todellisuudessa toteudu¹⁷⁶. Tämän on arvioitu olevan tarkoituksellista harhauttamista, jossa ulospäin viestitään todellisuutta suuremmista satsauksista asevoimien kehittämiseen¹⁷⁷. Asevarusteluohjelmaa 2010–2020 tukevan federaation kohdennusohjelman (FTsP) on arvioitu olevan noin 3 biljoonaa. CAST:n arvio harhaanjohtavasta viiden vuoden budjetointisyklistä on mielenkiintoinen, koska sen mukaan lasketut noin 13 biljoonan kustannukset edustavat valtionvarainministeriön

¹⁷² NATO Review: *Does Russia have the financial means for its military ambitions?* 2016.

[<https://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/Does-Russia-have-the-financial-means-for-its-military-ambitions/EN/index.htm>], luettu 13.2018. Sotilasmienot ohittivat valtion budjetin tulot vuonna 2012. Valtion tulot saavuttivat vuonna 2016 inflaatiokorjattuna vuoden 2010 tason sotilasmienojen kasvaessa samalla mittauskaudella 80 %.

¹⁷³ Caffrey, Craig: *Russian defence budget expected to be cut by 5% in 2018. Jane's Defence Industry* 2017.

. Ennuste ottaa kantaan valtion budjettiin sisältyvään kansallisen puolustuksen budjettiin, mutta ei ota kantaa tarkemmin valtion puolustustilauksen suuruuteen tai sotilasmienojen kokonaiskustannuksiin.

¹⁷⁴ Gorenburg, Dmitri: *Russia's Military Modernization Plans: 2018-2027*. PONARS Eurasia Policy Memo No. 495, 2017, s. 1. Ks. NATO Review (2016). Tuotannon vaikeuksien takia aikaisemmat ennusteet ovat olleet noin 17,5 biljoonaa ruplaa.

¹⁷⁵ Cooper, Julian: *Prospects of Military spending in Russia in 2017 and beyond*. 2017b, s. 2 sekä 23–25. Puolustustilauksien yhteenlaskettu arvo varusteluohjelman 2020 osalta oletetaan, että vuosien 2017 jälkeiset puolustustilaukset ovat vuosittain noin 1600 miljardia ruplaa. Laskettu ennuste ei ole tarkka, mutta se nostaa esiin noin kolmasosan suuruisen eroavaisuuden Gorenburgin arvion kanssa.

¹⁷⁶ Center for Analysis of Strategies & Technologies (CAST). *Russian Federation Public weapons programs: performance problems and optimization potential*. 2015, s. 8. Venäjän kielisen raportin osia on käännetty englanniksi tutkijan toimenpitein. Tällöin johtopäätökset voivat perustua puutteelliseen käännökseen.

¹⁷⁷ Ibis. s. 8.

vaatimusta asevarusteluohjelmaan käytettävissä olevista varoista, kun ohjelman suunnittelu oli meneillään¹⁷⁸.

Edellä todettujen tekijöiden perusteella asevarusteluohjelmien kustannusten todellisuutta on vaikea arvioida. Oletuksena Venäjän itse julkilausumat arviot koko ohjelman budjetista edustavat korkeinta arviota. Tarkempien toteumien laskeminen voidaan tehdä vasta jälkikäteen, jos silloinkaan. Alkuperäiseen budjettiin vaikutti myös sanktioiden aiheuttamat ongelmat tuonti-komponenttien hyödyntämiseen. Sanktioista huolimatta asevarusteluohjelma saadaan vietyä pääosin läpi. Tarvittavat uudet aikamääreet sekä tukitoimet kuvataan uudessa varusteluohjelmassa vuosille 2018–2027. Puolustusministeriö esitti alun perin 30–55 biljoonan rahoitusta vuonna 2018 alkavalle varusteluohjelmalle, mutta varusteluohjelmaan käytettävissä olevien varojen arvioidaan jäävän noin 19–20 biljoonan tasolle.¹⁷⁹ Budjetista 19 biljoonaa on tarkoitus käyttää asejärjestelmien kehitykseen, modernisointiin ja valmistukseen ja 1 biljoona asejärjestelmiä tukevan infrastruktuurin kehitykseen¹⁸⁰. Myönnetty rahamäärä tarkoittaa keskimäärin vajaa 2 biljoonan ruplan vuosittaista kohdentamista sotilasmenoihin. Varusteluohjelman kustannukset yhdistettynä vuosien 2018 ja 2019 arvioihin kansallisen puolustuksen budjetista nostavat kansallisen puolustuksen menoja entisestään tai vastaavasti kansallisen puolustuksen budjetin muista menoista on tingittävä. CAST:n arvioihin perustuen vuosittaisen puolustustilauksen voidaan olettaa pysyvän noin 1600 miljardin ruplan tasolla, joka olisi hieman vuoden 2016 lukemaa pienempi. Tällöin sotilasmenojenmenojen kustannukseksi tulisi vuosittain arviolta noin. 4 – 5 biljoonaa ruplaa¹⁸¹. Pakotteiden jälkeisen pahimman taloudellisen ahdingon ollessa takanapäin ei ole nähtävissä, että Venäjän talouden ongelmat olisivat tarpeeksi suuria, jotta sen täytyisi vetäytyä varusteluohjelman toimeenpanosta alustetuilla arvoilla. Vastaavasti uuden ohjelman pyydettyä huomattavasti pienempi budjetti viittaa kompromisseihin varusteluohjelman sisällössä¹⁸².

Päätelmä

Venäjän talous näyttäisi vuosien 2015–2016 jälkeen lähteneen nousuun. Venäjä on toteuttanut huomattavia talouden elvyttämistoimia valtiollisesti sekä hakenut investoinneille vauhtia myös

¹⁷⁸ Cooper (2017), s. 490-491.

¹⁷⁹ Jones, Bruce & Craig Caffrey: *Putin signs new State Armament Programme*. Jane's Defence Weekly, London 2018. Gorenburg (2017), s. 2.

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ Cooper (2017b).

¹⁸² Ks. Nato Review (2016).

ulkomailta. Yhteistyön kehittämisen painopiste on siirtynyt Euroopasta Aasiaan, mutta Eurooppa jatkaa edelleen Venäjän tärkeimpänä taloudellisena kumppanina¹⁸³. Kokonaisuutena Venäjän toimet voidaan nähdä osana pitkäaikaista tavoitetta laajentaa maan taloudellista pohjaa, niin että se ei enää jatkossa olisi yhtä riippuvainen öljyn ja kaasun tuotannosta. Se on onnistunut vähentämään, etenkin julkishallinnon riippuvaisuutta öljystä ja kaasusta ja pyrkii jatkamaan tätä kehityskulkua valtiollisin toimenpitein¹⁸⁴. Luonnonvarojen hyödyntäminen on ainakin lähitulevaisuudessa valtion tärkein tulonlähde, joista saatavilla tuotoilla Venäjä pyrkii rahoittamaan esimerkiksi energiateollisuuden reformin sekä tukemaan maan sosioekonomista kehitystä laajemmin¹⁸⁵. Yksityisen sektorin yritysten päästäminen perinteisille valtionyritysten markkinoille indikoi painetta Venäjän energiateollisuuden reformille. Mittavat satsaukset ja poliittinen tuki Yamal LNG-projektiin tukevat näkökulmaa, jossa Venäjän intresseissä on pyrkiä kehittämään arktista aluetta kokonaisvaltaisesti¹⁸⁶. Yhteistyön lisääminen Aasian maiden ja Kiinan kanssa tukee Venäjän intressejä. Valtion tuki ja verohelpotukset arktisen alueen hankkeille indikoivat arktisen kehityksen palvelevan sen pidemmän aikavälin tavoitteita lyhyen aikavälin taloudellisten hyötyjen sijaan.

Nestemäisen kaasun tuotannon kasvattaminen arktisella alueella on saanut merkittävän paljon huomiota mediassa. Sen rooli ei valtion talouden kannalta ole yhtä merkittävä. Vastaavasti alueen kehittäminen luo positiivista sosioekonomista kierrettä, josta Venäjä näkee hyötyvänsä pidemmällä aikavälillä. Se pyrkii tekemään arktisesta houkuttelevan alueen Venäläisille sekä myös ulkomaisille kauppakumppaneille. Laaja-alaisen kasvun aikaansaaminen on Venäjän taloudelle tärkeää. Tässä korostuu luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyvien jättihankkeiden ohella paikallisen tuotannon ja palveluiden kehitys laaja-alaisesti. Ihmisille pitää saada töitä.

¹⁸³ Workman, Daniel: *Russia's Top Trading Partners*. 2018. [<http://www.worldstopexports.com/russias-top-import-partners/>], luettu 12.3.2018. Noin 54 % Venäjän viennistä kohdistui Eurooppaan vuonna 2017. Suurin yksittäinen viennin kohdema oli Kiina (10,9%), jonka jälkeen tulivat Alankomaat (10%), Saksa (7,2%) ja Valkovenäjä (5,2%). 2016–2017 Kiinan osuus viennistä kasvoi eniten (38,9%).

¹⁸⁴ Sanghi, Apurva & Naoko Kojo: *Will Russia's new fiscal rule end its oil and gas dependence?* The Brookings Institution 2017. [<https://www.brookings.edu/blog/future-development/2017/12/06/will-russias-new-fiscal-rule-end-its-oil-and-gas-dependence/>], luettu 14.3.2018.

Slav, Irina: *Can Russia Break Its Oil Dependence?* OilPrice.com 2017b. [<https://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/Can-Russia-Break-Its-Oil-Dependence.html>], luettu 14.3.2018. Venäjä on lähivuosina vähentänyt sen budjetin riippuvuutta öljystä. Tätä kehitystä jatketaan ottamalla vuonna 2019 käyttöön uudet julkisentalouden finanssipoliittiset säännöt (fiscal rule), jotka ohjaavat valtion budjetin suunnittelua. Jo vuoden 2017 lopulla oli merkkejä siitä, että ruplan kurssi ja öljyn hinta ovat lähteneet irtautumaan toisistaan, niin että ruplan kurssi on parantunut öljyn alhaisesta hinnasta huolimatta.

¹⁸⁵ Ks. Venäjän arktinen strategia (2013). Strategiassa lähestytään alueellista kehitystä kokonaisvaltaisesti. Yksi painopisteistä on alueen talouden kokonaisvaltainen kehittäminen, jossa pyritään myös uudistamaan talouden rakenteita ja mahdollistamaan jatkossa alueellisen liike-elämän innovatiivinen kehittäminen.

¹⁸⁶ Henderson (2017), s. 4. Poliittisella tuella viitataan myönnettyihin verohelpotuksiin.

Venäjän talous kasvaa tällä hetkellä kaikilla sektoreilla ja kansalaisten ostovoima on kohentunut¹⁸⁷. Ostovoiman parantumisen kautta ajateltuna kasvun jatkumiselle ei pitäisi olla esteitä. Mikäli Venäjää kohtaan ei kohdisteta uusia taloudellisia pakotteita, ja öljyn hinta pysyy tämän hetken tasolla¹⁸⁸, joka on huomattavasti budjetoitua korkeampi, niin on mahdollista, että Venäjän talous nousee esille nostettuja ennusteita nopeammin¹⁸⁹. Vastaavasti talouden kasvun ollessa toistaiseksi vielä lyhytaikaista on mahdollista, että talous voi romahtaa, mikäli uusia pakotteita kohdennetaan koskemaan myös yksityistä sektoria.

Valtion budjetin saaminen ylijäämäiseksi voidaan nähdä yhdeksi tekijäksi, joka vaikuttaa vahvasti myös sotilasmenoihin. Suuret hankkeet voivat venähtää ja niiden alkuperäinen budjetti saattaa ylittyä huomattavasti. Ylijäämäinen talous antaa edellytykset kompensoida tällaisista ylityksistä johtuvia budjettivajeita. Ilman lisärahoitusta hankkeet voivat viivästyä tai pahimmillaan jopa jäädä toteutumatta kokonaan. Toistaiseksi varusteluohjelmissa kohdattuja haasteita on kyetty tukemaan erilaisilla kehitysohjelmilla (FTsP)¹⁹⁰.

Venäjä on saanut vietyä asevarusteluohjelmaa 2011–2020 eteenpäin olosuhteisiin nähden kiihtävästi. Varusteluohjelman on arvioitu pääsevän pääosin tavoitteisiinsa suurin piirtein määrärahojen puitteissa¹⁹¹. Venäjän on myös epäilty tarkoituksenmukaisesti liioittelevan asevarusteluohjelmien budjettia¹⁹². Osa kalliista kehityshankkeista jouduttiin siirtämään myöhemmäksi. Uudet aikataulut ja seuraavan 10 vuoden tavoitteet on tarkennettu varusteluohjelmassa vuosille 2018–2027. Alustava 19 biljoonan budjetti uudelle varusteluohjelmalle on linjassa edellisen varusteluohjelman budjetin kanssa¹⁹³. Hintojen voidaan olettaa nousseen kahdeksan vuoden aikana, joten tässä suhteessa budjetti näyttää oleellisesti edellistä pienemmältä.

¹⁸⁷ Trading Economics: *Russian GDP Annual Growth Rate*. 2018b. [<https://tradingeconomics.com/russia/gdp-growth-annual>], luettu 9.6.2018. Venäjän talous kasvoi vuonna 2017 kaivostoiminnan lisäksi mm. logistiikan, teollisuuden, kaupan ja maatalouden sektoreilla.

¹⁸⁸ OilPrice.com: Oil Price Charts. 2018. [<https://oilprice.com/oil-price-charts/block/50>], luettu 6.3.2018. Öljyn hinta on vuonna 2018 vaihdellut n. 60–70 dollaria tynnyriltä.

¹⁸⁹ BOFIT (2017). Ks. Slav, Irina: *Back To Black: At \$50 Oil, Russia Could Soon Be Deficit-Free*. Oilprice.com 2017. [<https://oilprice.com/Energy/Oil-Prices/Back-To-Black-At-50-Oil-Russia-Could-Soon-Be-Deficit-Free.html>], luettu 9.2.2018. TASS: *The Key points from Russian 2018 budget*. 2017. [<http://tass.com/economy/977388>], luettu 9.2.2018. Vuoden 2018 valtion budjetissa öljyn hinnan oletetaan olevan 40 dollaria tynnyriltä. Jokaisen 10 dollarin nousu öljyn hinnassa tarkoittaa vajaa 30 miljardin ylimääräistä tuloa valtiolle. 60 dollarin hinta tynnyriltä tarkoittaisi, että tällä hetkellä valtion 22 miljardia alijäämäinen budjetti muuttuisi n. 30 miljardia ylijäämäiseksi. Budjetti saadaan suunnitelman mukaan ylijäämäiseksi vasta vuonna 2019.

¹⁹⁰ Cooper (2016), s. 35–42.

¹⁹¹ Jones & Caffrey (2018). Gorenburg (2017), s. 2.

¹⁹² Cast (2015), s. 8.

¹⁹³ Jones & Caffrey (2018).

Edellisen varusteluohjelman keskittyessä ilma- ja avaruuspuolustuksen järjestelmien, merivoimien kaluston ja ydinaseiden modernisaation, niin uuden ohjelman budjetti on jaettu tasaisemmin. Asevarusteluohjelman 2018–2027 prioriteetteina tulevat olemaan ydinpelote, täsmäaseet, uusia fysikaalisia perusteita hyödyntävät aseet sekä maajoukkojen kehittäminen. Edellisestä varusteluohjelmasta perityt kalliit kehityshankkeet, kuten lentotukialukset ja uudet strategiset pommikoneet (PAK-DA) lykkääntyvät edelleen¹⁹⁴. Venäjä pystynee taloudellisten resurssiensa puitteissa jatkamaan asevoimien laaja-alaista modernisaatioita, mutta se ei kykene laaja-alaisesti haastamaan Yhdysvaltoja, Kiinaa ja länsimaita uudensukupolven järjestelmien kehittämisessä ja käyttöönotossa. Venäjä pyrkii säilyttämään saavutetun etumatkan kilpakumppaneihinsa mm. elektronisen sodankäynnin, meritorjuntaohjusten ja ilmapuolustuksen suorituskykyjen kehittämisessä. Se pyrkii saavuttamaan länsimaita ja Kiinaa täsmäaseiden ja miehittämättömien ilma-alusten kehityksessä. Oletusarvoisesti Venäjä tulee vielä 2020-luvun lopulla olemaan länsimaita ja Kiinaa jäljessä pinta-alusten ja autonomisten järjestelmien kehityksessä.¹⁹⁵ Tilanne ei ole huono, mutta raha ei mahdollista kaikkia suunnitelmissa olevia hankkeita. Tällä hetkellä näyttäisi, että tinkiminen tapahtuu uuden sukupolven suurista kärkihankkeista, kuten strategiset pommikoneet ja lentotukialukset. Talouden elpyessä on mahdollista, että Venäjä etenee näidenkin suhteen.

Puolustusmenojen suuntautumista arktiselle alueelle on vaikea arvioida numeraalisesti. Pohjoisen laivaston ollessa määrällisesti ja suorituskykyisesti sotalaivaston tärkein osa on selvää, että suuri osa merivoimien modernisoinnista kohdistuu arktiselle alueelle¹⁹⁶. Myös kehitettyjä ilma- ja avaruuspuolustuksen joukkoja sekä kaukovaikuttamisen suorituskykyjä on arktisella laajasti. Tämän lisäksi arktisen alueen tukikohtien modernisointi sekä uusien rakentaminen ovat merkkeitä painopisteen luomisesta¹⁹⁷. Seuraavassa luvussa syvennyttään tarkemmin arktisen alueen sotilaalliseen ulottuvuuteen.

¹⁹⁴ Džordževits, Alkesanda & Ivan Safronov. *Trillions have two allies - The army and navy*. Kommersant 2017. [<https://www.kommersant.ru/doc/3500710>], luettu 3.4.2018. Artikkelin on käännetty englanniksi.

The Military Balance: Vol 118, 2018. International Institute of Strategic Studies. Routledge, Taylor & Francis Group 2018, s. 192.

¹⁹⁵ Gorenburg (2017).

¹⁹⁶ IHS Markit: *Jane's World Navies, Russian Federation*. 2018a

¹⁹⁷ Staalesen, Atle: *Air Force builds new Arctic frontier*. The Independent Barents Observer 2017. [<https://thebarentsobserver.com/en/security/2017/01/air-force-builds-new-arctic-frontier>], luettu 1.2.2018. Venäjä modernisoi sekä rakentaa yhteensä kymmenen uutta lentotukikohtaa arktiselle alueelle.

5 SOTILAALLINEN VOIMA VALLAN VÄLINEENÄ

Venäjän intresseissä nousi esiin arktisen alueen sotilasstrateginen merkitys, jossa tärkein elementti on edelleen ydinasepelote Yhdysvaltoja vastaan. Tämän lisäksi arktisen alueen turvallisuusintresseissä nousi esiin uudenlaisia tehtäviä. Kauppayhteyksien suojaaminen, joista tärkein on Koillisväylän käytettävyyden varmistaminen. Rannikkoalueiden valvonta, puolustaminen ja etsintä- ja pelastuspalvelu ovat uusia tehtäviä. Tässä luvussa kirjoitetaan auki Venäjän arktisen alueen sotilaallisten suorituskykyjen nykytila *strategisella ja operatiivis-strategisella tasolla*¹⁹⁸ sekä pohditaan sotilaallisten organisaatioiden tehtäviä suhteessa kartoitettuihin intresseihin.

5.1 Venäjän sotilaalliset organisaatiot arktisella alueella

Tutkittaessa Venäjän sotilaallisia organisaatioita on tärkeää ymmärtää, miten Venäjä itse käsittää sotilaallisen organisaation käsitteen. Venäläisen määritelmän mukaan sotilaallinen organisaatio käsittää asevoimien lisäksi kaikkien turvallisuusviranomaisten joukot ja kaikki muut viranomaisten kyvykkyydet ja niiden johtamisjärjestelmän¹⁹⁹. Mikäli tämä käsite olisi Suomessa käytössä, niin sotilaallisen organisaation kokonaisuus pitäisi sisällään Puolustusvoimien lisäksi kaikkien ministeriöiden ja valtion virastojen alaiset joukot ja suorituskyvyt sekä niiden johtamisjärjestelmän. Käsitteen laajuuden takia tässä työssä tarkastellaan arktisen alueen sotilaallista organisaatiota asevoimia laajemmassa mittakaavassa niiltä osin kuin organisaatioiden tehtävät ovat loogisesti liitettävissä Venäjän turvallisuusintresseihin arktisella alueella. Näitä toimijoita ovat ainakin sisäisen turvallisuuden joukot ja aluevalvontaviranomaiset, jotka tunnetaan paremmin FSB:n joukkoina²⁰⁰.

¹⁹⁸ Norberg, Johan; Fredrik Westerlund, Carolina Vendil Pallin, Roger Roffey & Per Vikström: Russian Military Capability in a Ten-Year perspective – 2016, *Russia's Armed Forces in 2016*. Persson, Gudrum (ed.) FOI 2016, s. 27. Strategisella tasolla tarkoitetaan valtion ylijohdon ja ministeriöiden tasoa ja operatiivis-strategisella tasolla strategisen johtoportaan, sotilaspiirin esikunnan ja alueellisten ministeriöiden ja valtion virastojen tasoa. Näin työn fokus pysyy strategian tutkimukselle sopivalla tarkastelutasolla, jolla pyritään vastaamaan kysymykseen millaisia suorituskykyjä Venäjällä on arktisella alueella, menemättä liikaa taktisen tai teknisen tason tarkasteluun.

¹⁹⁹ Venäjän sotilasdoktriini (2014), kohta 8j.

²⁰⁰ Conley & Rohloff (2015), s. 70–75. (Федеральная служба безопасности Российской Федерации, Federal Security Service of the Russian Federation (FSB)) FSB vastaa rajavalvonnasta sekä rannikkoalueiden valvonnasta arktisella alueella yhdessä asevoimien kanssa.

Venäläisen sotilasorganisaation käsitteen poiketessa oleellisesti suomalaisesta käsitteestä on oleellista avata Venäläistä mallia siitä, miten se johtaa sotilaallisen organisaation kokonaisuutta. Venäjä on jaettu *viiteen*²⁰¹ sotilaspiiriin, joissa kussakin on sotilaspiirin esikunta, jossa on edustus kaikista puolustushaaroista. Sotilaspiirin esikunnan lisäksi sotilaspiirillä on strateginen johtoporras (Joint Strike Command, JSC), joka johtaa sotatoimia. Sotilaspiirin esikunta puolestaan huolehtii ”arjen tehtävistä” eli johtaa alueellista varustelua, harjoitustoimintaa sekä vastaa valmiuden ylläpidosta ja tuottaa tietoa valtion johdolle samoin kuin toimeenpanee valtion johdon käskyjä alueellisesti. Vuonna 2014 tehtiin päätös viidennen arktisen alueen sotilaspiirin perustamisesta. Vuonna 2015 toimintansa aloitti arktisen alueen sotilaspiiri, jonka esikunta perustettiin Pohjoisen laivaston yhteyteen. Arktinen sotilaspiiri koordinoi arktisen alueen joukkojen yhteistoiminnan neljän muun sotilaspiirin arktiselle sijoittuvilla alueilla.²⁰² Arktisen alueen strateginen johtoporras toimii Moskovassa (Joint Strategic Command North)²⁰³. Strategiset johtoportaavat perustettiin vuonna 2010 koordinoimaan puolustushaarojen yhteisoperaatioita²⁰⁴. Strategiset johtoportaavat mahdollistavat tehtävänmukaisen modulaarisesti muodostetun sotatoimen entistä ketterämmän koordinoimisen. Tällainen johtorakenne korostuu etenkin hyökkäyksellisissä operaatioissa, jossa toimintaa koordinoidaan proaktiivisella suunnittelulla.

Valta on Venäjällä keskitettyä ja näin se on myös tässä asiassa. Venäjän asevoimia, kuten Venäjän sotilaallista organisaatiota koko laajuudessaan, johtaa konfliktin ja kriisin aikana presidentti Vladimir Putin. Presidentti ja valtion ylijohdo toimeenpanevat operaatioita kahta eri hierarkiaa pitkin. Armeijan suorituskykyä (sotilaalliset operaatiot) käsketään asevoimien operaatiopäällikön ja hänen operaatioesikuntansa kautta. Operaatioesikunnan alla on sotilaspiirien esikunnat, strategiset johtoportaavat sekä keskitetysti johdetut erityisaselajit (strategiset ohjusjoukot, maahanlaskujoukot ja kauko- ja kuljetusilmavoimat). Muille turvallisuusviranomaisille (ministeriöille ja valtion virastoille) tieto menee puolustusministeriön yhteyteen perustetun kansallisen puolustuksen koordinoitikeskuksen kautta, joka koordinoi operaation toteutukseen liittyvät asiat ministeriötasolla. Ministeriöt johtavat alueellisia ministeriöitä ja virastoja, jotka puo-

²⁰¹ Ks. Defense Intelligence Agency (2017), s. 66. Tutkimuskirjallisuus ei ole yhtä mieltä, että onko Venäjällä 4 vai 5 sotilaspiiriä. Käytännössä kyse on määritelmällisestä erosta, että onko arktisella alueella oma sotilaspiiri vai pelkästään oma strateginen johtoportaansa. Tässä tutkimuksessa oletetaan arktisen alueen olevan sotilaspiiri.

²⁰² Ibid. s. 27. Norberg et al. (2016), s. 27. Ks. Kukkola, Juha: *Venäjän sotilaallinen ulottuvuus*. Maanpuolustuskorkeakoulun strategian kurssin 2C02AV luennolla Helsingissä 15.2.2017.

²⁰³ IHS Markit: *Jane's World Armies, Russian Federation*. 2018.

²⁰⁴ Defense Intelligence Agency (2017), s. 27.

lestaan ovat yhteydessä sotilaspiirin esikuntaan, joka tukee sotilaspiirin strategista johtoporrasta.²⁰⁵ Valtion ylijohdon päätöksenteko on keskitetty läntisen sotilaspiirin yleisesikuntaan Moskovaan, jonka yhteydessä valtion ylijohdo lähtökohtaisesti toimii. Moskovassa toimii myös Puolustusministeriön yhteyteen perustettu kansallisen puolustuksen koordinoitikeskus, jonka johdosta läntisellä sotilaspiirillä on muita sotilaspiirejä valtakunnallisempi rooli. Nykyinen jako viiteen sotilaspiiriin muistuttaa orgaanisesti jakoa poikkeusolojen operaatioalueisiin.

Järjestelmä on pelkistetyksi ymmärrettävissä niin, että Moskova tai Putinin sen hetkinen olinpaikka tekee päätökset ja strateginen johtoporras ja sotilaspiirien esikunnat tuottavat tietoa näiden päätösten tueksi sekä toteuttavat käsketyt tehtävät. Johtamisjärjestelmä on rakennettu, niin että toimintatapamallin toimivuus on varmistettu sekä kansallisesti, että globaalisti. Keskitetyksi johdettujen erityisaselajien hallinnan osalta laitteisto kulkee aina presidentin mukana siltä osin, kuin ne liittyvät ydinasepelotteeseen. Näistä aselajeista tärkein on strategiset ohjusjoukot, tarkemmin strategiset ydinasejoukot. Järjestelmä on rakennettu, niin että ydinaseiden laukaisu onnistuu myös Venäjän jouduttua ensin iskun kohteeksi.²⁰⁶

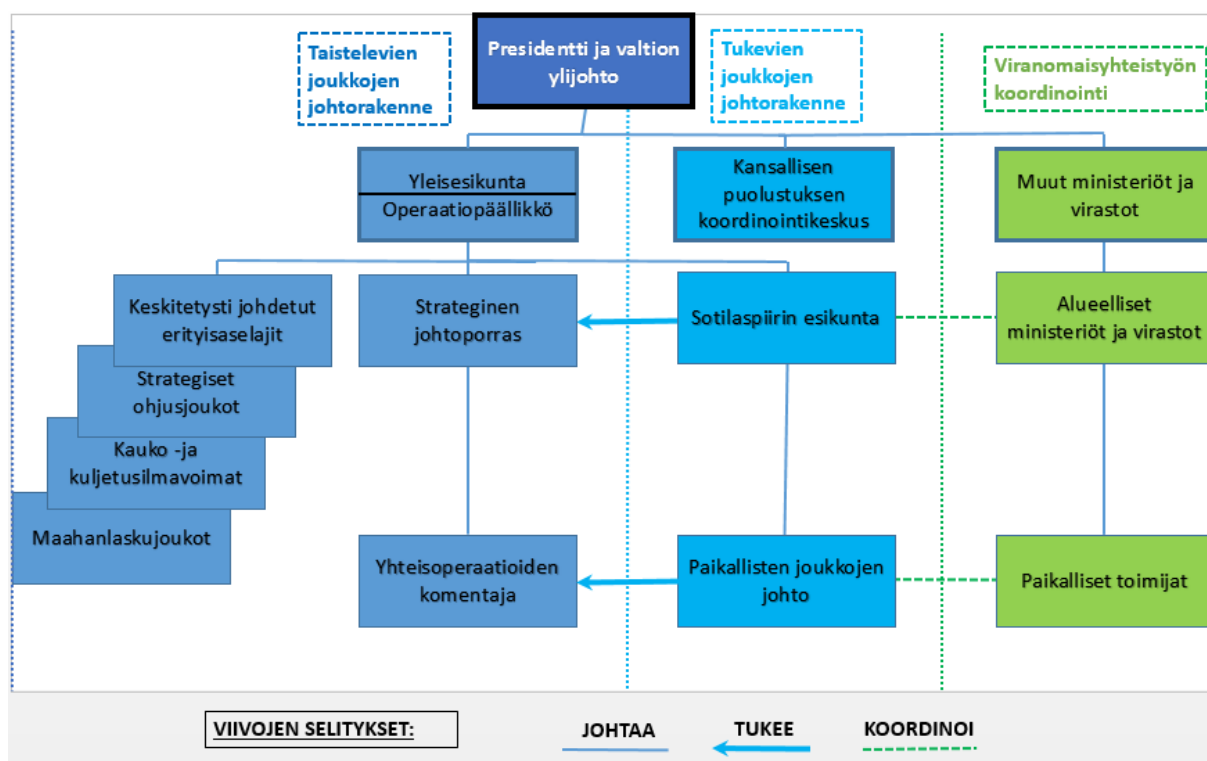
Venäjän sotilaallisen organisaation johtorakenteessa yhdistyy koko viranomaiskenttä. Johtamisrakenne mahdollistaa operaatioiden kokonaisvaltaisen hallinnan, ainakin teoriassa. Kansallisen puolustuksen koordinoitkeskuksella on korostettu rooli sotatoimen tai muun viranomaisten yhteisoperaation koordinoimisessa valtakunnallisesti. Koordinoitkeskuksella on yhteydet alueellisiin ja paikallisiin puolustuksen koordinoitkeskuksiin, joista on vastaavasti yhteydet paikallisiin viranomaisiin sekä muihin oleellisiin paikallistoimijoihin²⁰⁷. Arktisen komission perustaminen korostaa tahtotilaa alueen kokonaisvaltaiseen kehittämiseen, jossa alueelliset asiat koordinoidaan keskitetysti alusta alkaen²⁰⁸. Kuvassa 3 on esitetty arktisen alueen sotilaallisen organisaation johtosuhteet.

²⁰⁵ Defense Intelligence Agency (2017), s. 28. Norberg et al. (2016), s. 27. Auki kirjattu johtamisrakenne sisältää tutkijan omia päätelmiä FOI:n tutkimuksen valtakunnallista johtamisrakennetta kuvaavasta kaaviosta sekä DIA:n tutkimuksen asevoimien johtamisjärjestelmää kuvailevasta luvusta.

²⁰⁶ Defense Intelligence Agency (2017), s. 24 – 26.

²⁰⁷ Ibid. s. 28.

²⁰⁸ Conley & Rohloff (2015), s. 7-8.

Kuva 3. Arktisen alueen sotilaallisen organisaation johtosuhteet.²⁰⁹

5.2 Venäjän sotilaalliset suorituskyvyt arktisella alueella

Arktinen operaatioalue kattaa Venäjän pohjoiset osat läntisen, keskisen ja itäisen sotilaspiirin alueella. Arktinen operaatioalue ylittää Kuolan niemimaalta aina Beringin salmelle asti. Arktisella sotilaspiirillä on kaksi päätehtävää: Varmistaa Pohjoisen laivaston strategisten sukellusveneiden ydiniskukyky sekä varmistaa Venäjän arktisen alueen ilmapuolustuksen tilannetietoisuus alueella²¹⁰. FOI:n tutkimus tarkastelee Venäjän sotilaallisia suorituskykyjä kolmesta näkökulmasta: ydinasepelote (Strategic Deterrence), kaukovaikuttaminen (Stand-Off operations) sekä alueenhallintaan tähtäävä yhteisoperaatio (joint inter-service combat operations (JISCOs))²¹¹. Lähestyn arktisen alueen sotilaallisia suorituskykyjä samoista näkökulmista.

²⁰⁹ Norberg et al. (2016), s. 27. Tutkija on muokannut alkuperäisestä koko Venäjää koskevasta kuvauksesta geneerisen arktisen alueen sotilaallisen organisaation johtosuhteita kuvaavaan version. Sotilaallinen organisaatio pitää sisällään Venäläisen mallin mukaisesti kaikki viranomaistoimijat.

²¹⁰ Westerlund, Fredrik; Johan Norberg & Per Vikström: Russian Military Capability in a Ten-Year perspective – 2016, *The Fighting Power of Russia's Armed Forces in 2016*. Persson, Gudrum (ed.), FOI 2016, s. 84–85.

²¹¹ Ibid. s. 82–92.

Ydinasepelote on Venäjän osalta edelleen keskeinen osa sen sotilaallisia suorituskykyjä. Venäjä on arvioiden mukaan budjetoanut vuoteen 2020 mennessä 28 miljardia ydinasesuorituskykyjensä modernisointiin.²¹² Ydinasepelotteen varmistaminen vaatii Kuolan niemimaan suojaamiseksi alueenhallinnan, valvonnan ja ilmapuolustuksen suorituskykyjä sekä kattavan alueellisen ennakkovaroitus- ja valvontajärjestelmän.

Ydinasepelote toteutetaan suurelta osin strategisilla ohjusjoukoilla. Strategiset ohjusjoukot ovat korkeimman valmiuden joukkoja ja niiden suorituskyvyt ovat pääosin liikkuvilta alustoilta tai siiloista laukaistavia ydinaseita²¹³. Kuolan niemimaan alueelle on varastoitu huomattava määrä läntisen sotilaspiirin maalta ja mereltä laukaistavista ydinaseista²¹⁴. Pohjoisen laivaston sukellusveneet ovat tärkeä osa Venäjän ydinasepelotetta. Sukellusveneiden vaikea havainnointi korostaa niiden roolia yllätyksellisissä operaatioissa sekä mahdollisissa kostoiskuissa. Sukellusveneet ovat tärkeä osa kaukovaikuttamisen suorituskykyjä. Pohjoisen laivaston alueella on suurin osa Venäjän sukellusveneistä, joista uusimmat on varusteltu Bulava-ohjusjärjestelmällä²¹⁵. Pohjoisen laivaston joukkojen lisäksi alueelta voi operoida kaukoilmavoimien strategisilla pommikoneilla. Arktisen alueen tukikohtia on uudelleenrakennettu ja modernisoitu mahdollistamaan myös raskaimman lentokonekaluston tukeutuminen, niin Kuolan niemimaalla kuin itäisen Siperian alueella²¹⁶. Kaukoilmavoimat ovat Venäjän ydinasetriadin ketterin osa, joka kykenee myös laaja-alaisesti konventionaaliseen kaukovaikuttamiseen. Venäjä on vuoden 2012 jälkeen lisännyt huomattavasti ei-strategisten ydinaseidensa määrää.²¹⁷

Arktisen alueen ydinasepelote suojataan suurelta osin Pohjoisen laivaston ja 45 ilma-armeija (45th Air Army) suorituskyvyillä, joista tärkeimmät ovat S-300 ja S-400 järjestelmäperheen ilmatorjuntajärjestelmät²¹⁸. Ilmatorjuntajärjestelmien lisäksi alueelle on tuotu rannikkosijoitteen Bastion-ohjusjärjestelmä, joka suojaa merivoimien tukikohtia ja kalustoa mereltä tulevia

²¹² Defense Intelligence Agency (2017), s.29.

²¹³ Norberg et al. (2016), s. 38–43.

²¹⁴ Ibid. s. 38–43.

²¹⁵ IHS Markit (2018a). *Russianships.info: Russian Navy 2018*. Sivustolla on kattava ja ajantasainen listaus merivoimien sekä rannikkovartioston aluksista sekä niiden jakautumisesta eri sotilaspiirien alueille. Sivustolta pääsee myös tutustumaan kuhunkin alustyyppiin sekä yksittäisten alusten eroavaisuuksiin.

²¹⁶ Staalesen (2017).

²¹⁷ Norberg, Johan; Fredrik Westerlund, Carolina Vendil Pallin, Roger Roffey & Per Vikström: *Russian Military Capability in a Ten-Year perspective – 2016. Russia's Armed Forces in 2016*. Persson, Gudrum (ed.), FOI 2016, s. 38–43. Conley & Rohloff (2015), s. 76–79.

²¹⁸ Staalesen, Atle: *New missile complex for the Russian Arctic*. The Independent Barents Observer 2016b. [<https://thebarentsobserver.com/en/security/2016/11/new-missile-complex-russian-arctic>], luettu 1.3.2018.

uhkia vastaan²¹⁹. Maajoukoista tärkeimpiä ovat sotalaivaston liikkumiskykyinen arktinen jalkaväkiprikaati sekä kaksi moottoroitua arktista jalkaväkiprikaatia. Prikaateilla ei ole orgaanisesti tulituen, mobilisoinnin tai oman huollon kyvykkyyksiä, jonka johdosta ne tukeutuvat arktisen sotilaspiirin muiden joukkojen tai kuljetusilmavoimien tukeen voiman projisoinnin, huollon, lähitulituen sekä kaukovaikuttamisen suorituskykyjen osalta. Arktiset jalkaväkiprikaatit toimivat pohjoisen laivaston alaisuudessa yhteistyössä FSB:n joukkojen kanssa. Näiden joukkojen voidaan nähdä vastaavan alueen hallinnan tehtäviin koko arktisella alueella.²²⁰

Tulituen tarjoavat ilma-armeija nelivitosen (45th Air Army) suorituskyvyt. Ilma-armeijalla on noin kaksi laivuetta hävittäjä-pommitustehtäviin sekä laivue torjuntahävittäjiä sekä ilmapuolustusdivisioona. Sotalaivaston tulituki kyvykkyydet muodostuvat lentotukialuslaivueen monitoimihävittäjistä sekä alusten ilmapuolustuksen suorituskyvyistä sekä alus sijoitteisista risteilyohjuksista. Tämän lisäksi alueella on maa- ja ilmapuolustuksen joukkoja tukikohtien suojana. Ilma, meri- ja avaruusolottuvuuksien tilannetietoisuus on erityisen tärkeää Venäjän ohjuspuolustukselle, jotta se pystyy valvomaan koko aluettaan.²²¹

Kaukovaikuttaminen on terminä moniulotteinen. Kaukovaikuttaminen liitetään usein kauaskantoisiin tarkkoihin asejärjestelmiin. Voidaan puhua myös täsmäaseista. Anti Access Area Denial (A2AD) on länsimaiden käyttämä termi, joka kuvaa konventionaalisia kaukovaikutteisia suorituskykyjä²²². Näillä suorituskyvyillä pyritään tarvittaessa estämään tai rajoittamaan vastapuolen liikettä vaikutusalueella. A2AD tyypillisinä kohteina pidetään mm. sotilastukikohtia ja laivoja. Kaukovaikuttamisessa korostuu ydinasepelotteen kaltaisesti nimenomaan pelote. Täsmäasesuorituskykyjen kehitys ja tulivoimaisuus ovat luoneet korkean kynnyksen näiden suorituskykyjen käyttöön, ainakin tasavertaisten valtioiden välisissä konflikteissa.

Venäjä on asevarusteluohjelmassa 2011–2020 panostanut kaukovaikuttamisen suorituskykyjen kehittämiseen. Tämä on näkynyt toistuvana harjoitustoimintana Venäjällä sekä myös Syyriassa.

²¹⁹ Pettersen, Trude: *Northern Fleet gets Bastion mobile coastal missile systems*. The Independent Barents Observer 2016. [<https://thebarentsobserver.com/en/security/2016/02/northern-fleet-gets-bastion-mobile-coastal-missile-systems/>], luettu 20.3.2018.

²²⁰ Westerlund et al. (2016), s. 82–83. Ks. Carlsson & Granholm (2013), s. 26. Conley & Rohloff (2015), s. 70–72. Jones, Bruce: *Shoigu details Russian military expansion in the Arctic*. Jane's Defence Weekly 2018b.

²²¹ Westerlund et al (2016), s. 84–85.

²²² Williams, Ian: *The Russia – NATO A2AD environment*. Center for Strategic and International Studies 2017. [<https://missilethreat.csis.org/russia-nato-a2ad-environment/>], luettu 11.4.2018. Sivustolla voi luoda erilaisia tilannekuvia Naton ja Venäjän A2AD kyvykkyyksistä.

Esimerkiksi Kalibr, Iskander-M ja KH-tuoteperheen asejärjestelmät ovat kaikki olleet operatiivisessa käytössä Syyriassa.²²³ Kalibr järjestelmä tullaan arvioiden mukaan asentamaan jatkossa kaikkiin sotalaivaston aluksiin, jolloin myös Pohjoisen laivaston konventionaalinen kaukovaikuttamiskyky tekee suorituskykyharppauksen²²⁴. Samat järjestelmät luovat kaukovaikutteisten suorituskykyjen rungon myös arktisella alueella.

Lisäksi merellisiä suorituskykyjä suojaa Bastion-ohjusjärjestelmä. Kaukovaikuttamisen suorituskyvyt tukevat ydinasepelotetta sekä alueenhallinnan ja valvonnan operaatioita. Kaukovaikutteiset suorituskyvyt ovat suojaavassa roolissa ydinasepelotteen suhteen ja alueenhallinnan suhteen niillä voi luoda suojaa sekä edistää liikettä. Arktisella alueella sijaitsevat kolme arktista prikaatia kykenevät itsenäisesti hyvin rajallisiin hyökkäyksellisiin operaatioihin. Prikaatien tärkeimmät tukevat suorituskyvyt ovat mobilisointi ja tulituki. Näiden prikaatien tukeminen ilmasta, maalta ja mereltä laukaistavilla kaukovaikuttamisen suorituskyvyillä nostaa prikaatien käyttöpotentiaalia oleellisesti. Liikkuvat ja tulivoimaiset suorituskyvyt antavat Venäjälle edellytykset hallita ja ratkaista alueellisia ja paikallisia konflikteja. Arktisten prikaatien lisäksi maahanlaskujoukot harjoittelevat alueella.²²⁵

Alueenhallintaan liittyvät yhteisoperaatiot ovat ydinaseiskukyvyn ja kaukovaikuttamiseen suorituskykyihin verraten rauhanomaisia. Alueenhallinnan suorituskykyjä voidaan käyttää ilman aseellista konfliktia. Myös kaukovaikutteiset suorituskyvyt muokkaavat toki vastustajan toimintaa pelkän pelotteen vaikutuksesta, mutta alueenhallinnan suorituskyvyt ovat konkreettisempi osoitus valmiudesta käyttää sotilaallisia suorituskykyjä. Ne mahdollistavat suorituskyvyn käytön pienemmällä eskalaation riskillä. Alueenhallinnan suorituskyvyille tyypillisiä tehtäviä ovat aluevalvonta ja eristäminen, mutta suorituskyvyt pystyvät tarvittaessa myös hyökkäys- ja puolustustehtäviin. Ilmatorjunnan sekä kaukovaikuttamisen suorituskyvyt ovat oleellinen osa alueenhallinnan suorituskykyjä. Tällä pyritään turvaamaan joukot ilmasta tulevilta vastustajan suorituskyvyiltä. Alueenhallinnan suorituskyvyt ovat Venäjän sotilaallisen organisaation vastaus arktisen alueen uusille tehtäville. Ydinasepelotteen suojaaminen sekä meri- ja rannikkoalueiden valvonta ovat näiden suorituskykyjen päätehtävät. Arktisen alueen asevoimien sekä FSB:n joukot eivät ole määrällisesti merkittävä resurssi valtiollisessa mittakaavassa. Arktisella alueella ne ovat toistaiseksi vertaansa vailla. Kattava tukikohtaverkosto sekä mittavat

²²³ Defense Intelligence Agency (2017), s. 34–35. The Military Balance (2018), s. 170–175.

²²⁴ IHS Markit (2018a). The Military Balance (2018), s. 174.

²²⁵ Pettersen (2016). Westerlund et al. (2016), s. 82.

satsaukset kolmen edellä mainitun suorituskyvyn kehittämiseen ovat luoneet Venäjälle kyvyn hallita erilaisia turvallisuusongelmia koko arktisella alueella. Sillä on käytössään suorituskykyjä aina kovan sotilaallisen turvallisuuden ytimestä aina inhimillistä turvallisuutta edistäviin etsintä- ja pelastuspalveluihin. Etsintä- ja pelastuspalvelua alueella koordinoivat meripelastuskeskukset²²⁶. Meripelastuskeskukset varautuvat yhteistyössä rannikkovartioston kanssa mm. öljyntorjuntaan ja muihin mahdollisiin onnettomuuksiin, jotka palvelevat inhimillistä turvallisuutta sekä ympäristöä. Meripelastuskeskusten perustaminen on osa Arktisen neuvoston piirissä kehitettävää kansainvälistä yhteistyötä inhimillisen turvallisuuden parantamiseksi arktisilla merialueilla²²⁷.

Yksi keino tarkastella Venäjän suorituskykyä on sen harjoitustoiminnan seuraaminen. Harjoitustoiminta antaa mahdollisuuden kehittyä. Harjoitustoiminnan kautta voidaan pyrkiä selvittämään Venäjän todellisia intressejä sotilaallisen voiman käytölle.²²⁸ Harjoitustoiminnan tärkeys korostuu etenkin uusien suorituskykyjen luomisessa. Harjoitustoiminta on signaali siitä, millaisia uhkia vastaan varaudutaan toimimaan ja millä periaatteilla. Zapad 2017 harjoitus keräsi laajalti huomiota maailmalla. Jälkikäteen analysoituna harjoituksen uutisointi ampui yli. Eniten virheellisyyttä liittyi harjoitukseen osallistuvien joukkojen määrän arviointiin²²⁹. Selvää on kuitenkin, että Venäjä harjoitteli käymään sotaa. Uhkakuvana harjoituksessa olivat Naton tukemat kapinallisjoukot, jotka pyrkivät vaikuttamaan Venäjän sisäiseen yhtenäisyyteen. Tähän uhkaan vastattiin nopeilla ja vahvoilla toimilla, joilla konfliktit rajattiin, eristettiin ja lopetettiin. Toisin

²²⁶ The Northern Sea Route Administration: *Search and rescue, prevention of pollution by oil*. 2017. [<http://www.nsr.ru/en/pso.html>], luettu 1.3.2018.

Centre for High North Logistics: *Search and Rescue*. 2018. [http://www.arctic-lho.com/nsr_searchandrescue], luettu 1.3.2018.

²²⁷ Arktinen neuvosto: *Agreement on cooperation on aeronautical and maritime search and rescue in the arctic*. 2011. [https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/531/EDOC-3661-v1-AC-MMDK07_Nuuk_2011_SAR_Search_and_Rescue_Agreement_signed_EN_FR_RU.PDF?sequence=5&isAllowed=y], luettu 19.3.2018. Sopimuksessa on jaettu vastuualueet sekä sovittu tiedonvaihdoista ja yhteisestä harjoitustoiminnasta. Ensimmäinen yhteinen harjoitus järjestettiin vuonna 2012. Ks. Kudsk, Henrik: *First live Search and Rescue Exercise - SARES 2012*. Arktinen neuvosto: *First Live Arctic Search and Rescue Exercise – SAREX 2012*. 2012. [<https://www.arctic-council.org/index.php/en/our-work2/8-news-and-events/332-first-live-arctic-search-and-rescue-exercise-sarex-2012>], luettu 19.3.2018. Myöhemmin toiminnan koordinoinnin kehitystä on jatkettu The Arctic Coast Guard Forumin yhteydessä. Ks. The Arctic Coast Guard Forum (2018).

²²⁸ Norberg, Johan: *Training to Fight – Russia's Major Military Exercises 2011-2014*. FOI 2015, s. 15.

²²⁹ Brooks, Tigner: *NATO gleans preliminary lessons after observing Russia's 'Zapad' manoeuvres*. Jane's Defence Weekly 2017.

Keir, Giles: *Russia Hit Multiple Targets with Zapad 2017*. Carnegie Endowment for International Peace 2018. [<http://carnegieendowment.org/2018/01/25/russia-hit-multiple-targets-with-zapad-2017-pub-75278>], luettu 26.3.2018.

Kofman, Michael: *Zapad 2017: Beyond the Hype, Important Lessons for the US and NATO*. European Leadership Network 2017. [<https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/zapad-2017-beyond-the-hype-important-lessons-for-the-us-and-nato/>], luettu 26.3.2018.

Kofman, Michael: *What actually happened during Zapad 2017*. 2017b. [<https://russianmilitaryanalysis.wordpress.com/2017/12/22/what-actually-happened-during-zapad-2017/>], luettu 26.3.2018.

sanoen uhkakuvaan vastattiin nopealla ja voimakkaalla sotilaallisella interventiolla.²³⁰ Venäjä harjoitteli koko valtakunnan alueella etelästä pohjoiseen. Arktinen alue ei ollut irrallinen, vaan se oli yhtälailla osana laajaa sotanäyttämöä. Tämän kautta voisi ajatella, että arktinen alue tulisi vedetyksi mukaan, jos Venäjän ja Naton välillä syttyisi konflikti. Vastaavasti harjoituksen luonne indikoi Venäjän halua ratkaista konflikteja alueellisesti ja paikallisesti laajamittaisen eskalaation sijaan.

Arktisella alueella Venäjän toimet sijoittuivat oletetusti Kuolan niemimaan alueelle sekä saaristoalueille. Kuolan niemimaan joukot puolustivat aluetta ilmauhkaa vastaan, jonka lisäksi saaristoalueilla toteutettiin alueenhallintaan tähtääviä yhteisoperaatioita, jotka oli kohdennettu vastatoimina kapinallisjoukoille, joita myös vastustajan erikoisjoukot tukivat.²³¹ Harjoituksen tavoitteista on liikkunut erilaisia tulkintoja, jossa harjoitusjoukot harjoittelivat hyökkäystä Suomeen, Ruotsiin ja Norjaan, mutta huomioiden pohjoisessa tai ylipäätään harjoituksessa olleiden joukkojen rajallisen määrän viittaavat asiantuntijalähteet enemmän paikallisten konfliktien viitekehukseen²³². Alueenhallintaan tähtäävän yhteisoperaation harjoittelu on looginen jatkumo tässä työssä aikaisemmin esiin nostettujen arvioiden kanssa²³³. Rajallisten maajoukkojen mobilisointi ja tukeminen kaukovaikuttamisen suorituskyyvyillä on linjassa Venäjän asevoimien kehityksen kanssa laajemmin. Harjoituksen lähialueilta tehdyt havainnot elektronisesta vaikutamisesta tukevat narratiivia, jossa Venäjä on lähivuosina panostanut elektronisen sodankäynnin suorituskyykyjen kehittämiseen²³⁴.

Norjan turvallisuuspolitiikkaa analysoivan Kjetil Stolmarkin mukaan Venäjä harjoitteli myös hyökkäystä huippuvuorten saaristoon²³⁵. Norjan tai Naton viranomaiset eivät ole vahvistaneet tätä väittämää. Stolmarkin väite on looginen, etenkin jos Venäjä harjoittelee konventionaalista sodankäyntiä. Huippuvuorten saariston geopoliittinen sijainti tekee siitä vastaavan kohteen kuin

²³⁰ Keir (2017). Kofman (2017) ja (2017b).

²³¹ Ibid.

²³² Röpcke, Julian: *Putin's Zapad 2017 simulated a war against NATO*. Bild 2017. [<https://www.bild.de/politik/ausland/bild-international/zapad-2017-english-54233658.bild.html>], luettu 26.3.2016. Vrt. Kofman (2017) ja (2017b). Mehta, Aaron: *Lesson from Zapad - Jamming, NATO and the future of Belarus*. Sightline Media Group 2017. [<https://www.defensenews.com/global/2017/11/22/lessons-from-zapad-jamming-nato-and-the-future-of-belarus/#.Wiuy-wYDL1o.twitter>], luettu 26.3.2018. Asiantuntijoiden mukaan harjoituksessa toteutettiin eri aselajien yhteisoperaatioita. Paikallisten konfliktien ratkaisuun pyrittiin tukemalla alueella olevia maajoukkoja laajasti erilaisilla kaukovaikuttamisen suorituskyyvyillä, jonka lisäksi elektroninen vaikuttaminen ja siltä suojautuminen oli suuressa roolissa.

²³³ Ks. Pettersen (2016). Westerlund et al. (2016).

²³⁴ Brooks (2017). Gorenburg (2017).

²³⁵ Stolmark, Kjetil: *Russian forces exercised attack on Svalbard*. AldriMer.No 2017. [<https://www.aldrimer.no/russian-forces-exercised-attack-on-svalbard/>], luettu 26.3.2016.

Ahvenanmaa ja Gotlanti ovat Itämerellä. Se on strategisesti tärkeä tukeutumisalue, jonka käytön voidaan nähdä olevan, niin Naton kuin Venäjän intresseissä. Kaukovaikuttamisen ja ilmapuolustuksen suorituskykyjen vieminen Huippuvuorten saaristoon antavat tämän toteuttajalle etulyöntiaseman. Ne luovat tukeutumismahdollisuudet sekä mahdollistavat myös maasijoitteisten kaukovaikuttamisen suorituskykyjen käytön. Vastaavasti se luo operatiivista ulottuvuutta myös lentokonekalustolle samalla eväten sen vastapuolelta. Näillä suorituskyvyillä voidaan ulottaa tukea sotalaivaston kalustolle, joka voi edelleen ulottaa omaa toimintaansa pidemmälle suojattuna. Huippuvuorten miehittäminen luo Venäjälle kyvyn monitoroida ja vaikuttaa Pohjoiselle jäämerelle suuntautuvaan liikenteeseen. Operatiivisesti samat tehtävät voidaan rajoitusti toteuttaa myös sijoittamalla sotalaivaston alusosastoja huippuvuoreen lähistölle, mutta tämä vaihtoehto ei luo samanlaista suojaa sotalaivaston aluksille, vaan asettaa ne haavoittuvaisemmaksi vastustajan kaukovaikuttamisen suorituskyvyille. Kummassakin tapauksessa Huippuvuorten miehitys alkanee sotalaivaston suorituskykyjen siirrolla huippuvuorten läheisyyteen, jolla pyritään eristämään alue vastapuolelta. Näin ollen Huippuvuorten miehitys on pitkälti riippuvainen operaation kestosta. Sen rooli korostuu pidemmissä operaatioissa. Konfliktin sijoituksessa Kuolan niemimaalle, Huippuvuorten sotilasstrategisesti merkittävä rooli on geopoliittinen fakta.

Stolmarkin mukaan Huippuvuorten miehitys toteutettiin Alakurttiin sijoitetun arktisen prikaatin toimesta, jota tuettiin Pohjoisen laivaston maihinnousualuksilla sekä pinta-aluksilla ja sukellusveneillä²³⁶. Lisäksi operaatioon osallistui huomattava määrä pohjoisen laivaston hävittäjäkalustoa²³⁷. Venäjä on uutisoinut laajasti, että Norjan yritykset julistaa Huippuvuoret täysin sen hallinnoimaksi alueeksi sekä muodostaa 200 mailin yksinomainen talousvyöhyke sen ympärille, voi aiheuttaa sodan Venäjän ja Naton välille²³⁸. Huippuvuorten miehityksen harjoittelun aikauttaminen tämän kaltaisen uutisoinnin kanssa voidaan nähdä ulkopoliittisena signaalina.

Lopuksi todettakoon, että Zapad 2017 oli vain yksi harjoitus, josta ei tule vetää liian suuria johtopäätöksiä. Oleellista harjoitusten käsittelyssä on tunnistaa, että Venäjä pyrkii harjoitusten kautta kehittämään asevoimiaan. Se ei harjoittele aina samalla kaavalla, vaan tuo harjoituksiin uusia ulottuvuuksia sekä yhdistää niihin myös uusimman teknologian hyväksikäytön. Uhan

²³⁶ Stolmark (2016).

²³⁷ Ibid.

²³⁸ Kommersant: *Geopolitics to help supply*. 2017. [<https://www.kommersant.ru/doc/3428044>], luettu 27.3.2018. Venäjä perusteleo asiaa kansallisen turvallisuuden näkökulmasta. Huippuvuorten asemasta on säädetty vuonna 1920 allekirjoitetulla sopimuksella, jonka myös Venäjä on myöhemmin vahvistanut. Ks. The Faculty of Law: *The Svalbard Treaty*. 2016. [<http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-11/svalbard-treaty.xml>], luettu 27.3.2018.

muodostuessa kyvyn ja tahdon summana, Venäjä osoitti jälleen erilaisia kyvykkyyksiä sekä heijasteli toiminnassaan asioita, joihin sillä on tahto puuttua. Yksi Zapadin opeista on, että tah-
totila konfliktin ratkaisuun sotilaallisesti löytyy edelleen myös arktisella alueella.

2010-luvun laaja-alaisista panostuksista huolimatta on nähtävissä, että Venäjä jatkaa panosta-
mista asevoimiensa kehittämiseen. Asevoimien varusteluohjelma 2018–2027 on osoitus siitä.
Arktisen alueen tukikohtaverkoston rakentaminen ja modernisointi jatkuvat ainakin 2020-luvun
alkupuolelle.²³⁹ Uuden varusteluohjelman maltillisempi budjetti viittaa suurimpien panostusten
olevan takanapäin²⁴⁰. Vastaavasti uusien suorituskykyjen käyttöä tulee harjoitella, joten Venäjä
jatkaa harjoitustoimintaa aktiivisesti lähivuosina. Tämän kautta on mahdollisuus tarkastella
Venäjän sotilaallisen varustelun tarkoituksia myös arktisella alueella.

Päätelmä

Kuvaan 4 on muodostettu Venäläisen käsityksen mukainen arktisen alueen sotilaallinen orga-
nisaatio kokonaisuudessaan. Kuvaan on hahmoteltu Koillisväylä, arktisen alueen öljyn vienti-
terminaalit sekä suurpiirteisesti esitetty Venäjän yksinomainen talousvyöhyke, jonka sisällä ta-
pahtuvaa toimintaa se pyrkii valvomaan ja koordinoimaan. Koillisväylää kuvaava reitti on
suuntaa antava. Reitti riippuu olosuhteista ja käytettävästä kalustosta. Murmanskin alueen jou-
koista arktiset jalkaväkiprikaatit ovat suoraan Pohjoisen laivaston johdossa. Ne toimivat yhteis-
työssä FSB:n joukkojen kanssa. Näillä joukoilla toteutetaan alueen hallinnan tehtäviä, jotka
pitävät sisällään rannikko- ja merialueiden valvonnan lisäksi myös terrorismin torjunnan ja
muut uudet epäsymmetriset turvallisuusuhat²⁴¹. Kuvan tukikohtaverkosto toimii joukkojen tu-
keutumisen sekä vahvennusten alustana. Sotilastukikohdat on merkitty karttaan kolmiolla. Pu-
naiset tukikohdat ovat olleet käytössä Kylmän sodan päättymisestä lähtien, oranssit ovat mo-
dernisoituja tai uudelleen rakennettuja ja vihreissä tukikohdissa rakennustyöt ovat vielä arvioi-
den mukaan kesken. Myös punaisia tukikohtia on modernisoitu, mutta niiden käyttöä ei ole
missään vaiheessa lopetettu, joten ne edustavat pysyvyyttä alueella. Kuvaan on tilanpuutteet
vuoksi merkitty alueellisesti vain osa sotilastukikohtien nimistä, yleensä alueellisesti merkittä-
vin tukikohta. Viittaus useaan tukikohtaan on merkitty karttaan isommalla tukikohtasymbolilla.
Murmanskin osalta tämä merkki on Severomorskin tukikohdassa, jossa sijaitsee Pohjoisen

²³⁹ Ks. Gorenburg (2017).

²⁴⁰ Ibid. Jones & Caffrey (2018).

²⁴¹ Staalesen, Atle: *Russian forces to protect Arctic coast*. The Independent Barents Observer 2017. [<https://the-barentsobserver.com/en/security/2017/01/new-russian-forces-protect-arctic-coast>], luettu 1.3.2018.

laivaston esikunta ja johtorakenteet. Alakurtin ja Petsamon alueen joukoista muodostetut arktiset prikaatit saivat myös omat merkinnät, sillä ne edustavat alueellisesti uusia suorituskyykyjä, vaikka varsinaiset tukikohtarakenteet ovatkin vanhoja. Murmanskin alueella on kuvaan nimettyjen tukikohtien lisäksi myös Murmanskin, Polyarnyn, Monchegorskin, Olenegorskin, Polyarnye Zorin, Vidyayevon, Gadzhiyevon, Zapadnaya Litsan, Snežnogorskin ja Olenya guban tukikohdat. Myös Arkhangelin alueella on useita tukikohtia yhden karttamarkin alla. Koonnos ei ota kantaa tukikohtien suuruuteen tai kalustoon, se pyrkii havainnollistamaan Venäjän sotilaallisen läsnäolon potentiaalin arktisella alueella, sillä tukikohtaverkosto on oleellisesti sidoksissa Venäjän kykyyn projisoida sotilaallista voimaa arktiselle alueelle sekä arktisen alueen sisällä. Lähtökohtaisesti alueelle tarvittaessa tuotavina suorituskyykyinä voidaan pitää kauko- ja kuljetusilmavoimien suorituskyykyjä sekä maahanlaskujoukkoja, ainakin tätä on harjoiteltu alueella²⁴². Huippuvuoret on ympyröity kuvaan sotilasstrategisen merkityksensä johdosta.

Sotilastukikohtien lisäksi Koillisväylän varrella on meripelastuskeskuksia, jotka on merkitty karttaan violetilla. Itäisen alueen meripelastuskeskukset ovat auki toistaiseksi pelkästään heinäkuusta lokakuuhun²⁴³. Navigointikauden pidentyessä ja kauppaliikenteen kasvaessa palveluiden voidaan odottaa kasvavan ympärivuotiseksi. Läntisen alueen meripelastuskeskukset ovat auki ympärivuotisesti. Paikannimet on merkitty punaisella, mikäli alueella on myös asevoimien tukikohta. Mikäli alueella on pelkästään meripelastuskeskus tai öljyterminaali, on paikannimi samalla värillä kuin karttasymboli. Nagurskoyen tukikohtaan on merkitty meripelastuskeskuksen yhteyteen FSB:n pohjoisin rajavalvonta-asema. Muut FSB:n joukkojen asemat ja toimipisteet sijaitsevat luultavasti sotilastukikohtien, meripelastuskeskusten tai muiden alueen satamien yhteydessä, mutta niiden tarkkaa sijaintia ei pystytty varmistamaan. Kokonaisuutena alueiden valvontaa sekä etsintä- ja pelastuspalvelua kykenee arktisella tuottamaan Pohjoisen laivaston joukot, FSB:n joukot sekä lisäksi valtion erikseen rahoittamat meripelastuskeskukset. Oletusarvoisesti nämä organisaatiot tekevät jatkuvaa yhteistyötä ainakin paikallisesti, mutta niiden toimintaa pystytään koordinoimaan tarvittaessa myös valtakunnallisten johtorakenteiden kautta.

²⁴² Ks. Conley & Rohloff (2015), s. 72. Nilsen, Thomas: *Russian Border Guard Service conquers the North Pole*. The Independent Barents Observer 2017c. [<https://thebarentsobserver.com/en/borders/2017/04/russian-border-guards-conquer-north-pole>], luettu 1.3.2018. Westerlund et al. (2016), s.82.

²⁴³ The Northern Sea Route Administration (2017).

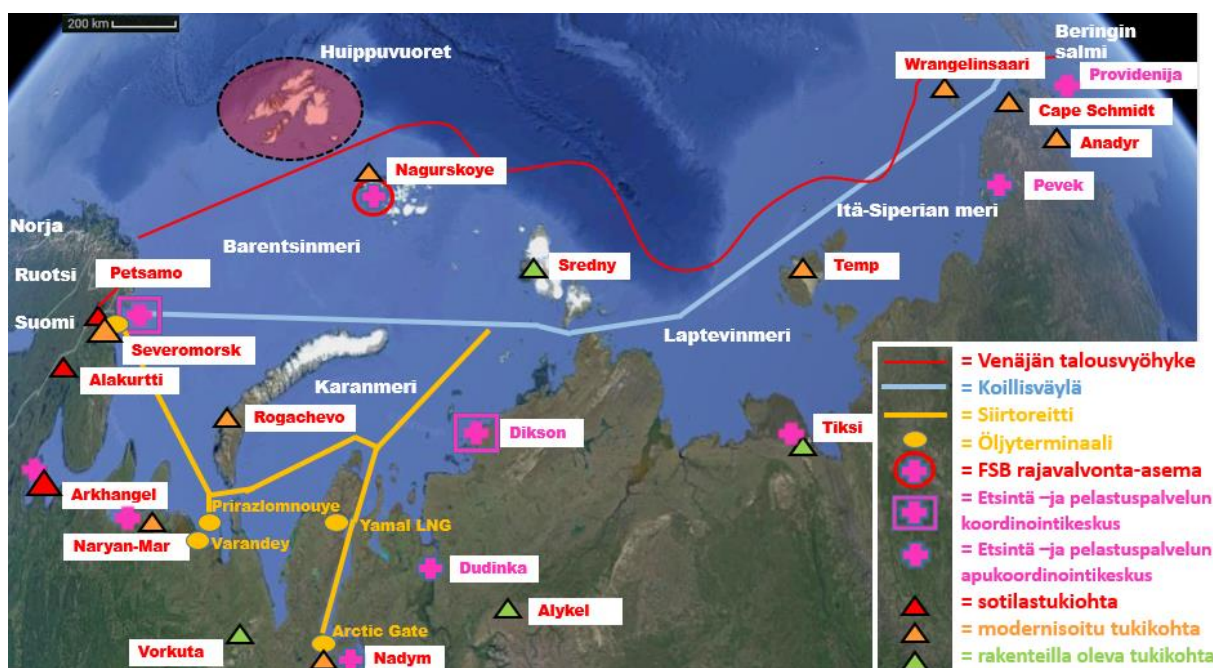
Centre for High North Logistics (2018). Ajatus sisältää tutkijan omia päätelmiä, jotka on tehty molempien lähteiden perusteella.

Kuvasta näkyy, että sotilastukikohtien rakentaminen jatkuu edelleen arviolta neljän tukikohdan osalta. Töiden etenemistä tukee uuden varusteluohjelman puitteissa infrastruktuurin modernisointiin kohdennetut varat²⁴⁴. Uuden asevarusteluohjelman arktisen alueen tukikohtien infrastruktuuriin kohdennettavia varoja ei pystytty varmistamaan tämän tutkimuksen aikana, mutta oletusarvoisesti osa budjetista kohdentuu arktiselle alueelle. Tukikohtien tarkan rakentamistilanteen sijaan oleellista on hahmottaa kokonaisuus, joka valmistunee lähivuosina.

Tukikohtaverkoston rakentamisen lisäksi alueelle toimitetaan uutta sotamateriaalia asevoimien varusteluohjelmien edetessä. Kuvan koonnoksen on tarkoitus osoittaa Venäjän selkeästi vahvistunut läsnäolo alueella. Etenkin uusien inhimillistä turvallisuutta kasvattavien toimijoiden läsnäolo on kasvanut merkittävästi. Yhdistettäessä tämä ainakin teoriassa toimivaan viranomaisyhteistyöhön kaikkien turvallisuusviranomaisten kesken, niin voidaan todeta Venäjän olevan alueellinen sotilaallinen hegemonia, joka pystyy omien turvallisuusintressiensä lisäksi tukemaan myös muita toimijoita. Laaja-alaisen kehityksen johdosta on nähtävissä, että Venäjä pystyy ottamaan alueellisen johtovastuun Koillisväylän käyttöön liittyen, mutta pyrkii ulottamaan vaikutusvaltaansa arktisella myös laajemmin²⁴⁵.

²⁴⁴ Jones & Caffrey (2018).

²⁴⁵ Ks. Venäjän arktinen strategia (2013), Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (2015) ja Venäjän meridoktriini (2015).

Kuva 4. Venäjän sotilaallisen organisaation tukikohdat arktisella alueella.²⁴⁶

Kartta-aineisto: © Google 2018.

Arktisen alueen sotilaallisen organisaation kokonaisuus ja sen tehtävät ovat linjassa kolmannessa luvussa esitettyjen valtiollisten intressien ja turvallisuusintressien kanssa. Nämä intressit sekä keinot niiden saavuttamiseen sopivat hyvin realismin ja uusklassisen realismin teoriaan. Vallan tärkeimmän osatekijän sotilaallisen voiman kautta pyritään turvaamaan valtion muita

²⁴⁶ Jones, Bruce: *New airbases significantly expand Russia's Arctic geographical presence*. Jane's Defence Weekly 2018c. Artikkelin edustaa viimeisintä koostosta tukikohtien tilanteesta, ja on näin ollen kuvan muodostamisen kannalta tärkein lähde. Kuvassa on tutkijan toimista yhdistetty viitattujen lähteiden tietoja. Kuvan sisältöön tulee suhtautua kriittisesti ainakin tukikohtien uudelleen rakentamisen vaiheiden osalta.

Bloomberg (2017).

Carlsson & Granholm (2013), s. 11.

Centre for High North Logistics (2018).

Conley & Rohloff (2015), s. 72.

IHS Markit (2018a).

IHS Markit: *Jane's World Armies, Russian Federation*. 2018b.

IHS Markit: *Jane's World Air Forces, Russian Federation*. 2018c.

Nilsen (2017c).

Staalesen, Atle: *New Arctic military base is declared ready for operation*. The Independent Barents Observer 2016c. [<https://thebarentsobserver.com/en/security/2016/12/new-arctic-military-base-declared-ready-operation>], luettu 15.3.2018.

Staalesen (2016b).

Staalesen, Atle: *Russian military builds four more arctic bases*. The Independent Barents Observer 2015b. [<https://thebarentsobserver.com/en/2015/10/russian-military-builds-four-more-arctic-bases>], luettu 1.3.2018.

The Northern Sea Route Administration (2017).

Westerlund, Fredrik; Johan Norberg & Per Vikström: *Russian Military Capability in a Ten-Year perspective – 2016. The Fighting Power of Russia's Armed Forces in 2016*. Persson, Gudrum (ed.), FOI 2016. s. 82–83.

tärkeitä voimavaroja, kuten talous, luonnonvarat ja väestö²⁴⁷. Venäjän sotilaalliseen varusteluun liittyvät toimet sopivat realismin ontologiaan yleisesti. Uusklassinen realismi ottaa huomioon valtion sisäpolitiikan vaikutukset valtion ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan samoin kuin se tunnustaa kansainvälisen yhteistyön tarpeen ja tärkeyden, vaikka nämä ulottuvuudet eivät ole realismin tutkimuksen keskiössä²⁴⁸. Venäjä on valtiollisissa strategioissa *turvallistanut*²⁴⁹ oikeastaan kaikki valtion voimavarojen turvaamiseen liittyvät toimet. Tämä korostaa Venäjän valtiollista toimintaa realismin lähtökohdista, mutta samalla kertoo sen ymmärtävän kansallisen identiteetin ja sisäpolitiikan merkityksen valtiollisten toimien oikeuttajana.

²⁴⁷ Blombergs (2012), s. 26.

²⁴⁸ Ripsman et al. (2016), s. 179–180,

²⁴⁹ Ks. Buzan Barry; Ole Waever & Jaap de Wilde: *Security, A New Framework For Analysis*. Lynne Rienner Publishers Inc. USA 1998, s. 23–26. *Turvallistamisella* viitataan konstruktivismiin käsitteeseen, jolla valtiot pyrkivät uhkakuvien avulla luomaan oikeutuksen turvallisuusuuhkiin vastaamiseen. Jokaisessa käsitellyssä strategiassa liitetään turvallisuuden varmistaminen ensisijaiseksi edellytykseksi valtion strategisten intressien saavuttamiseksi.

6 YHDISTELMÄ JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tavoitteena oli hahmottaa Venäjän ”todellisia” intressejä arktisella alueella. Miksi se panostaa asevoimiensa kehitykseen arktisella alueella? Mitkä ovat tarkoitusperät sotilaallisen varustelun taustalla? Tämän tutkimuksen perusteella Venäjän intressit arktisella alueella ovat kolmannen luvun primäärilähteiden mukaiset. Taulukossa 1 on koottu luvussa 3 esiin nousseet ja luvuissa 4 ja 5 todennetut Venäjän intressit sekä tarkemmin turvallisuusintressit arktisella alueella. Kuvan väriyksellä muodostetaan intressien väliset liityntäpinnat. Mustalla värillä kuvassa ovat kovaan sotilaalliseen turvallisuuteen liittyvät asiat. Nämä tummalla merkityt intressit ovat valtiollisia ilmiöitä, jotka näkyvät myös muualla kuin arktisella alueella. Suurvaltojen välinen valtakamppailu ja pyrkimys voimatasapainon ylläpitoon ovat kovan sotilaallisen turvallisuuden keskiössä. Sinisellä on liitetty toisiinsa arktisella korostuvat muut ilmiöt. Luonnonvarojen, taloudellisten hyötyjen, väestön, ekosysteemin ja kulttuurillisen yhtenäisyyden turvaaminen ovat alueellisesti Venäjän pitkän aikavälin intressejä. Näiden intressien turvaamisessa korostuu kovan sotilaallisen turvallisuuden keinojen lisäksi yhä laajempi keinovälikkoima muita inhimillistä- ja ympäristöturvallisuutta parantavia keinoja. Tämä osa-alue on lähtökohtaisesti avoin kansainväliselle yhteistyölle, sen ollessa samalla myös riippuvainen siitä.

Taulukko 1. Tutkimuksen aineistosta esiin nousseet Venäjän intressit sekä turvallisuusintressit arktisella alueella.²⁵⁰

<u>Venäjän turvallisuusintressit:</u>	<u>Venäjän intressit:</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Venäjän sotilaallinen puolustaminen • Strategisen ydinasevoiman ylläpito • Rannikko- ja merialueiden hallinta, vastustajan meri- ja maakohteiden tuhoaminen ja vastustajan eristäminen sekä meriyhteyksien katkaiseminen, maihinnoususotatoimet ja muiden puolustushaarojen tukeminen <p>-----</p> <ul style="list-style-type: none"> • Venäjän kansallisten intressien, taloudellisen toiminnan ja meriyhteyksien turvaaminen • Inhimillisen turvallisuuden kasvattaminen • Kansallisen kulttuurillisen identiteetin turvaaminen • Terrorismin torjunta 	<ul style="list-style-type: none"> • Arktisen alueen sotilasstrateginen merkitys suurvaltojen Venäjän ja Yhdysvaltojen sekä Naton ja Venäjän välillä. <p>-----</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arktisen alueen luonnonvaroista saatavissa olevien taloudellisten hyötyjen mahdollistaminen ja turvaaminen • Koillisväylän käyttöönotto ja sen tunnistaminen Venäjän kansalliseksi kauppareitiksi, jonka käyttöä se hallinnoi • Arktisen alueen sosioekonomisen kehityksen tukeminen, jolla edesautetaan Venäjän sosioekonomista kehitystä myös valtiollisessa mittakaavassa • Johtavan roolin tavoittelu merialueiden ja arktisen alueen tutkimuksessa • Alueen ekosysteemin säilymisen turvaaminen

Sotilaallisten suorituskykyjen kehittäminen on pitkäjänteistä ja kallista toimintaa. Venäjä on 2000-luvulla kasvattanut puolustusmenojaan huomattavasti. Tämän kehityskulun jatkaminen ja ylläpito vaativat talouden kasvua. Venäjän talous on kokenut tarkastelujaksolla huomattavia

²⁵⁰ Roponen et al. (2016), s. 246. Venäjän arktinen strategia (2013). Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (2015). Venäjän meridoktriini (2015). Ks. Carlsson & Granholm (2013), s. 15–19. Inozemtsev & Zhuchkova (2016), s. 27–28. Laruelle (2014), s. 257. Sevastyanov & Kravshuk (2017), s. 144.

haasteita, joka nostaa sotilasmenoihin kohdennettujen varojen valtiollista painoarvoa. Valtionjohto on ollut valmis tinkimään muualta taatakseen esimerkiksi varusteluohjelmien läpiviennin. Venäjällä toteutettujen mielipidemittausten mukaan kansa kokee kansallisen puolustuskyvyn varmistamisen tärkeämpänä kuin muut yhteiskunnalliset menot²⁵¹, joten suurta painetta muunlaiseen priorisointiin ei tunnu olevan.

Venäjän tavoitteena on vähentää talouden riippuvuutta luonnonvaroista, joista tärkeimmät ovat öljy ja kaasu. Samalla se haluaa vähentää ruplan arvon riippuvuutta öljyn kurssista. Rahoitusinstituutioiden ensisijainen tehtävä on saada inflaatio laskettua ja vakiinnutettua ennakoitavalle tasolle, joka mahdollistaa korkojen laskun. Venäjän keskuspankki on onnistunut tässä vuosien 2017–2018 aikana kohtalaisen hyvin²⁵². Venäjän talous on lähtenyt vuosien 2016–2017 aikana nousuun. Valtion budjetin on ennakoitu kääntyvän ylijäämäiseksi vuonna 2019. Venäjän vuosien 2017–2019 valtion budjettien perustana on laskettu öljyn hinnan olevan 40 dollaria tynnyriltä. Öljyn arvioitua korkeampi hinta on vauhdittanut talouden kasvua. Öljyn hinnan pysyessä korkealla valtion budjetti voi kääntyä positiiviseksi oletettua aikaisemmin²⁵³. Venäjä on saanut vähennettyä öljyn ja kaasun osuutta sen taloudesta, vaikka ne ovat edelleen talouden perusta²⁵⁴. Venäjä on kyennyt osittain kiertämään Yhdysvaltojen ja EU:n vastaiset pakotteet energiateollisuudessa²⁵⁵. Esimerkiksi Yamal LNG-projektin tukemisen kautta Venäjä on saanut kehitettyä arktisen alueen energiateollisuutta pakotteiden aikana. Myös valtionyritykset ovat onnistuneet kiertämään pakotteita²⁵⁶. Talouden kehittämisen painopiste on siirtynyt Aasiaan, vaikkakin EU säilynee edelleen Venäjän tärkeimpänä kauppakumppanina²⁵⁷. Arktisen alueen laajasti uutisoidut yhteistyöprojektit, kuten Yamal LNG-projekti eivät ole yksittäin tarkasteltuna kovin merkityksellisiä Venäjän taloudelle, vaan palvelevat laajempaa kokonaisuutta. Arktisen alueen energiateollisuuden uusille projekteille, kuten Yamal LNG on myönnetty huomattavia verohelpotuksia, joka korostaa sitä, että alueen kehittäminen palvelee pidemmän aikavälin tavoitteita lyhyen aikavälin taloudellisten hyötyjen sijaan²⁵⁸. Projektit luovat työpaikkoja ja houkuttelevat investointeja, jotka luovat pohjan laaja-alaiselle sosioekonomiselle kehitykselle.

²⁵¹ Cooper (2017), s. 482.

²⁵² Sanghi & Noko (2017).

²⁵³ BOFIT (2017). Slav (2017).

²⁵⁴ Sanghi & Noko (2017). Slav (2017).

²⁵⁵ Ks. Foy (2017). Shagina (2017). Sevastyanov & Kravshuk (2017), s. 144.

²⁵⁶ Foy (2017).

²⁵⁷ Workman (2018).

²⁵⁸ Henderson (2017), s. 4.

Kehittyvä talous mahdollistaa sotilasmenojen pitämisen korkealla tasolla sekä asevoimien varusteluohjelmien mahdolliset tukitoimet. Tutkimuksen aineiston perusteella Venäjä kykenee taloudellisten resurssiensa puitteissa jatkamaan asevarusteluohjelmiansa läpivientä suunnitellusti, mutta se ei kykene laaja-alaisesti haastamaan Yhdysvaltoja, Kiinaa ja länsimaita uuden sukupolven järjestelmien kehittämisessä ja käyttöönotossa. Venäjä pyrkii säilyttämään saavutetun etumatkan kilpakumppaneihinsa mm. elektronisen sodankäynnin, meritörjuntaohjusten ja ilmapuolustuksen suorituskykyjen kehittämisessä. Se pyrkii saavuttamaan länsimaita ja Kiinaa täsmäaseiden ja miehittämättömien ilma-alusten kehityksessä. Venäjä on onnistuneesti ottanut käyttöön ilmasta, maalta ja mereltä laukaistavia täsmäaseita, kuten Iskander-M, Kalibr ja KH-tuoteperheen risteilyohjukset.²⁵⁹ Venäjän on Syyriassa kyennyt testaamaan asejärjestelmiä operatiivisessa ympäristössä²⁶⁰. Asejärjestelmien testaus Syyriassa palvelee sekä asejärjestelmien kehitystä sekä niiden markkinointia. Oletusarvoisesti Venäjä tulee 2020-luvun lopulla olemaan länsimaita ja Kiinaa jäljessä pinta-alusten ja autonomisten järjestelmien kehityksessä.²⁶¹ Tällä hetkellä näyttäisi, että uuden sukupolven suuret kärkihankkeet, kuten strategiset pommikoneet ja lentotukialukset lykkääntyvät edelleen²⁶². Vastaavasti näyttää siltä, että Venäjä saa viidennen sukupolven hävittäjän sarjatuotantoon jo ennen 2020-luvun alkua²⁶³. Talouden elpyessä ja *asejärjestelmien viennin piristyessä*²⁶⁴ on mahdollista, että Venäjä etenee alustavasti lykättyjenkin hankkeiden suhteen.

Venäjä ei kykene toistaiseksi tekemään asevoimistaan jatkuvasti globaalia toimijaa Yhdysvaltojen tapaan. Uudet täsmäasejärjestelmät kasvattavat Venäjän alueenhallinnan ja kaukovaikuttamisen suorituskykyjä oleellisesti. Venäjä kykenee uusilla kaukovaikuttamisen suoritusky-

²⁵⁹ Gorenburg (2017). The Military Balance (2018), s. 170-175.

²⁶⁰ The Military Balance (2018), s. 170.

²⁶¹ Gorenburg (2017).

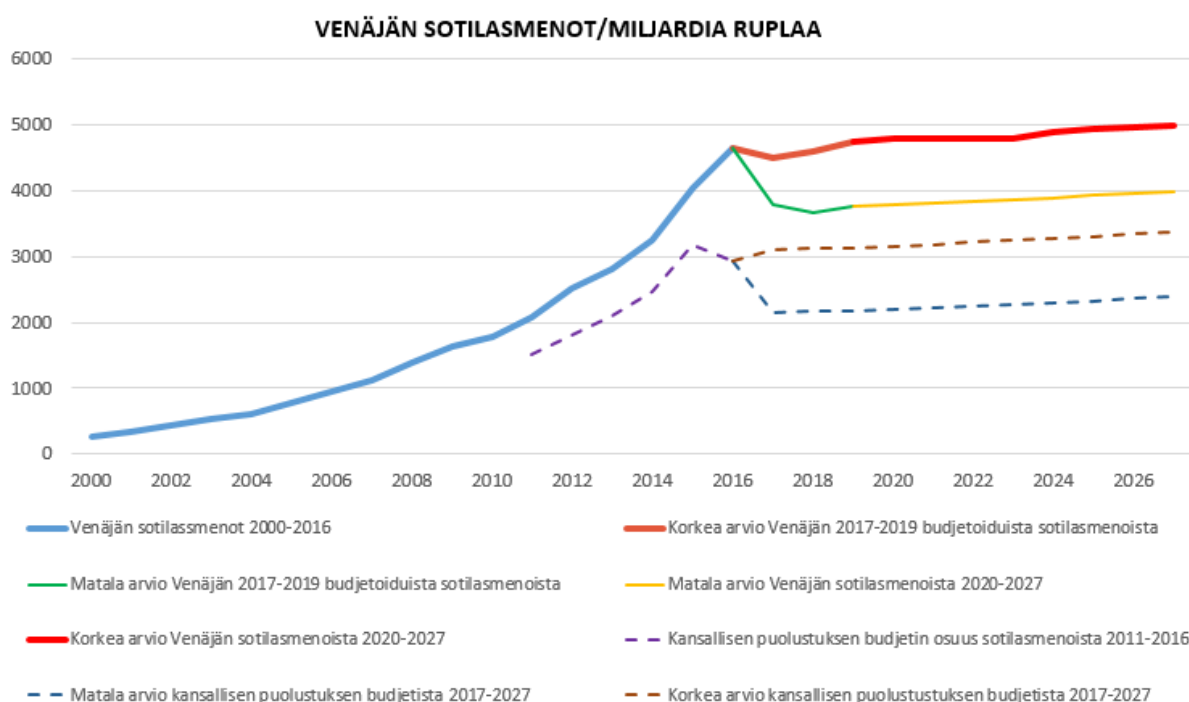
²⁶² The Military Balance (2018), s. 192.

²⁶³ Johnson, Reuben & Tim Ripley: *Russian Su-57 fifth-gen fighter prototypes touch down in Syria*. Janes Defense Weekly 2018. Ks. Kelly, Fergus: *Russia to order 12 fifth generation Su-57 stealth fighters to "test combat use"*. The Defense Post 2018. [<https://thedefensepost.com/2018/02/08/russia-order-su-57-stealth-fighter-test-combat-use/>], luettu 17.3.2018. Cenciotti, David: *Russia's Su-57 Stealth Fighter Completes Engine Upgrade and Continues Development Amid Business Concerns*. The Aviationist 2018. [<https://theaviationist.com/2017/12/22/russias-su-57-stealth-fighter-completes-engine-upgrade-and-continues-development-amid-business-concerns/>], luettu 17.3.2018. Sukhoi-57 hävittäjän kehitys riippuu osiltaan sen viennin vetävyystä. Rajallisten resurssiensa takia konetyypin kehitykselle olisi tärkeää esimerkiksi Intian sitoutuminen kehitysohjelmaan. Markkina-aseman parantaminen viidennen sukupolven hävittäjissä parantaa Venäjän asemaa myös puolustusteollisuuden muilla sektoreilla.

²⁶⁴ Forrester, Charles: *Putin confirms Russia's 2017 export results*. Jane's Defence Weekly 2018. Putinin mukaan Venäjän aseiteollisuuden viennin arvo oli vuonna 2017 noin 15 miljardia Yhdysvaltain dollaria.

vyillä tarjoamaan entistä laajemman tulituen esimerkiksi maahyökkäykselle. Uudet kaukovaikuttamisen kyvykkyydet tuovat asevoimille lisää syvyyttä, niin puolustuksellisissa kuin hyökkäyksellisissä operaatioissa²⁶⁵.

Mikäli Venäjä kykenee kohdentamaan lisäresursseja merivoimien kehittämiseen, se voi tavoitella entistä globaalimpaa roolia merienhallinnassa. Esimerkiksi modernien lentotukialusten rakentamisen ollessa Venäjän puolustusteollisuudelle käytännössä uusi toimiala, eivät lentotukialusprojektit tule konkretisoitumaan 2020-luvulla eivätkä todennäköisesti 2030-luvulla. Venäjä on onnistuneesti edennyt sotalaivaston sukellusveneiden ja pinta-alusten uusimisessa, joten ennakoitua nopeampi kehitys on tällä saralla mahdollista²⁶⁶. Sotalaivaston kehittyneiden kaukovaikuttamisen suorituskykyjen johdosta panostaminen pinta-aluksiin ja sukellusveneisiin voidaan nähdä lentotukialuksia kustannustehokkaampana vaihtoehtona, joka noudattaisi vahvemmin myös kansainvälistä trendiä merivoimien kehittämisessä²⁶⁷.

Kuva 5. Venäjän toteutuneet sotilasmenot vuosina 2000–2016 ja arvio sotilasmenoista vuosille 2017–2027.²⁶⁸

²⁶⁵ Defense Intelligence Agency (2017), s. 34–35. Staalesen (2017). Staalesen (2016b). The Military Balance (2018), s. 174. Westerlund et al (2016), s. 84–85.

²⁶⁶ The Military Balance (2018), s. 174.

²⁶⁷ Ibid. s. 174.

²⁶⁸ Cooper (2017b), s. 2, 23–25 sekä 27–33. SIPRI (2017b).

Kuvassa 5 esitetään Venäjän puolustusmenojen kehitys 2000-luvulla ja arvio kehityksestä 2020-luvun lopulle. Vuoteen 2016 asti luvut edustavat toteutuneita kustannuksia, jotka perustuvat SIPRI:n arvioihin²⁶⁹. Vuoden 2017–2019 luvut perustuvat Julian Cooperin arvioihin, jotka perustuvat lakiin federaation budjetista 2017–2019²⁷⁰. Vuoden 2016 jälkeen kaavio jakautuu matalaan ja korkeaan arvioon, jossa esitetään arvio toteutuvista sotilasmenoista kokonaisuudessaan sekä kansallisen puolustuksen budjetin osuus sotilasmenoista. Toteutuneet sotilasmenot sekä tutkijan mielestä todennäköisimmin toteutuvat arviot on merkitty kuvaan paksu summalla viivalla.

Julian Cooperin arvioiden mukaan kansallisen puolustuksen budjetti sekä siihen sisältyvä valtion puolustustilaus ovat vuosina 2017–2019 vuotta 2016 alhaisemmat²⁷¹. Etenkin kansallisen puolustuksen budjetin on arvioitu laskevan lähes biljoonalla ruplalla. Kuvan korkeassa arviossa vuosille 2017–2019 sotilasmenot sekä kansallisen puolustuksen budjetti pienentyvät pelkästään vuonna 2017, jonka jälkeen ne lähtevät loivaan kasvuun. Perusteena tähän ovat uutta varusteluohjelmaa edeltänyt taantuma tutkimukseen ja kehitykseen sekä laajemmin aseteollisen kompleksin tukemiseen liittyvässä rahoituksessa²⁷². Cooperin arviot vuosien 2017–2019 kansallisen puolustuksen budjeteista pitivät sisällään hyvin vähän tutkimus- ja kehitystyöhön suunnattua rahaa, koska varmuutta uuden asevarusteluohjelman sisällöstä ei tällöin ollut²⁷³. Cooperin tutkimuksen jälkeen asuvarusteluohjelma ja siihen suunniteltu budjetti on julkaistu ja se on hieman Cooperin arvioita suurempi²⁷⁴. Cooper perustaa arvionsa talouskasvuun, joka vuoden 2017 osalta oletettiin olevan 0,6 % sen todellisuudessa ollessa 1,8 %²⁷⁵. Perustankin korkeammat arviot puolustusmenoista Venäjän odotettua nopeammin piristyneeseen talouteen sekä ennusteisiin uudesta varusteluohjelmasta.

Uuden asevarusteluohjelman arvioitu 19 biljoonan budjetin edes osittaisen toteutumisen perusteella kansallisen puolustuksen budjetti ei tule laskemaan yhtä radikaalisti kuin kuvan matalat arviot antavat olettaa. Ennusteen mukainen radikaali lasku edellyttäisi suurta laskua asevoimien sekä sisäministeriön joukkojen toimintamenoissa sekä hankinnoissa.²⁷⁶ Matalan arvion mukai-

²⁶⁹ SIPRI (2017b).

²⁷⁰ Cooper (2017b), s. 23–25.

²⁷¹ Ibid. s. 24.

²⁷² Ibid. s. 25.

²⁷³ Cooper (2017b), s. 25.

²⁷⁴ Gorenburg (2017), s. 2. Jones & Caffrey (2018).

²⁷⁵ International Monetary Fund (2017).

²⁷⁶ Gorenburg (2017), s. 2. Jones & Caffrey (2018).

nen radikaali lasku sotilasmenoissa voi olla poliittisen johdon tavoitteissa, mutta se näyttää tämän hetken faktojen valossa mahdottomalta. Venäjän läsnäolon jatkuessa Syyriassa, Ukrainassa sekä edelleen jatkuva tukikohtien modernisointi arktisella alueella sekä jatkuva vilkas harjoitustoiminta ovat esimerkkejä, jotka indikoivat, että toteutuvat sotilasmenot eivät tule laskeumaan, ainakaan dramaattisesti.

Asevarusteluohjelman 2018–2027 pitää parin ensimmäisen vuoden osalta sisällään enimmäkseen jo tuotannossa olevien järjestelmien toimituksia. Esimerkiksi Ilma- ja avaruusvoimille ja sotalaivastolle tuotetaan nykyisten sopimusten puitteissa Su-35, Su-34 ja Su-30 monitoimihävittäjiä 2020-luvun alkuun asti²⁷⁷. Myös lisätilauksia on lupa odottaa samoilta tuotantolinjoilta. Asevarusteluohjelman budjetti ja sisältö indikoivat, että valtion puolustustilaus tulee pysymään oletetusti noin 1600 miljardin ruplan tasolla. Tämän tason pitäminen käyttää 16 biljoonaa annetusta 19 biljoonan budjetista. Edellisten budjettien tavoin loput jäävät todellisuudessa käyttämättä tai ne kohdennetaan federaation kohdennusohjelmien (FTsP) kautta asevarusteluohjelmien tueksi²⁷⁸. Jokatapauksessa 16–19 biljoonan kohdentaminen asevarusteluohjelmaan 2018–2027 edesauttaa laskua sotilasmenoissa.

Venäjän talouden jatkaessa kasvuaan sotilasmenojen osuus BKT:stä tulee korkeassakin arvioissa tippumaan vuoden 2016 5,3–5,5 prosentista 4,3–4,4 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä ja noin kolmeen prosenttiin 2020-luvun loppupuolella²⁷⁹. Saavutettavan 3 prosentin tason voidaan katsoa olevan pysyvästi ylläpidettävällä tasolla, etenkin jos Venäjän talous kehittyy haluttuun suuntaan. Saavutettava kolme prosenttia on tutkijan mielestä varsin vaatimaton luku Venäjälle. Venäjä on puolustusliittoon kuulumaton pinta-alaltaan suuri valtio, jonka talous on valtion kokoon nähden verrattain pieni²⁸⁰.

Yksi huomioitava tekijä sotilasmenojen käsittelyssä on Venäjän pyrkimykset muuntaa aseteollisen kompleksin tuotannosta yhä kasvava osa siviilituotantoon. Tällä pyritään varmistamaan teollisuuden tuottavuus myös silloin, kuin valtion puolustustilaus tai aseeteollisuuden ulkomaan-

²⁷⁷ Džordževits & Safronov (2017).

²⁷⁸ CAST (2015), s. 8.

²⁷⁹ Cooper (2016), liitteet A5.3–5.4. SIPRI (2017c). Vuoden 2020 ja siitä eteenpäin tehdyt arviot ovat tutkijan itse laskemia. Luvut on laskettu kasvattamalla todellista bruttokansantuotetta n. 1,5 % vuodessa inflaation ollessa 4 %.

²⁸⁰ Tian, Nan; Aude Fleurant, Pieter Wezeman & Siemon Wezeman: *Trends in World Military Expenditure, 2016*. SIPRI 2017. Venäjän puolustusmenot olivat vuonna 2016 noin yhdeksänkertainen Yhdysvaltoja pienemmät sekä noin 3 kertaa Kiinaa pienemmät. Venäjän talous on kasvanut Eurooppaa, Kiinaa ja Yhdysvaltoja hitaammin, joten prosentuaalisesti suhteessa bruttokansantuotteeseen laskevat sotilasmenoit lisäävät kuilua muihin suurvaltoihin.

kauppa eivät kuormita aseteollisuutta. Näin ollen teollisuuden modernisaatiota ajetaan eteenpäin kehittämällä ensin aseteollisuutta luoden samalla teollisuudelle mahdollisuuden laajentaa tuotantoa myös siviilimarkkinoille. Tavoite on saada teollisuus palvelemaan niin sotilas kuin siviilituotantoa niin, että jatkuvalla valtiontuelle ei ole tarvetta. Tällä hetkellä aseteollinen kompleksiksi on laajalti riippuvainen valtion tuesta ja tilauksista.²⁸¹

Sotilaallisen suorituskykyjen kehittäminen on pitkäjänteistä toimintaa. Se vaatii aikaa, rahaa ja osaamista. Panostukset edellä mainittuihin suureisiin kertovat asian tärkeydestä valtiollisessa mittakaavassa. Edellisissä kappaleissa olen pyrkinyt tuomaan esiin reunaehdot Venäjän sotilaallisen organisaation kehityksestä. Mitkä ovat Venäjän intressien ja turvallisuusintressien suhde? Kuinka paljon Venäjällä on halua ja kykyä panostaa sotilaallisen organisaationsa kehitykseen? Johtopäätöksenä Venäjällä on haastavista taloudellisista olosuhteista huolimatta ollut halu panostaa sotilaallisen organisaation kehitykseen. Sotilasmenot ovat parhaimmillaan ylittäneet yli neljänneksen valtion budjetista, joka on kiistaton osoitus valtion halusta priorisoida sotilasmenoja suhteessa valtion muihin menoihin. Korkean prioriteetin johdosta Venäjä on myös 2010-luvulla todentanut, että sillä on kyky uudistaa ja kehittää aseteollista tuotantoaan. Hinta asevarusteluohjelmien läpiviennille ja tukemiselle on ollut heikon taloustilanteen johdosta korkea, mutta se on haluttu maksaa. Talous on rajoittava tekijä, jonka takia Venäjä ei tule uudenkaan asevarusteluohjelman aikana todennäköisesti saavuttamaan kaikkia tavoitteitaan²⁸². Venäjä voi halutessaan suunnata talouden resursseja kansallisen puolustuksen tarpeisiin, koska sillä on tähän kansan tuki, ainakin toistaiseksi²⁸³. Jo tehtyjen uudistusten valossa Venäjä on noussut takaisin sotilaalliseksi suurvallaksi.

Sotilaallisen organisaation modernisoinnilla ja kehittämisellä on Venäjän näkökulmasta tärkeä rooli arktisella alueella. Sotilaallisten organisaatioiden kehitys arktisella alueella luo nostetta alueen talouteen ja houkuttelee alueelle työvoimaa. Tämä tapahtuu välillisesti esimerkiksi tukikohta- ja satamaverkoston kehittämisen kautta. Panostukset sotilaallisten suorituskykyjen kehittämiseen palvelevat näin ollen sosioekonomista kehitystä laajemmin. Entuudestaan korostuva rooli on Venäjän sotilaallisen organisaation rooli inhimillisen turvallisuuden kasvattamisessa. Arktisen haastavat olot vaativat tämän osa-alueen parantamista. Turvallisuuden parantu-

²⁸¹ Cooper (2016), 29–33.

²⁸² Ks. Gorenburg (2017). Military Balance (2018). Jones & Caffrey (2018).

²⁸³ Cooper (2017), s. 482.

misella on positiivisten sisäpoliittisten hyötyjen lisäksi myös ulkopoliittinen merkitys. Luomalla edellytykset Koillisväylän turvalliselle käytölle Venäjä pyrkii valjastamaan alueen taloudellisen potentiaalin käyttöön. Koillisväylän käytettävyyden parantamisella pyritään houkuttelemaan myös muut valtiot ja kansainväliset organisaatiot hyödyntämään tätä suuren potentiaalinen kauppareittiä. Vastuun kantaminen meripelastuskeskusten ja etsintä- ja pelastuspalvelun järjestämisessä on yksi keino, jolla Venäjä sitouttaa muut toimijat yhteistyöhön kanssaan. Arktisen alueen etsintä- ja pelastuspalveluiden järjestämisestä on sovittu kansainvälisesti arktisen alueen rantavaltioiden kanssa Arktisen neuvoston puitteissa tehdyillä sopimuksilla²⁸⁴. Laaja-alaiset panostukset tämän kansainvälisen sopimuksen toteuttamiseksi ovat luottamusta ja alueellista vakautta lisäävä tekijä.

Kauppamerenkulun ja luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyvän talouden kasvaessa alueen palvelut ja väestö kasvavat. Venäjällä on enemmän turvattavaa kuin ennen. Inhimillisen turvallisuuden lisäksi Venäjä joutuu huolehtimaan myös sotilaallisesta turvallisuudesta. Koillisväylän käytettävyyden parantuessa on selvää, että alueelle ilmestyy kasvavissa määrin myös sotilaallisia toimijoita. Venäjä on varautunut tähän kehittämällä alueenvalvonnan ja hallinnan suorituskykyä laaja-alaisesti. Laaja tukikohtaverkosto manner-Venäjällä sekä käytännössä kaikkien isompien saaristoalueiden miehitys on osoitus, että Venäjällä on halu, ja nykyään myös kyky valvoa rannikko- ja merialueitaan laaja-alaisesti. Tukikohtaverkosto muodostaa valvontajärjestelmän, joka tuottaa tilannekuvan sekä mahdollistaa tarvittavien sotilaallisten suorituskykyjen siirron alueelle ongelmia havaittaessa. Pienimuotoiset konfliktit tai onnettomuudet voidaan hoitaa FSB:n joukkojen ja meripelastuskeskusten yhteistoiminnalla, mutta laajempiin konflikteihin käytettäneen Venäjän arktisia prikaateja, FSB:n joukkoja sekä muita tukevia suorituskykyjä tarpeen mukaan²⁸⁵. Venäjä on arktinen sotilaallinen hegemonia ja sen intresseissä on vallitsevan tilan säilyttäminen.

Venäjä on edellä mainitusti laajentanut sotilaallisen organisaation tehtäviä. Inhimillistä turvallisuutta kasvattavat toimet hyödyttävät Venäjän lisäksi myös muita alueellisia toimijoita ja luovat alueellista vakautta. Uudet tehtävät eivät ole poistaneet vanhoja. Asevoimien suurimmat satsaukset ovat kohdistuneet strategisen ydinasepelotteen ylläpitoon ja kehittämiseen sekä ilma-

²⁸⁴ Arktinen neuvosto (2011).

²⁸⁵ Westerlund et al. (2016), s. 82–83. Ks. Carlsson & Granholm (2013), s. 26. Conley & Rohloff (2015), s. 70–72. Jones (2018b).

ja avaruuspuolustuksen sekä sotalaivaston suorituskykyjen kehittämiseen²⁸⁶. Valvontajärjestelmän katvealueiden poisto manner-Venäjän ja saaristoalueiden uusilla valvontajärjestelmillä on yksi Venäjän strategisen ydinasepelotteen kulmakivistä eikä se ole jättänyt huomioimatta ydinasetriadinsa muitakaan osia. Kuolan niemimaan suojaamisen näkökulmasta Huippuvuorilla on sotilasstrategisesti tärkeä rooli. Konfliktin aikana sen hyödyntäminen on Venäjän sekä Naton intresseissä.

Venäjällä on kolme arktista prikaatia, joita se voi käyttää alueellisten ja paikallisten konfliktien hallinnassa. Määrällisesti tämä joukko ei ole suuri, mutta arktisen alueen mittakaavassa se haakee vertaistaan. Liikuteltavuus ja tukikohtaverkoston laaja-alaiset tukeutumismahdollisuudet mahdollistavat näiden joukkojen käytön arktisella alueella kokonaisuudessaan. Arktisten prikaatien lisäksi alueella on huomattava määrä muiden turvallisuusviranomaisten joukkoja, joista tärkeimmät lienee FSB:n raja- ja rannikkovalvonnan joukot. Lisäksi maahanlaskujoukot harjoittelevat säännöllisesti alueella.²⁸⁷ Valvontajärjestelmä yhdistettynä konventionaalisiin kaukovaikuttamisen suorituskykyihin luo Venäjän maajoukoille huomattavasti suuremman suorituskyvyn kuin kolme prikaatia antaa numeraalisesti ymmärtää. Tuettuina ne kykenevät saavuttamaan ajallisen ja paikallisen ylivoiman, jolla aikaansaadaan liikettä, joka mahdollistaa tarvittaessa hyökkäyksen tai vastahyökkäyksen. Arktisten prikaatien perustehtävän voidaan lähtökohtaisesti olettaa olevan Kuolan niemimaan alueen puolustaminen.

Pohjoisen laivaston ja laajemmin arktisen sotilaspiirin uuden organisaatorakenteen yhteisoperoinnin ei voida olettaa toimivan mutkattomasti. Uudet organisaatiot, asejärjestelmät ja joukot muuttuvat sotilaalliseksi suorituskyvyksi vasta harjoitustoiminnan myötä. Venäjän harjoitustoiminnan trendi on ollut 2010-luvulla nousussa myös arktisella alueella, joten on perusteltua olettaa, että ajan kanssa Venäjä kykenee harjoituttamaan koko sotilaallisensa organisaationsa myös arktisella, jolloin sen kyky kasvaa oleellisesti²⁸⁸. Uhkan muodostuessa kyvyn ja tahdon summana, on perusteltua sanoa, että 2020-luvulle tultaessa Venäjän uhkapotentiaali on kasvanut arktisella, niin suureksi että sen ohittaminen alueellisten asioiden käsittelyssä on vaikeaa. Venäjä on vuodesta 2007 alkaen alleviivannut, että se on, ja tulee olemaan vahva toimija arktisella²⁸⁹. Tämä ei tarkoita, että edessä olisi konflikti, mutta se tarkoittaa, että arktisella ei ole

²⁸⁶ Gorenburg (2017). The Military Balance (2018), s. 193-196.

²⁸⁷ Pettersen (2016). Westerlund et al. (2016), s. 82.

²⁸⁸ Brooks (2017). Keir (2018). Kofman (2017) ja (2017b). Norberg (2015).

²⁸⁹ Vahvana poliittisena kannanottona pidetään pohjoisnavalle merenpohjaan toimitettua Venäjän lippua. Tätä on laajasti pidetty vahvana valtiollisena signaalina Venäjän intresseistä alueella. Mm. Parfitt, Tom: *Russia plants flag on North Poles seabed*. The Guardian 2007. [<https://www.theguardian.com/world/2007/aug/02/russia.arctic>], luettu 20.3.2018.

sellaista toimintaa, jossa Venäjällä ei olisi merkittävää roolia. Näin ollen sotilaallisen organisaation kehitys antaa Venäjälle vaikutusvaltaisen aseman kansainvälisessä toiminnassa, ainakin arktisella alueella. Sotilaallisesta näkökulmasta Venäjä on temmannut aloitteen arktisella alueella.

6.1 Pohdinta

Venäjän toiminta on linjassa sen valtiollisten asiakirjojen julkilausumien kanssa. Tutkimuksen keskeinen johtopäätös on ollut, että Venäjä toimii arktisella juuri niin kuin se sanoo toimivansa, ainakin tarkasteltujen julkilausumien perusteella. Näin ollen sen toimien ei voida nähdä tulleen kokonaan yllätyksenä. Primäärilähteiden antamat toimintalinjat ovat linjassa Venäjän varsinaisen toiminnan kanssa. Sekundäärilähteiden osalta aineiston analyysissä nousi esiin kärjistetysti kaksi aikakautta, ennen ja jälkeen Ukrainan kriisin. Ennen Ukrainan kriisiä Venäjän vahvistuvaa sotilaallista läsnäoloa väheksyttiin arktisella tai siihen ei haluttu ottaa kantaa²⁹⁰. Ukrainan kriisin sekä Yhdysvaltojen ja EU:n talouspakotteiden jälkeen Venäjän toimien arviointi myös arktisella alueella on ottanut uuden entistä alarmistisemman suunnan²⁹¹. Arktisen alueen muut valtiot ovat aktiivisesti ruvenneet peräänkuuluttamaan tarvetta Venäjän sotilaalliseen uhkaan vastaamiseksi. Kärjistetysti länsimaat ovat ruvenneet turvallistamaan arktista tarvittavien resurssien valjastamiseksi²⁹².

Venäjän käyttäytyy strategia-asiakirjojensa mukaisesti. Kaikkia tavoitteita ei saavuteta ajoissa, mutta toiminta näyttäisi olevan strategia-asiakirjojen suuntaista. Tämän tutkimuksen valossa strategia-asiakirjojen päivittäminen on ollut hyvä mittari menneen toiminnan arviointiin. Esimerkiksi arktisen strategian päivitys on esimerkki, jossa tavoitteet ja niihin tähtäävät toimenpiteet tarkentuvat jokaisessa päivityksessä. Päivitykset antavat uusia aikamääreitä, resursseja ja tarkentavat tavoiteltavaa loppuasetelmaa. Ne peilaavat jo tehtyjen toimenpiteiden purevuuden

²⁹⁰ Mm. Hilde (2014), s. 155-158. Le Miere & Mazo (2013), s. 78. Pynnöniemi (2013), s. 1.

²⁹¹ Mm. Conley & Rohloff (2015). Defence Intelligence Agency (2017). Norberg et al (2016). Westerlund et al (2016).

²⁹² Mm. Rennie, Steve: *Stephen Harper raises spectre of Russian threat in Arctic speech to troops*. CBC/Radio-Canada 2014. Thomassen (2016). Etenkin Norja ja Kanada ovat julkilausumissaan todenneet, että heidän täytyy varustautua Venäjän muodostamaan uhkaan arktisella alueella.

kautta tulevaa. Näin ollen strategia-asiakirjan päivitys indikoi: muutosta tavoitteissa, tarkennettuja resursseja tai uusia aikamääreitä.²⁹³ Nämä ovat oleellisia asioita esimerkiksi strategian tutkimukselle.

Miksi Venäjää on aliarvioitu systemaattisesti? Yksi syy tähän on harjoitustoiminta. Sotilaalliset organisaatiot eivät välttämättä itsessään luo uhkaa. Ne luovat uhan potentiaalin. Uhka = kyky*tahto kuvaa ilmiötä hyvin. Venäjän sotilaallinen harjoitustoiminta on kasvanut viimeisen 5–7 vuoden aikana oleellisesti. Asevoimien vahvuus on ollut tänä aikana verrattain sama, mutta silti mielipideilmasto suhtautumisesta Venäjän kykyyn sekä tahtoon käyttää asevoimia on muuttunut oleellisesti. Yksi harjoitusten trendi on ollut harjoitusjoukkojen kasvava määrä. Vuonna 2011–2012 sotaharjoitukset pitivät sisällään noin 20 000 sotilasta vuonna 2014 määrän ollessa jo yli 150 000 sotilasta²⁹⁴. Muita trendejä ovat olleet joukkojen harjoitusten pitkät etäisyydet, laaja-alaiset yllätystarkastukset sekä koko ajan laajempi yhteistyö muiden valtion turvallisuusviranomaisten kanssa²⁹⁵. Ennen kaikkea harjoitustoiminta on heijastellut Venäjän kasvannutta kykyä sekä tahtoa kehittää asevoimiensa taistelukykyä sekä valtion sotilaallista voimaa kokonaisuudessaan²⁹⁶. Tiedeyhteisön tulkinnat ovat linjassa kasvaneen harjoitustoiminnan kanssa ajallisesti. Laaja-alainen kehitys kohti nykyistä tilannetta alkoi jo 2000-luvun loppupuolella, joten tämän suunnan vakavasti ottaminen vasta vuoden 2014 jälkeen on osoitus Venäjän systemaattisesta aliarvioimisesta tai optimismista, jossa läntisen maailman ja Venäjän suhteiden toivottiin kehittyvän eri tavalla.

Arktinen alue on kiristyneestä kansainvälisestä tilanteesta riippumatta edelleen yhteistyön alue. Pakotteista huolimatta yhteistyötä on kyetty kasvattamaan esimerkiksi Arktisen neuvoston yhteydessä perustetun rajavalvontaviranomaisten yhteisen foorumin yhteydessä. Foorumin puitteissa on järjestetty konkreettista yhteistoimintaa ja sekä laajoja harjoituksia²⁹⁷.

Tutkimuksen kautta hahmotettua arktisen alueen nykytilannetta ei pysty täysin avaamaan pelkän realismin kautta tarkasteltuna. Arktisen alueen tilanteen ymmärtääkseen on vallitsevia ilmiöitä tarkasteltava erikseen. Arktisen alueen sotilasstrateginen merkitys sopii hyvin realismin tutkimuskohteeksi. Realismissa vallalla viitataan suurvallan kykyyn voittaa sota, jonka johdosta

²⁹³ Ks. Venäjän arktinen strategia (2008) ja (2013).

²⁹⁴ Norberg (2015).

²⁹⁵ Ibid. s. 61.

²⁹⁶ Ibid. s. 62.

²⁹⁷ Yhteistoimintaan on saatu sitoutettua korkea arvoisia osapuolia, kunkin valtion viranomaisista. Tämä tuo yhteistyölle painoarvoa sekä lupaavan tulevaisuuden.

sotilaallinen voima on vallan peruskäsite ja tärkein mittari²⁹⁸. Venäjän ydinaseiden modernisaatio liittyy sen suurvaltapoliittiseen tahtotilaan kiistää Yhdysvaltojen hegemonia ja tavoitella moninapaista maailmanjärjestystä²⁹⁹. Venäjä muistuttaa asevoimiensa modernisoinnin kautta muuta maailmaa, että se mieltää itsensä suurvallaksi ja vaatii kansainvälisen yhteisön kohtelevan sitä sen mukaisesti.³⁰⁰ Suurvalta-aseman ylläpitoon on sotilaallisen ulottuvuuden kannalta loogista panostaa nimenomaan arktisella alueella. Alue on historiallisesti tarkasteltuna mahdollinen pitää rauhallisena. Eskalaation riski on pienempi kuin esimerkiksi tiheään asutetussa manner-Euroopassa, jossa uusien asejärjestelmien laittaminen rajoille aiheuttaa helpommin ulkopoliittisia haasteita. Vastaavasti mikään ei poista geopolittista tosiasiaa, että Yhdysvalloista ja Venäjältä ammuttavat ydinaseet lentävät arktisen alueen yli, jolloin vähintään ydinaseiden ja ennakkovaroitusjärjestelmien ylläpito alueella on suurvaltojen näkökulmasta pakollista. Mereltä ammuttavat ydinaseet vaikeuttavat tätä asetelmaa liikuteltavuutensa johdosta.

Venäjällä on arktisella alueella enemmän intressejä kuin esimerkiksi Yhdysvalloilla. Luonnonvarojen ja arktisen tutkimuksen lisäksi alueella on huomattava kulttuurillinen historia sekä väestö³⁰¹. Arktinen on ollut aina Venäjälle kulttuurisesti tärkeä alue. Venäjä on ylpeä kyetessään toimimaan arktisella. Muilla valtioilla ei ole alueelle yhtä vahvoja kulttuurillisia siteitä. Myös taloudelliset hyödyt ovat omassa luokassaan Norjan kanssa. Venäjän toiminta on loogista samoin kuin se on uusklassisen realismin teorian mukaista. Venäjä on käyttäytynyt revisionistisen suurvallan tavoin ja käyttänyt myös hyökkäyksellisiä keinoja päämääriensä saavuttamiseksi³⁰². Venäjän voidaan nähdä saavuttaneen revisionistiset tavoitteensa tulla otetuksi huomioon kaikissa alueellisissa asioissa. Nyt nähtäväksi jääkin, että lähtevätkö muut alueelliset toimivat kiistämään Venäjän saavuttaman alueellisen status quon.

Neuvostoliiton jättäminen ympäristöongelmien siivoaminen ja muut alueelliset haasteet ovat sisäpoliittisia ongelmia, jotka Venäjän täytyy hoitaa sitouttaakseen väestön jäämään tai muuttamaan alueelle. Etenkin ympäristöasioissa myös valtion ulkopuolinen paine on merkittävä. Tällainen asetelma antaa Venäjälle mahdollisuuden hyödyntää sisäpolitiikkaa ulkopoliittisissa valinnoissaan. Vastuullisen ja näkyvän roolin ottaminen inhimillisen- ja ympäristöturvallisuuden kehittämisessä palvelee Venäjän ulko- ja sisäpoliittisia päämääriä.

²⁹⁸ Blombergs (2012), s. 23.

²⁹⁹ Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (2015), kohta 13.

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ Heleniak, Timothy: Arctic Human Development Report. *Arctic Populations and Migration*. Nyman Larsen, Joan & Gail Fondahl (eds.), Norden 2014. Venäjän arktinen väestö kattaa noin arktisen alueen väestöstä. Suuri osa tästä väestöstä edustaa alkuperäiskansoja.

³⁰² Taliaferro (2014), s. 177–211.

Paal Sigurd Hilde totesi vuonna 2014 Venäjän kehityksen olevan ratkaisevassa osassa arktisen alueen kehitystä³⁰³. Venäjän sisäpoliittisen ilmapiiirin kehitys ja ulkopoliittiset ratkaisut ovat edelleen kriittisiä koko arktisen alueen kehitykselle. Tällä hetkellä näyttää, että Venäjällä on poliittisesti suopea tilanne edetä sen turvallisuusintressien mukaisesti arktisella alueella. Inhimillisen- ja ympäristöturvallisuuden kehitykseen sillä on sisäpoliittinen paine ja sotilasstrategisesti tärkeään muuhun sotilaalliseen varusteluun sillä on sisäpoliittinen hyväksyntä³⁰⁴. Näin ollen ei ole nähtävissä, että Venäjä joutuisi toistaiseksi toimimaan sisäpoliittisen paineen johdosta realismin näkökulmasta omien intressiensä vastaisesti.

Kovan sotilaallisen turvallisuuden rinnalla Venäjä on panostanut intressiensä mukaisesti huomattavasti myös inhimillisen turvallisuuden kehitykseen alueella. Kärjistetysti samaan aikaan Naton ja Venäjän asevoimien joukot varustautuvat ja harjoittelevat sotimaan toisiaan vastaan, kun rajavartiolaitosviranomaiset harjoittelevat yhdessä erilaisia meripelastustehtäviä ja öljyntorjuntaa. Katsottaessa asiaa turvallisuusviranomaisia laajemmin, on yksityisellä sektorilla suuri halu laajentaa yhteistyötä alueella. Taloudelliset mahdolliset houkuttelevat alueelle eri alojen toimijoita. Pakotteista huolimatta yhteistyötä tapahtuu useilla sektoreilla ja eteenpäin on onnistuttu menemään myös alun perin pakotteiden keskiössä olevilla sektoreilla, kuten energiateollisuudessa. Alueella on epävakautta sekä vakautta lisääviä tekijöitä. Mikäli Venäjää ei lähdetä haastamaan sen intresseissä arktisella alueella, on todennäköistä, että se pyrkii panostamaan alueelliseen vakauteen vahvemmin³⁰⁵. On kuitenkin muistettava, että Venäjä on tällä hetkellä ainoa valtiollinen taho, joka on selkeästi myös varmistautunut etenemään omien päämääriensä suhteen myös vaikeamman kautta. Näin ollen arktisen alueen kehityksen tarkastelu voidaan kääntää arktisen alueen muiden toimijoiden suuntaan. Tunnustetaanko Venäjän saavuttama status quo vai lähdetäänkö sitä haastamaan? Ensimmäinen avaa erilaisia mahdollisuuksia kaikkia hyödyttävälle yhteistyölle ja jälkimmäinen ajaa yhteistyön vuosia taaksepäin.

James Kraska ja Franklyn Griffiths kirjoittivat vuosikymmenen alussa, että ongelmien esiin nostamisen viitekehys vaikuttaa oleellisesti siihen, mitä keinoja niiden ratkaisemiseksi on käytössä³⁰⁶. Uskon, että nämä ajatukset pitävät arktisen suhteen edelleen paikkansa. Alueellisella

³⁰³ Hilde (2014), s. 160–161.

³⁰⁴ Cooper (2017), s. 482.

³⁰⁵ Ks. Taliaferro (2014), s. 177–211. Venäjän arktinen strategia (2013). Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (2015). Status quon säilyessä yhteistyö on myös realismin näkökulmasta Venäjän intresseissä. Yhteistyön painotus ilmenee myös Venäjän valtiollisissa strategia-asiakirjoissa.

³⁰⁶ Griffiths (2011), s. 6. Kraska (2011), s. 27.

kehityksellä on kärjistetyksi kaksi vaihtoehtoa – hyvä ja huono. Paljon on kiinni siitä, miten yhteistä pelikenttää kyetään kehittämään rakentavassa hengessä.

6.2 Tutkimustehtävän täyttäminen

Tutkimustehtävänä oli osoittaa Venäjän sotilaallisen varustelun tarkoitusperät arktisella alueella. Tämän tutkimuksen perusteella Venäjän arktisen alueen sotilaallisen varustelun ensisijainen tarkoitus on kiistää Yhdysvaltojen sotilaallinen hegemonia. Tässä korostuu arktisen alueen sotilasstrateginen merkitys Yhdysvaltojen ja Venäjän sekä Naton ja Venäjän välillä. Tämän lisäksi sotilaallisella varustelulla pyritään kasvattamaan inhimillistä turvallisuutta alueella. Koillisväylän käytettävyyden turvaamisella sekä rannikko- ja saaristoalueiden valvonnalla on sekä sotilasstrateginen merkitys että inhimillistä turvallisuutta kasvattava merkitys. Venäjän sotilaavaston sekä rannikko- ja rajavalvontajoukkojen kaluston sekä satamien kehitys palvelee samalla logiikalla kahta tarkoitusta.

Inhimillisen turvallisuuden lisäksi etenkin meripelastuskeskusten ja rannikko- ja rajavalvontajoukkojen kehityksellä vastataan myös ympäristöturvallisuuden asettamiin haasteisiin, jolla pyritään kaupallisen toiminnan vilkastuessa suojaamaan alueen herkkä ekologinen systeemi. Näiden ennaltaehkäisevien tehtävien lisäksi Pohjoisen laivaston joukot osallistuvat Neuvostoaikaisten tukikohtien aiheuttamien ympäristöongelmien hoitamiseen arviolta 2020-luvun puoleen väliin asti.³⁰⁷ Sotilaallinen varustelu luo alueelle turvallisuutta sekä työpaikkoja. Työpaikkoja syntyy turvallisuusviranomaisten kasvavien työpaikkojen lisäksi asevoimien suurien rakennusprojektien ja muiden valtion hankkeiden kautta. Logistiikan kehittäminen valtiotavotteellisesti luo alueelle taloudellista nostetta, jonka on tarkoitus aikaansaada positiivinen kierre, jossa ostovoiman parantuminen synnyttää luonnollisesti muita palveluja.

Lyhyesti kerrattuna Venäjän arktisen alueen sotilaallisen varustelun taustalla on neljä asiaa: Sotilaallinen turvallisuus, inhimillinen turvallisuus, talous ja ympäristö. Venäjällä on alueellisesti paljon pelissä. Arktisten merialueiden kasvava käytettävyys muuttaa alueen sotilasstrategista merkitystä. Venäjän arktisella alueella olevat luonnonvarat ovat suuremmat kuin missään

³⁰⁷ Ks. The Arctic (2018). The Arctic Coast Guard Forum (2018). The Moscow Times (2011). Venäjän arktinen strategia (2013).

muualla maailmassa. Tämän takia se on panostanut alueelle enemmän kuin mikään muu valtio. Venäjä pyrkii säilyttämään saavutetun status quon alueella voimakkaammin kuin mikään muu alueellinen toimija³⁰⁸.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimuskohde

Margaret Hermann on jäsennellyt sisällön analyysin validiteetin arvioimiseksi kahdeksan kysymystä, joihin sisällönanalyysiä tekevän tutkijan pitäisi pystyä vastaamaan³⁰⁹. Tapani Montonen on järjestänyt edellä mainitut kysymykset tutkijan kannalta helpompaan muotoon jaottelemalla ne: a) tutkimusongelmaan, b) aineistoon ja c) analyysin uskottavuuteen liittyviin kysymyksiin.³¹⁰ Käytän oman työni analyysiin Hermannin jäsentelemää mallia, jonka Montonen on muokannut helpommin käsitettävään muotoon. Tämän jälkeen analysoin tuloksia oman harkintani kautta.

Tutkimusongelma ei juurikaan sisällä merkitysten erottamista kommunikaatiosta, vaan vastaus tutkimusongelmaan on pyritty etsimään julkilausutuista kirjallisista strategioista, joiden paikkaansa pitävyyttä on arvioitu muiden lähteiden perusteella. Saman asian tarkastelulla useista lähteistä on pyritty poistamaan kirjallisen viestinnän tulkinnalliset ongelmat, jossa yksittäisistä lausunnoista pyrittäisiin diskursiivisesti päättämään julkilausuman yhteyttä laajempiin kokonaisuuksiin. Tulkinnanvaraisuus on toisin sanoen pyritty poistamaan tarkastelemalla asiaa tarpeeksi monelta kantilta ja monesta lähteestä. Tutkimuksessa on käytetty yksittäisiä lainauksia esimerkiksi valtion johdon osalta, mutta niiden merkitys tutkimustehtävän täyttämiseksi on marginaalinen.

Tutkimustehtävä johti selkeästi laadulliseen analyysiin. Valtiollisten tarkoituksien selvittäminen on mitä laadullisin tutkimusongelma, joka ei ole ratkaistavissa määrällisesti. Tutkittavaan

³⁰⁸ Sevastyanov & Kravshuk (2017), s.145.

³⁰⁹ Hermann, Margaret G: Content Analysis. *Qualitative Methods in International Relations. A Pluralist Guide*. Klotz, Audie & Deepa Prakash (eds), Houndmills, Palgrave Macmillan 2008. s. 151. Hermannin mukaan kysymyksiä ovat: (1) Sisältääkö tutkimusongelma merkitysten erottamista kommunikaatiosta, (2) Millaisia aineistoja on saatavilla ja miten, (3) Johtaako tutkimusongelma laadulliseen vai määrälliseen analyysiin? (4) Käsitelläänkö aineistoa kuvaavana vai instrumentaalisenä? (5) Mitä tekstistä analysoidaan ja millä perusteella? (6) Voidaanko tutkimuksessa ottaa huomioon tilanne, kulttuuri ja historia; konteksti? (7) Voidaanko tutkimus toistaa? (8) Vastaako analyysi siihen, mistä tutkimuksessa alun perin oli kiinnostuttu?

³¹⁰ Montonen, Tapani: Pro Gradu -tutkimus: *Ulkopolitiikan analyysi Suomen osallistumisesta Keski-Afrikan kriisinhallintaoperaatioon*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita Prima Oy, Helsinki 2016. s. 18.

aiheeseen liittyy äärettömästi syy–seuraussuhteita, joiden tarkastelu on laadullisella tutkimuksella määrällistä luontevampaa. Analyysissä on tarkasteltu ja järjestelty määrällisiä suureita etenkin talouden osalta, mutta tässä on määrällisen analyysin sijaan ollut kyse tutkimustulosten kvantifioinnista, jotta ne saadaan lukijalle helpommin ymmärrettävään muotoon.

Tutkimuksessa on huomioitu historiallinen aspekti ajallisen rajauksen puitteissa 2000-luvun lopulta eteenpäin. Historian analysointi toteutettiin kuitenkin varsin lyhyellä kertauksen omaisella katsannolla erilaisiin suureisiin, kuten sotilasmenojen suuruuteen ja arktisen alueen taloudelliseen tuottavuuteen. Historian tarkastelu muistuttaa tällöin enemmän historian huomiomista luomalla vertailukohtia yksittäisiin tapahtumiin, ilmiöihin tai suureisiin. Tällaisessa analyysissä on puutteensa, koska tarkastelu ei ota kaikkia tarvittavia tai mahdollisia seikkoja huomioon. Esimerkiksi kulttuurin osalta tutkimus on ottanut Venäjän arktisen kulttuurihistoriallisen ulottuvuuden ikään kuin annettuna totuutena. Tätä ei ole erityisesti todennettu tai kyseenalaistettu. Toisaalta alueen väestörakenteen koostuessa vahvasti erilaisista alkuperäiskansoista on selvää, että arktisella alueella on kulttuurihistorialliset perinteet, jolloin asiaan ei välttämättä tarvitse suuremmin syventyä. Kärjistetysti voidaan sanoa, että tutkimus on tunnustanut historiallisia ja kulttuurisia seikkoja, mutta nämä eivät ole olleet tutkimuksen tarkastelun keskipisteessä. Tutkimustehtävän kannalta oleellisin kulttuurihistoriallinen seikka on Neuvostoliiton jäljiltä jääneet katastrofaaliset ympäristöongelmat, jotka ovat aiheuttaneet väestön siirtymistä muualle. Ympäristöongelmat ovat aiheuttaneet sisä- ja ulkopoliittisen ongelman, joka on sittemmin noussut yhdeksi Venäjän todellisista intresseistä, minkä hoitoon myös arktisen alueen sotilaallinen organisaatio on panostanut³¹¹.

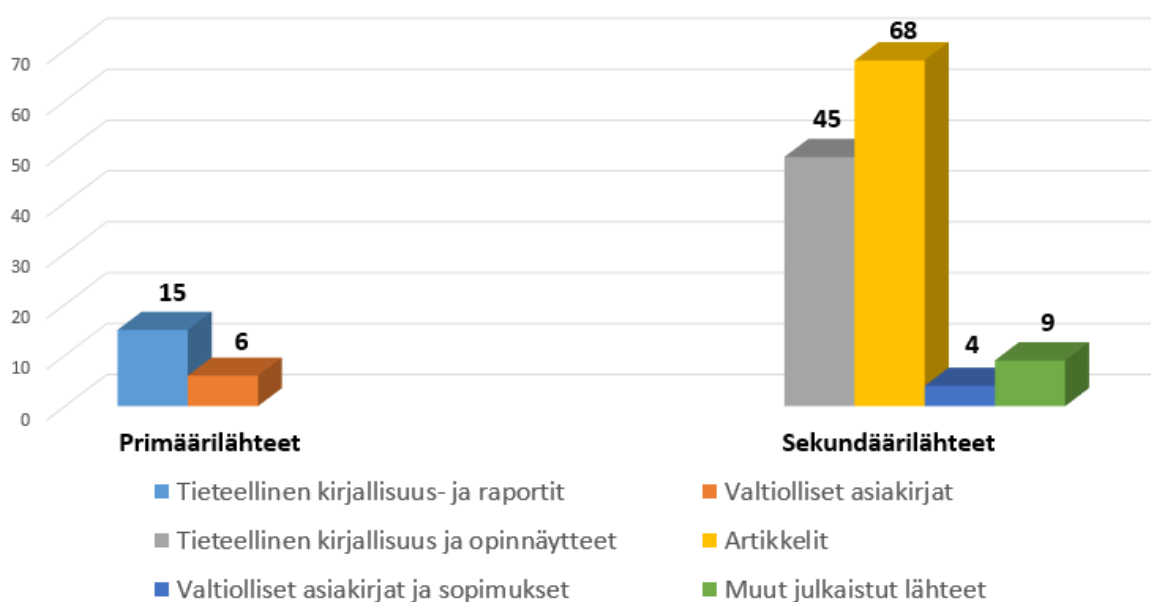
Aineiston osalta lähestyn asiaa primääri- ja sekundäärilähteiden kautta erikseen, koska niiden analysointi eroaa oleellisesti lähteiden luonteen johdosta. Tieteelliseen vertaisarvioituun tutkimukseen ei tarvitse lähtökohtaisesti suhtautua yhtä varauksella kuin esimerkiksi verkosta löytyviin artikkeleihin, jotka eivät välttämättä noudata hyvää tieteellistä käytäntöä. Yleisesti aineistoa oli saatavilla arktisesta alueesta paljon. Esimerkiksi haettaessa arktista aluetta koskevia artikkeleita tieteellisen tutkimuksen viitetietokannasta SCOPUS, on tuloksena viimeisen 5 vuoden ajalta tuhansia artikkeleita, jotka käsittelevät tavalla tai toisella arktista³¹². Tämän johdosta

³¹¹ Ks. Staalesen, Atle: *Russian cleanup of Arctic island*. Barents Observer 2011. [<http://barentsobserver.com/en/nature/russian-cleanup-arctic-island>], luettu 3.4.2018. Staalesen, Atle: *Putin: Arctic environment comes first*. Barents Observer 2010. [<http://barentsobserver.com/en/sections/politics/putin-arctic-environment-comes-first>], luettu 3.4.2018. Venäjä on siistinyt Neuvostoliiton aikaisia ympäristökatastrofeja arktisen alueen rannikko- ja saaristoalueilla.

³¹² Tässä viitataan scopus.com verkkosivustoon, johon tutkijalla on Maanpuolustuskorkeakoulun kirjaston kautta ollut tunnukset.

aineiston analyysin haasteeksi muodostuikin ajantasaisen ja tutkimusongelmaan liittyvän aineiston löytäminen. Tutkimustehtävän lähestyminen tutkimustavoitteiden kautta auttoi kohdentamaan myös aineistonkeruuta pienempiin ja tarkemmin määritettyihin kysymyksiin joiden kautta pystyttiin vastaamaan tutkimustehtävään kokonaisuudessaan.

Primäärilähteiden ongelmana on tieteellisen tutkimuksen valmistumisen hitaus, jonka johdosta vuotta 2016 uudempia tietoja oli vaikea saada ainakaan tieteellisesti arvostetuista julkaisukanavista. Tämän johdosta primäärilähteet loivat ikään kuin pohjan tutkimukselle, jonka jälkeen niiden oikeellisuutta sekä ajantasaisia tietoja lähdettiin analysoimaan sekundäärilähteiden kautta. Sekundäärilähteet muodostivatkin selkeän enemmistön tutkimuksen lähdeaineistosta. Tutkimuksen keskeiset havainnot on pystytty varmistamaan sekä primääri että sekundäärilähteistä, jolloin tulosten voidaan katsoa olevan luotettavia. Tutkimuksen lähdeaineiston jakautuminen primääri- ja sekundäärilähteisiin on esitetty kuvassa 6.

Kuva 6. Aineiston jakautuminen primääri ja sekundäärilähteisiin.

Aineiston analyysin osalta tutkimuksen luotettavuutta heikentää ilmiöiden pintapuolinen käsittely sekä yleistäminen. Esimerkiksi taloutta on tutkimuksen rajallisen pituuden johdosta kyetty analysoimaan hyvin karkeilla mittareilla, jotka eivät varmasti ota huomioon kaikkia muuttujia. Voidaan puhua pinta-analyysistä, jossa on yksittäisten muuttujien kautta pyritty havainnoimaan kehitystrendejä. Etenkin vuotta 2019 kauemmas perustuvat arviot ovat hataralla pohjalla. Niistä ei kannata puhua laajan tieteellisen tutkimuksen tuottamina arvioina, vaan ehkä ennemminkin

valistuneina arvauksina tulevaisuudesta. Tämä on pidettävä mielessä analysoitaessa tuloksia jälkikäteen.

Analyysin uskottavuutta arvioitaessa tutkimus sisältää hyviä ja huonoja piirteitä. Uskon, että analyysin toteutuksen periaatteet olivat lukijalle selvät ennen analyysilukujen alkua. Tekstistä lähdettiin hakemaan vastauksia tutkimustavoitteiden mukaisiin kysymyksiin. Tutkimustavoitteiden täyttäminen eteni kronologisesti varsinaisten analyysilukujen mukaan, jonka oli tarkoitus helpottaa tutkimustehtävän täyttämisen seuraamista. Kysymykset olivat selvillä ja selkeitä, mutta niihin vastaamisen voidaan katsoa olevan tulkinnanvaraista. Mitkä kaikki muuttujat täytyy huomioida, että voidaan päätyä perustellusti johtopäätökseen? Tämä on laadulliselle tutkimukselle tyypillinen ongelma. Mitä laadullisempi tutkimus, sitä laajemmaksi analyysi pyrkii muodostumaan. Työn rajallisen pituuden takia analyysissä huomioitavat näkökulmat ovat kompromissi. Ne edustavat perustellusti vain osaa tutkittavaan ilmiöön vaikuttavista muuttujista. Samalla logiikalla tutkimuksen tulosten voidaan katsoa edustavan vain osaa tutkittavaan ilmiöön liittyvästä todellisuudesta. Tässä tutkimuksessa sotilaallisen varustelun tarkoituksperiä pyrittiin selvittämään poliittisen ja taloudellisen ulottuvuuden kautta. Onko tahtoa ja onko rahaa? Nämä ovat perusteltuja näkökulmia, mutta eivät ainoita relevantteja näkökulmia. Näin ollen analyysin uskottavuuden haastaa tarkasteltavien näkökulmien rajattu lukumäärä sekä vastaavasti käsitellyn aineiston rajallisuus. Tutkimuksen analyysi perustuu 147 lähteeseen, jonka voidaan kuitenkin katsoa edustavan kohtalaista otantaa, joskin lähteiden tieteellinen uskottavuus vaihtelee paljon.

Aineiston analyysin uskottavuuteen liittyy myös tutkijan kyky analysoida aineistoa. Tässä esiin nousi tutkijan venäjän kielen puutteellisuus, jonka takia suurin osa analyysistä on tehty englannin- ja suomenkielisistä lähteistä. Etenkin tutkittaessa Venäjän ”todellisia” intressejä, olisi eduksi olla venäläinen ja ymmärtää venäjän kieltä ja kulttuuria. Näiden ominaisuuksien ollessa vaillinaiset, voidaan todeta, että perusta pitävillä johtopäätöksillä on hieman kyseenalainen. Analyysissä käytettiin jonkun verran venäläisiä alkuperäislähteitä, jotka käännettiin englannin kielelle Googlen Kääntäjän avulla. Teknologian kehitys kompensoi kielellisiä puutteita. Koneellinen kääntäminen sisältää myös riskejä, jossa puutteellinen teknologia voi vääristää aineistoa.

Hermannin jäsentelyn mukaan viimeinen analyysiä koskeva kysymys on mielestäni tärkein. Vastaako työn analyysi siihen, mistä on alun perin kiinnostuttu? Toisin sanoen, pysyikö työn

fokus oikeissa asioissa? Tutkimus lähti liikkeelle henkilökohtaisesta halusta pohtia syitä Venäjän poikkeuksellisen suurille panostuksille arktisen alueen sotilaalliseen varusteluun. Tutkimusasetelma on työn aikana luonnollisesti hieman elänyt, mutta perimmäinen analyysia ajanut kysymys on pysynyt samana, ja näin työn tärkein tavoite eli tutkimustehtävän täyttäminenkin saavutettiin kohtalaisen luontevasti.

Viimeinen tutkimuksen luotettavuuteen liittyvä kritiikki on tutkimuksen lähtötilanteen puutteellisuus. Opinnäytetyössä tutkimukseen on suotavaa liittää joku tieteellinen teoria, joka tässä työssä on uusklassinen realismi. Tieteellinen teoria määrittää näkökulman, miten aihetta lähestytään. Jo ennen työtä oli selvää, että realismi tai uusklassinen realismi kykenee selittämään Venäjän sotilaallisen varustelun tarkoitusperiä arktisella kohtalaisen hyvin. Oliko valittu teoria kuitenkin paras mahdollinen tutkittavan ilmiön tarkasteluun? Tuskin. Tutkimuksen aikana nousi ajatus lähestyä tutkittavaa ilmiötä täysin venäläisistä lähtökohdista uusklassisen realismin sijaan. Tämän johdosta perehdyin hieman venäläiseen käsitykseen Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittisesta ajattelusta, jotta kykenen testaamaan tämän työn tuloksia toisesta näkökulmasta. Venäjän turvallisuuspoliittisia lähtökohtia tutkinut Dmitry Baluev on koostanut seitsemän olennaista teesiä, joita tulee tarkastella aina, kun mietitään: Miksi Venäjä tekee valtiona jotain³¹³? Nämä teesit muodostavat ikään kuin Venäjän valtiollisen minäkuvan, tai yhden version siitä.

Baluevin seitsemän teesiä ovat:

1. Venäjä on historiallisesti nähnyt ulkopolitiikassaan enemmän vaivaa muiden valtioiden intressien estämiseen kuin omien intressiensä ajamiseen. Venäjä on investoinut paljon Yhdysvaltojen hegemonian haastamiseen sekä Naton ja Eurooppalaisten pyrkimysten häiritsemiseen. Näin ollen Venäjän ”linnoittautuminen” muita vastaan voidaan nähdä sen itse ajamana etuna.
2. Usko sotilaallisen voiman (hard power) merkitykseen tärkeimpänä valtiollisena voimavarana. Uskottavan sotilaallisen voiman ylläpito tarjoaa Venäjälle parhaan mahdollisuuden saada muut kunnioittamaan sitä ja sen intressejä. Pyrkimys sotilaalliseen pariteettiin Yhdysvaltojen kanssa, suuren armeijan ylläpito sekä panostukset strategisen ydinasepelotteen kehittämiseen vaikeinakin taloudellisina aikoina heijastelevat konservatiivista turvallisuuskulttuuria.

³¹³ Baluev, Dmitry: Russia: Strategy, Policy & Administration. *National security*. Irvin Studin (ed.), Institute of 21st Century Questions. Palgrave Macmillan 2018. s. 150–152.

3. Venäläisen valtionjohdon näkemyksen mukaan suurvallat tekevät tärkeimmät päätökset, vaikka etenkin suurilla kansainvälisillä organisaatioilla on kasvava rooli kansainvälisten asioiden käsittelyssä. Venäjä käsittää suurvallat suvereeniksi kansallisvaltioiksi, jotka kykenevät tekemään itsenäisiä päätöksiä. Tällaisia ovat Venäläisen käsityksen mukaan Yhdysvallat, Kiina ja Venäjä sekä ehkä alueellisesti merkittävät toimijat, kuten Saksa, Ranska, Intia ja Brasilia.
4. Venäjä vaatii, että muut valtiot ja kansainväliset toimijat tunnustavat Venäjän pysyvänä suurvaltana. Tämä vaatimus heijastuu Kremlin vaatimuksesta tunnustaa Kremlin asema kaikissa vaikutusvaltaisissa foorumeissa, kuten YK:n turvallisuusneuvoston pysyvät jäsenvaltiot, BRICS sekä erilaiset rauhanneuvottelufoorumit kansainvälisissä ongelmissa koskivat ne sitten erityisesti Venäjää tai eivät.
5. Venäjän historian monista sotilaallisista tappioista huolimatta Venäjä on onnistunut kääntämään suurimman osan tappioista lopulta voitoksi. Tämä on iskostunut kansakunnan narratiiviksi, jossa Venäjä onnistuu kääntämään vaikeatkin asiat ajan kuluessa voitoksi, vaikka se joutuisi tämän prosessin aikana kohtamaan huomattavia vaikeuksia ja kärsimystä.
6. Viimeisen vuosikymmenen aikana Venäjä on muuttanut käsitystään suvereniteetista ja itsenäisyydestä. Itsenäisyys määritellään nykyään suvereniteetin turvaamiseksi kansallisella puolustuksella niiltä, jotka pyrkivät tuhoamaan tai rajoittamaan sitä. Käsitys koskee Venäjän sisäisiä sekä ulkoisia uhkia. Tämän myötä vallanpitäjien intresseistä on tullut erottamattomat Venäjän intresseistä. Näin ollen esimerkiksi Venäjän ulkopuolinen kritiikki presidentti Putinia kohtaan, demokratiaan tai ihmisoikeuksiin tai minkä tahansa poliittisen asian saralla, katsotaan yritykseksi loukata Venäjän suvereniteettia. Tämän logiikan kautta Venäjä on turvallistanut lähes kaikki sen poliittiset ongelmat ulkopuolisina pyrkimyksinä vaikuttaa Venäjän sisäisiin asioihin.
7. Venäjä on viimeisen vuosikymmenen aikana koventanut turvallisuuspoliittisia otteitaan reaktiona todellisiin sekä itserakennettuihin turvallisuusuhkiin. Ukrainan menettäminen strategisena puskurimaana sekä kulttuurisena vaikutuskeinona on mahdollistanut lännen ja Euroopan Unionin vaikutuspiiriin laajenemisen entisen Neuvostoliiton alueilla. Naton ja Yhdysvaltojen sotilaallinen laajentuminen Venäjän lähialueilla ovat syitä, joiden johdosta Putin usein toistaa puheissaan Stalinin aikaista mantraa heikon ja taantu-

neen orjuuttamisesta. Nämä sanat edustavat niin Venäjän työväen kuin eliitin mielikuvaa siitä, että Venäjä ei voi luottaa muiden maiden ystävällismielisyyteen, vaan sen on parempi keskittyä kasvattamaan omaa valtaansa.³¹⁴

Yksi vaihtoehtoinen tapa olisi lähestyä tutkimustehtävää näiden seitsemän teesin kautta ja pyrkiä hahmottamaan arktisen alueen sotilaallinen varustelu näistä venäläisistä lähtökohdista. Nopealla tarkastelulla huomataan, että jo tehty tutkimus edustaa useita näkökulmia, jotka nousisivat esiin myös Baluevin teesien kautta. Yhtäläisyyksiä ovat ainakin realismin käsitys suurvalloista kansainvälisen järjestelmän tärkeimpinä toimijoina (3), Venäjän revisionistiset pyrkimykset vakiinnuttaa asemansa yhtenä pysyvistä suurvalloista (4) sekä sotilaallisen voiman merkityksen korostaminen vallan tärkeimpänä muotona (2). Näiden yhtäläisyyksien osalta voidaan todeta, että valittu uusklassisen realismin näkemys noudattaa osiltaan myös Baluevin versiota venäläisestä näkemyksestä.

Vastaavasti teesit 1,5,6 ja 7 toisivat käsittelyyn uusia näkökulmia ja tämän kautta myös erilaisia tuloksia. Tämä osoittaa, että tutkimusasetelman valinnalla on oleellinen merkitys tutkimuksen tulosten kannalta. Tämän lyhyen katsauksen kautta voidaan tulla johtopäätökseen, jossa tutkimustehtävä voidaan todeta täytetyksi ja tulokset edustavat myös venäläistä näkemystä, jolloin niitä voidaan pitää ainakin oikeansuuntaisina ”totuuden” selvittämisen ollessa mahdotonta. Vastaavasti voidaan todeta, että realismin teorian lähtökohdista toteutettu analyysi nosti esiin vain osan tarkasteltavaan ilmiöön liittyvästä todellisuudesta.

Venäjä on ainutlaatuinen tutkimuskohde. Esimerkiksi Baluevin teesien kautta räätälöity tutkimus ottaa huomioon Venäjän erityispiirteet. Tällöin tutkimusasetelma muodostetaan tutkimuskohteen kautta. Tässä tutkimuksessa tutkimustehtävää lähestyttiin uusklassisen realismin teorian kautta, jolloin teorian mukainen näkökulma räätälöidään tutkittavan kohteen ympärille. Kuten sanottua valitussa lähestymistavassa on puutteensa. Onnekseni, Venäjä tuntuu käyttäytyvän valtiona hyvin realismin teoriaan sopivasti, joten opinnäyte ei ole tuloksineen mennyt täysin metsään, vaan toisinpäin.

Opinnäytteen aikana on tarkoitus oppia, joten nimeän lopuksi muutaman jatkotutkimuskohteen:

1) Venäjän sotilaallisen varustelun tarkoituksiperiä arktisella alueella olisi mielenkiintoista tutkia

³¹⁴ Baluev (2018), s. 150–152. Tutkija on kääntänyt teesit, joten ne saattavat pitää sisällään tahattomia eroavaisuuksia tai puutteita verrattuna alkuperäislähteeseen.

esimerkiksi Baluevin esittämistä lähtökohdista - venäläisistä lähtökohdista. Huomioitavaa on, että myös venäläiset lähtökohdat muuttuvat, jolloin nekin on syytä tarkastaa ennen tutkimuksen aloitusta. 2) Näin ollen toinen äärimmäisen tieteenfilosofinen näkökulma olisi tutkia: Mitkä näkökulmat muodostavat Venäjän ulkopoliittisen toiminnan lähtökohdat?

LÄHTEET

PRIMÄÄRILÄHTEET

1.1 Tieteellinen kirjallisuus- ja raportit

Defence Intelligence Agency: *Russia military power – Building a military to support great power aspirations*. 2017.

IHS Markit: *Jane`s World Armies, Russian Federation*. 2018.

IHS Markit: *Jane`s World Navies, Russian Federation*. 2018.

IHS Markit: *Jane`s World Air Forces, Russian Federation*. 2018.

International Monetary Fund: *World Economic Outlook, January 2018, Brighter Prospects, Optimistic Markets, Challenges Ahead*. 2018 [<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/01/11/world-economic-outlook-update-january-2018>], luettu 6.2.2018.

Norberg, Johan; Fredrik Westerlund, Carolina Vendil Pallin, Roger Roffey & Per Vikström: *Russian Military Capability in a Ten-Year perspective – 2016, Russia`s Armed Forces in 2016*. Persson, Gudrum (ed.) FOI 2016.

Norberg, Johan: *Training to Fight – Russia`s Major Military Exercises 2011-2014*. FOI 2015.

Oxenstierna, Susanne: *Russian Military Capability in a Ten-Year perspective – 2016, Russian Military Expenditure*. Persson, Gudrum (ed.) FOI 2016.

Persson, Gudrum (ed.): *Russian Military Capability in a Ten-Year perspective – 2016, Introduction*. FOI 2016.

SIPRI: *Military expenditure by country, in constant (2015) US\$ m., 2007-2016*. 2017a. [<https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-constant-2015-USD.pdf>], luettu 9.2.2018.

SIPRI: *Military expenditure by country, in local currency*. 2017b. [<https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-local-currency.pdf>], luettu 9.2.2018.

SIPRI: *Military expenditure by country as percentage of gross domestic product, 2003-2016*. 2017c. [<https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-share-of-GDP.pdf>], luettu 9.2.2018.

The Military Balance: *Vol 118, 2018*. International Institute of Strategic Studies, Routledge, Taylor & Francis Group 2018.

The World Bank Group, 2018. (<https://data.worldbank.org/country/russian-federation?view=chart>), luettu 13.2.2018.

Westerlund, Fredrik; Johan Norberg & Per Vikström: Russian Military Capability in a Ten-Year perspective – 2016, *The Fighting Power of Russia's Armed Forces in 2016*. Persson, Gudrum (ed.), FOI 2016.

1.2 Valtiolliset asiakirjat

Putin, Vladimir: *Venäjän meridoktriini*. Venäjän Federaation turvallisuusneuvosto 2015. [<http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/uAFi5nvux2twaqjftS5yrIZUVTJan77L.pdf>], luettu 6.11.2017.

Putin, Vladimir: *Venäjän sotilasdoktriini*. 2014. [<http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>], luettu 6.11.2017.

Venäjän federaation turvallisuusneuvosto: *Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia (The Russian Federation's National Security Strategy)*. 2015. [<http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>], luettu 19.12.2017.

Venäjän federaation turvallisuusneuvosto: *Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia 2020-luvulle (Russian Federation's National Security Strategy Through 2020)*. 2009

Venäjän federaation turvallisuusneuvosto: *Venäjän arktinen strategia (The development strategy of the Russian Arctic zone for the period up to the 2020)*. 2013. [<http://www.research.kobe-u.ac.jp/gsics-pcrc/sympo/20160728/documents/Keynote/Russian%20Arctic%20strategy%202013.pdf>], luettu 18.10.2017.

Venäjän federaation turvallisuusneuvosto: *Venäjän arktisen politiikan perusteet 2020-luvulle (Foundation of the State Politics of the Russian Federation on the Arctic for 2020 and in the Longer Perspective)*. 2009. [http://www.research.kobe-u.ac.jp/gsics-pcrc/sympo/20160728/documents/Keynote/Russian_Arctic_Policy_2009.pdf], luettu 18.10.2017

SEKUNDÄÄRILÄHTEET

2.1 Tieteellinen kirjallisuus ja opinnäytteet

Baluev, Dmitry: Russia: Strategy, Policy & Administration, *National security*. Irvin Studin (ed.), Institute of 21st Century Questions, Palgrave Macmillan 2018.

Blombergs, Fred: Maanpuolustuskorkeakoulun Strategianlaitoksen väitöskirjajulkaisussa: *Euroopan voimatasapainojärjestelmä 1992–2012 – Euroopan vakaus rakenteellisen, uusklassisen ja hegemonisen realismin näkökulmasta*. Juvenes Print, Helsinki 2012.

Buzan Barry; Ole Waever & Jaap de Wilde: *Security, A New Framework For Analysis*. Lynne Rienner Publishers Inc., USA 1998.

Carlsson Märta & Granholm Niklas: *Russia and the Arctic: Analysis and Discussion of Russian Strategies*. FOI, Tukholma 2013.

Center for Analysis of Strategies & Technologies (CAST). *Russian Federation Public weapons programs: performance problems and optimization potential*. 2015.

Conley Heather & Caroline Rohloff: *The New Ice Curtain: Russia's Strategic Reach to the Arctic*. Center for Strategic & International Studies, Rowman & Littlefield 2015.

Cooper, Julian: *Prospects of Military spending in Russia in 2017 and beyond*. 2017b.

Cooper, Julian: *Russia's state armament programme to 2020: a quantitative assessment of implementation 2011–2015*. FOI 2016.

Cooper, Julian: *Russian Military Expenditure: Data, Analysis & Issues*. FOI 2013.

Cooper, Julian: The Post-Communist Economies Vol 29, *The Russian budgetary process and defence: finding the 'golden mean'*. Routledge 2017.

Elinkeinoelämän keskusliitto: *Tuotanto ja investoinnit*. 2018. [<https://ek.fi/mita-teemme/talous/perustietoja-suomen-taloudesta/3998-2/>], luettu 30.3.2018.

Flake, Lincoln Edson: Military and Strategic Affairs Volume 6 No. 1: *Russia's Security Intentions in a Melting Arctic*. The Institute of National Security Studies 2014.

Gorenburg, Dmitri: *Russia's Military Modernization Plans: 2018-2027*. PONARS Eurasia Policy Memo No. 495, 2017.

Griffiths, Franklyn: Arctic Security in an Age of Climate Change, *Arctic Security – The Indirect Approach*. Kraska, James (ed.), U.S Naval War College and Foreign Policy Research Institute, Cambridge University Press 2011.

Griffiths, Franklyn: *The Arctic as an international political region*. Science for Peace/Samuel Stevens, The University of Virginia 2007.

Hedenskog, Jakob & Carolina Vendil Pallin (eds.): *Russian Military Capability in a Ten-Year perspective – 2013*. FOI 2013.

Heleniak, Timothy: Arctic Human Development Report, *Arctic Populations and Migration*. Nymand Larsen, Joan & Gail Fondahl (eds.). Norden 2014.

Henderson, James: *Russian LNG: The progress and delay in 2017*. The Oxford Institute of Energy Studies, 2017. [<https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2017/03/Russian-LNG-%E2%80%93-Progress-and-delay-in-2017-OIES-Energy-Insight.pdf>], luettu 9.2.2018.

Hermann, Margaret G: Content Analysis. *Qualitative Methods in International Relations. A Pluralist Guide*. Klotz, Audie & Deepa Prakash (eds), Houndmills: Palgrave Macmillan 2008.

Hilde, Paal Sigurd: Geopolitics and Security in the Arctic, *Armed forces and security challenges in the Arctic*. Tammes Rolf & Kristinen Offerdal (eds.), Routledge Global Security Studies, Routledge 2014.

Inozemtsev Vladislav & Zhuchkova Yulia: Russia Futures: Horizon 2025, *The future of the economy and the energy sector*. European Institute of Security Studies Report No. 26, Haukkala Hiski & Nicu Popescu (Eds), Paris 2016.

International Energy Agency: *Oil Market Report*. 2017. [<https://www.iea.org/oilmarketreport/omrpublic/>], luettu 19.10.2017.

International Energy Agency: *GAS 2017 - Analysis and Forecast 2022*. 2017. [<https://www.iea.org/Textbase/npsum/gas2017MRSsum.pdf>], luettu 19.10.2017.

Kraska, James (ed.): *Arctic Security in an Age of Climate Change*. U.S Naval War College and Foreign Policy Research Institute, Cambridge University Press 2011.

Käpylä, Juha; Harri Mikkola & Toivo Martikainen: *Moscow's Arctic dreams turned sour – Analysing Russia's policies in the Arctic*, Ulkopoliittinen Instituutti 2016.

Le Mière, Christian & Jeffrey Mazo: *Arctic Opening – Insecurity and Opportunity*. The International Institute of Strategic Studies, Routledge 2013.

Mearsheimer, John: *The Tragedy of Great Power Politics*. W.W. Norton & Company, New York & London 2001.

Montonen, Tapani: Pro Gradu -tutkimus: *Ulkopoliitiikan analyysi Suomen osallistumisesta Keski-Afrikan kriisinhallintaoperaatioon*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita Prima Oy, Helsinki 2016.

Morgenthau Hans: *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. 1948.

Pynnöniemi, Katri & András Rácz (eds.): *Fog of Falsehood Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*. Ulkopoliittisen instituutin raportti 45/2016, Helsinki 2016.

Pynnöniemi, Katri: Russian Defense Reform – Assessing the real ‘Serdyukov heritage’. FIIA Briefing paper No. 126, Ulkopoliittinen instituutti 2013.

Rantapelkonen, Jari & Lotta Koistinen: *Pohdintoja sotatieteellisistä käsitteistä. Tutkimusselosteita nro 1*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitoksen julkaisusarja 2, 2016.

Rautala, Ari: *Arktinen alue Venäjän sotilaallisesta näkökulmasta*. Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksen julkaisusarja 4: työpapereita No 48, Juvenes Print Oy, Tampere 2013.

Reed & Smith: *Overview of the U.S. and EU Sanctions on Russia*. 2014.

Ripsman, Norrin; Jeffrey Taliaferro & Steven Lobell: *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. Oxford University Press, New York 2016.

Roponen, Hannu; Konsta Teittinen, Miikka Kaarnakoski, Jouko Korkala, Lari Pietikäinen, Jaakko Plathan, Olli Rusanen & Heikki Heilala: Venäjän asevoimat muutoksessa – Kohti 2030-lukua, *Venäjän merivoimien kehitysnäkymiä*. Kesseli, Pasi (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2016.

Sipilä, Joonas & Koivula Tommi: *Kuinka strategiaa tutkitaan*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitoksen julkaisu, 2014.

Taliaferro, Jeffrey: Political Psychology. *Power Politics and the Balance of Risk: Hypotheses on Great Power Intervention in the Periphery*. International Society of Political Psychology, Blackwell Publishing, Malden & Oxford 2014.

Tian, Nan; Aude Fleurant, Pieter Wezeman & Siemon Wezeman: *Trends in World Military Expenditure, 2016*. SIPRI 2017.

Trading Economics: *Russia Current account*. 2018a. [<https://tradingeconomics.com/russia/current-account>], luettu 7.2.2018.

Trading Economics: *Russian GDP Annual Growth Rate*. 2018b. [<https://tradingeconomics.com/russia/gdp-growth-annual>], luettu 9.6.2018

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi 2002.

Walt, Stephen: *Origins of Alliances*. Cornell University Press 1987.

Waltz, Kenneth: *Theory of International Politics*. McGraw Hill, New York 1979.

2.2 Artikkelit

Analytic Credit Rating Agency: *Stabilization of inflation processes in Russia attracts foreign investors — ACRA chief*. 2018, [<https://acra-ratings.com/about/articles/297>], luettu 7.2.2018.

Bloomberg: *The Arctic Threat to the Price of Oil*. 2017. [<https://www.bloomberg.com/gadfly/articles/2017-12-10/the-arctic-threat-to-oil-s-grand-bargain>], luettu 21.2.2018.

BOFIT: *Strict 2018 spending rules approved for Russia's federal budget and pension fund*. 2017. [https://www.bofit.fi/en/monitoring/weekly/2017/vw201750_1/], luettu 7.2.2018.

Brooks, Tigner: *NATO gleans preliminary lessons after observing Russia's 'Zapad' manoeuvres*. Jane's Defence Weekly 2017.

Caffrey, Craig: *Russian defence budget expected to be cut by 5% in 2018*. Jane's Defence Industry 2017.

Cenciotti, David: *Russia's Su-57 Stealth Fighter Completes Engine Upgrade and Continues Development Amid Business Concerns*. The Aviationist 2018. [<https://theaviationist.com/2017/12/22/russias-su-57-stealth-fighter-completes-engine-upgrade-and-continues-development-amid-business-concerns/>], luettu 17.3.2018.

Clifford, Krauss: *U.S Rejects Exxon Mobil Bid for Waiver on Russia Sanctions*. NY Times 2017. [<https://www.nytimes.com/2017/04/21/business/energy-environment/treasury-exxon-mobil-sanctions-waiver.html>], luettu 6.11.2017.

Džordževits, Alkesanda & Ivan Safronov. *Trillions have two allies - The army and navy*. Kommersant 2017. [<https://www.kommersant.ru/doc/3500710>], luettu 3.4.2018.

Factosphere: *Budged of the Russian Federation*. 2017. [<https://www.factosphere.com/pubfinance/budget/budgetstruct>], luettu 9.2.2018.

Foy, Henry: *Russia's Yamal gas project navigates ice and sanctions*. Financial Times 2017. [<https://www.ft.com/content/8412ba8c-6ace-11e7-b9c7-15af748b60d0>], luettu 30.3.2018.

Foreign Policy News: *Russia updates maritime doctrine, criticizing NATO expansion*. 2015. (<http://foreignpolicynews.org/2015/07/26/russia-updates-maritime-doctrine-criticizing-nato-expansion/>), luettu 30.1.2018.

Forrester, Charles: *Putin confirms Russia's 2017 export results*. Jane's Defence Weekly 2018.

Hellevig, Jon: *Despite Sanctions Russia's GDP Shoots over \$4 Trillion – The Difference between Nominal GDP and PPP GDP Explained*. Awara Group 2017. [<https://www.awara-group.com/blog/despite-sanctions-russias-gdp-shoots-over-4-trillion/>], luettu 6.2.2018.

Jones, Bruce & Craig Caffrey: *Putin signs new State Armament Programme*. Jane's Defence Weekly, London 2018.

Jones, Bruce: *Shoigu details Russian military expansion in the Arctic*. Jane's Defence Weekly 2018b.

Jones, Bruce: *New airbases significantly expand Russia's Arctic geographical presence*. Jane's Defence Weekly 2018c.

Katona, Viktor: *Russia's comeback in the LNG race*. Oilprice.com 2017. [<https://oilprice.com/Energy/Natural-Gas/Russias-Comeback-In-The-LNG-Race.html>], luettu 5.2.2018.

Keir, Giles: *Russia Hit Multiple Targets with Zapad 2017*. Carnegie Endowment for International Peace 2018. [<http://carnegieendowment.org/2018/01/25/russia-hit-multiple-targets-with-zapad-2017-pub-75278>], luettu 26.3.2018.

Kelly, Fergus: *Russia to order 12 fifth generation Su-57 stealth fighters to "test combat use"*. The Defense Post 2018. [<https://thedefensepost.com/2018/02/08/russia-order-su-57-stealth-fighter-test-combat-use/>], luettu 17.3.2018.

Kofman, Michael: *Zapad 2017: Beyond the Hype, Important Lessons for the US and NATO*. European Leadership Network 2017. [<https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/zapad-2017-beyond-the-hype-important-lessons-for-the-us-and-nato/>], luettu 26.3.2018.

Kofman, Michael: *What actually happened during Zapad 2017*. 2017b. [<https://russianmilitaryanalysis.wordpress.com/2017/12/22/what-actually-happened-during-zapad-2017/>], luettu 26.3.2018.

Kommersant: *Geopolitics to help supply*. 2017. [<https://www.kommersant.ru/doc/3428044>], luettu 27.3.2018.

Kudsk, Henrik: *First live Search and Rescue Exercise - SARES 2012*. Arktinen neuvosto 2012. [<https://www.arctic-council.org/index.php/en/our-work2/8-news-and-events/332-first-live-arctic-search-and-rescue-exercise-sarex-2012>], luettu 19.3.2018.

Laruelle, Marlene: *Resource, State Reassertion and International Recognition*. The Polar Journal 4: no.2 2014.

Lee, Julian: *OPEC's Oil Price Nightmare Is Coming True*. Bloomberg 2018. [<https://www.bloomberg.com/gadfly/articles/2018-02-11/opec-s-oil-price-nightmare-is-coming-true>], luettu 21.2.2018.

Lee, Julian: *The Arctic Threat to the Price of Oil*. Bloomberg 2017. [<https://www.bloomberg.com/gadfly/articles/2017-12-10/the-arctic-threat-to-oil-s-grand-bargain>], luettu 21.2.2018.

Legro, Jeffrey & Andrew Moravcsik: *International Security* vol 24, No. 2, *Is anybody still a realist?* President and Fellows of Harvard College and the Massachusetts Institute of Technology, 1999.

LNG World News: *Novatek ties with Technip, Linde and NIPIGas on future LNG projects development*. 2017. [<https://www.lngworldnews.com/novatek-ties-with-technip-linde-and-nipigas-on-future-lng-projects-development/>], luettu 2.4.2018.

Mashiri, James: *Uusi meridoktriini*. 2015. [<https://fmashiri.wordpress.com/2015/08/04/uusi-meridoktriini/>], luettu 30.1.2018.

Mehta, Aaron: *Lesson from Zapad - Jamming, NATO and the future of Belarus*. Sightline Media Group 2017. [<https://www.defensenews.com/global/2017/11/22/lessons-from-zapad-jamming-nato-and-the-future-of-belarus/#.Wiuy-wYDL1o.twitter>], luettu 26.3.2018.

NATO review: *Does Russia have the financial means for its military ambitions?* 2016. [<https://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/Does-Russia-have-the-financial-means-for-its-military-ambitions/EN/index.htm>], luettu 13.2018.

Nilsen, Thomas: *Putin to visit Arctic clean-up site*. The Independent Barents Observer 2017a. [<https://thebarentsobserver.com/en/arctic/2017/03/putin-visit-arctic-clean-site>], luettu 10.4.2018.

Nilsen, Thomas: *Russia rearms strategic forces: Satellite images show expansion of nuclear weapons sites on Kola*. The Independent Barents Observer 2017b. [<https://thebarentsobserver.com/en/content/satellite-images-show-expansion-nuclear-weapons-sites-kola>], luettu 3.2.2018.

Nilsen, Thomas: *Russian Border Guard Service conquers the North Pole*. The Independent Barents Observer 2017c. [<https://thebarentsobserver.com/en/borders/2017/04/russian-border-guards-conquer-north-pole>], luettu 1.3.2018.

Parfitt, Tom: *Russia plants flag on North Poles seabed*. The Guardian 2007. [<https://www.theguardian.com/world/2007/aug/02/russia.arctic>], luettu 20.3.2018.

Parviala, Antti: *Venäjän talous rullaa odottamattoman hyvin – Talouspakotteet toimivat väärinpäin?* Yle 2017. [<https://yle.fi/uutiset/3-9432228>], luettu 6.2.2018.

Pettersen, Trude: *Northern Fleet gets Bastion mobile coastal missile systems*. The Independent Barents Observer 2016. [<https://thebarentsobserver.com/en/security/2016/02/northern-fleet-gets-bastion-mobile-coastal-missile-systems>], luettu 20.3.2018.

Rennie, Steve: *Stephen Harper raises spectre of Russian threat in Arctic speech to troops*. CBC/Radio-Canada 2014. [<http://www.cbc.ca/news/politics/stephen-harper-raises-spectre-of-russian-threat-in-arctic-speech-to-troops-1.2747703>], luettu 20.3.2018.

Reuters: *Arctic gas project backs political strategy as Russia turns east*. 2014. [<https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-russia-yamal/arctic-gas-project-backs-political-strategy-as-russia-turns-east-idUSL6N0N24ZV20140411>], luettu 9.2.2018.

Reuters: *Russian central bank says inflation slowdown will enable it to cut rates*. 2017. [<https://www.reuters.com/article/us-russia-cenbank-rate/russian-central-bank-says-inflation-slowdown-will-enable-it-to-cut-rates-idUSKBN1A612M>], luettu 7.2.2018.

Röpcke, Julian: *Putin`s Zapad 2017 simulated a war against NATO*. Bild 2017. [<https://www.bild.de/politik/ausland/bild-international/zapad-2017-english-54233658.bild.html>], luettu 26.3.2016.

Sanghi, Apurva & Naoko Kojo: *Will Russia`s new fiscal rule end it`s oil and gas dependence?* The Brookings Institution 2017. [<https://www.brookings.edu/blog/future-development/2017/12/06/will-russias-new-fiscal-rule-end-its-oil-and-gas-dependence/>], luettu 14.3.2018.

Sevastyanov, Sergei & Alexey Kravshuk: *The Russian Approach to national Security in the Arctic*. The Korean Journal of Defense Analyst Vol. 29, No. 1, 2017.

Shagina, Maria: *Sanctions aren't stopping Russia's LNG ambitions*. Global Risk Insights 2017. [<https://globalriskinsights.com/2017/10/russia-lng-growth-sanctions/>], luettu 30.3.2018.

Simola, Heli & Laura Solanko: *Overview of Russia's oil and gas sector*. Bank of Finland/ Institute for Economies in Transition, BOFIT Policy Brief 2017 No. 5, Helsinki 2017.

Slav, Irina: *Back To Black: At \$50 Oil, Russia Could Soon Be Deficit-Free*. Oilprice.com 2017. [<https://oilprice.com/Energy/Oil-Prices/Back-To-Black-At-50-Oil-Russia-Could-Soon-Be-Deficit-Free.html>], luettu 9.2.2018.

Slav, Irina: *Can Russia Break Its Oil Dependence?* OilPrice.com 2017b. [<https://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/Can-Russia-Break-Its-Oil-Dependence.html>], luettu 14.3.2018.

Soldatrik, Vladimir & Denis Pinchuk: *Putin Okays loading start at Yamal LNG*. Jones, Gareth (ed.), Maritime Activity Reports Inc. 2017. [<https://www.marinelink.com/news/loading-okays-putin431938>], luettu 21.2.2018.

Staalesen, Atle: *Foreigners take lead in planning of Russia's second Arctic LNG project*. The Independent Barents Observer 2018. [<https://thebarentsobserver.com/en/industry-and-energy/2018/01/foreigners-take-lead-planning-russias-second-arctic-lng-project>], luettu 5.2.2018.

Staalesen, Atle: *Offshore Arctic platform Pirazlomnaya prepares for doubling of production*. The Independent Barents Observer 2018b. [<https://thebarentsobserver.com/en/industry-and-energy/2018/03/offshore-arctic-platform-pirazlomnaya-prepares-doubling-production>], luettu 20.3.2018.

Staalesen, Atle: *Arctic gas will make us world's biggest exporter of LNG, says Novatek*. The Independent Barents Observer 2017. [<https://thebarentsobserver.com/en/2017/06/arctic-gas-will-make-us-worlds-biggest-exporter-lng-says-novatek>], luettu 6.11.2017.

Staalesen, Atle: *Ready for first shipments of Yamal LNG to market*. The Independent Barents Observer 2017b. [<https://thebarentsobserver.com/en/2017/10/ready-first-shipments-yamal-lng-market>], luettu 6.11.2017.

Staalesen, Atle: *Saudi investors look at Russian Arctic LNG*. The Independent Barents Observer 2017c. [<https://thebarentsobserver.com/en/industry-and-energy/2017/06/saudi-investors-look-russian-arctic-lng>], luettu 6.11.2017.

Staalesen, Atle: *The Russian Arctic growth region*. The Independent Barents Observer 2016. [<https://thebarentsobserver.com/en/life-and-public/2016/10/russian-arctic-growth-region>], luettu 8.3.2018.

Staalesen, Atle: *New missile complex for the Russian Arctic*. The Independent Barents Observer 2016b. [<https://thebarentsobserver.com/en/security/2016/11/new-missile-complex-russian-arctic>], luettu 1.3.2018.

Staalesen, Atle: *New Arctic military base is declared ready for operation*. The Independent Barents Observer 2016c. [<https://thebarentsobserver.com/en/security/2016/12/new-arctic-military-base-declared-ready-operation>], luettu 15.3.2018.

Staalesen, Atle: *Billions For Russias New Road to Norway*. The Independent Barents Observer 2015. [<http://barentsobserver.com/en/borders/2015/01/billions-russias-new-road-norway-14-01>], luettu, 1.2.2017.

Staalesen, Atle: *Russian military builds four more arctic bases*. The Independent Barents Observer 2015b. [<https://thebarentsobserver.com/en/2015/10/russian-military-builds-four-more-arctic-bases>], luettu 1.3.2018.

Staalesen, Atle: *Russian cleanup of Arctic island*. Barents Observer 2011. [<http://barentsobserver.com/en/nature/russian-cleanup-arctic-island>], luettu 3.4.2018.

Staalesen, Atle: *Putin: Arctic environment comes first*. Barents Observer 2010. [<http://barentsobserver.com/en/sections/politics/putin-arctic-environment-comes-first>], luettu 3.4.2018.

Stolmark, Kjetil: *Russian forces exercised attack on Svalbard*. AldriMer.No 2017. [<https://www.aldrimer.no/russian-forces-exercised-attack-on-svalbard/>], luettu 26.3.2016.

The Arctic: *Naval eco-platoon collects over 50 tons of scrap metal on Kotelny Island*. 2015. [<https://arctic.ru/environmental/20150730/114342.html>], luettu 10.4.2018.

The Moscow Times: *\$620M Earmarked for Environmental Cleanup Program*. 2011. [<https://themoscowtimes.com/news/620m-earmarked-for-environmental-cleanup-program-10008>], luettu 10.4.2018.

The Telegraph: *Putin eyes Russian strength in Atlantic and Arctic in new naval doctrine*. 2015. [<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11765101/Putin-eyes-Russian-strength-in-Atlantic-and-Arctic-in-new-naval-doctrine.html>], luettu, 30.1.2018.

Thomassen, Daniel: *Norway Faces a New Era of Russian Realpolitik in the Arctic*. Center for International Maritime Security 2016. [<http://cimsec.org/norway-faces-new-era-russian-realpolitik-arctic/25984>], luettu, 1.2.2017.

Total: *Yamal LNG: The gas that came in from the cold*. 2017. [<https://www.total.com/en/energy-expertise/projects/oil-gas/lng/yamal-lng-cold-environment-gas>], luettu 6.11.2017.

Yamal LNG: *Yamal LNG Granted State Permission to Commission First LNG Train*. 2017. [<http://yamallng.ru/en/press/news/36026/>], luettu 5.2.2018.

Yle: *Helsingin telakka saamassa uuden omistajan – Ylen tietojen mukaan ostajaehdokas on eurooppalainen monialakonserni Kermas*. 2018. [<https://yle.fi/uutiset/3-10033594>], luettu 2.2.2018.

2.3 Valtiolliset asiakirjat ja sopimukset

Arktinen neuvosto: *Agreement on cooperation on aeronautical and maritime search and rescue in the arctic*. 2011. [https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/531/EDOCS-3661-v1-ACMMDK07_Nuuk_2011_SAR_Search_and_Rescue_Agreement_signed_EN_FR_RU.PDF?sequence=5&isAllowed=y], luettu 19.3.2018.

The Faculty of Law: *The Svalbard Treaty*. 2016. [<http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-11/svalbard-treaty.xml>], luettu 27.3.2018.

Venäjän federaation Energiaministeriö: *Venäjän energiastrategia 2030-luvulle (The Energy Strategy of Russia for period up to 2030)*. 2010. [[http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_\(Eng\).pdf](http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_(Eng).pdf)], luettu 6.11.2017.

Venäjän liikenneministeriö: *Venäjän liikennestrategia 2030-luvulle (Transport Strategy of the Russian Federation until 2030)*. 2014. [<http://static.government.ru/media/files/41d4e8c21a5c70008ae9.pdf>] luettu 20.2.2018.

2.4 Muut julkaistut lähteet

Centre for High North Logistics: *Search and Rescue*. 2018. [http://www.arctic-liaison.com/nsr_searchandrescue], luettu 1.3.2018.

Euroopan komissio: *Arktista aluetta koskeva yhdenmukainen EU:n politiikka – Usein kysyttyä*. 2016. [http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-1540_fi.htm], luettu 8.8.2017.

Euroopan komissio: *Euroopan energiavarmuusstrategia*. Brysseli 2014.

MobileSoftJungle: *Online currency converter*. 2018. [<https://freecurrencyrates.com/en/exchange-rate-history/USD-RUB/2018/cbr>], luettu 7.2.2018.

OilPrice.com: *Oil Price Charts*. 2018. [<https://oilprice.com/oil-price-charts/block/50>], luettu 6.3.2018.

The Northern Sea Route Administration: *Search and rescue, prevention of pollution by oil*. 2017. [<http://www.nsra.ru/en/pso.html>], luettu 1.3.2018.

United Nations: *United Nations Convention on the Law of the Sea*. 1982. [http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf], luettu 16.2.2018.

Williams, Ian: *The Russia – NATO A2AD environment*. Center for Strategic and International Studies 2017. [<https://missilethreat.csis.org/russia-nato-a2ad-environment/>], luettu 11.4.2018

Workman, Daniel: *Russia`s Top Trading Partners*. 2018. [<http://www.worldstopexports.com/russias-top-import-partners/>], luettu 12.3.2018.